

TALLINNA ÜLIKOOL
Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut

TALLINNA ÜLIKOOLI KATKESTAJATE UURING

Aruanne

Tellija: Haridus- ja Teadusministeerium

Tallinn 2015

Autorid: **Eve-Liis Roosmaa ja Epp Reiska**

Uuringu läbiviimisel osalenud: **Kadri Täht, Margarita Kazjulja, Jelena Helemäe ja**

Marge Unt

Keeletoimetaja: **Kata-Liina Normak, Kirjatar OÜ**

Uuring ja aruanne on valminud Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Kõrghariduse katkestanute haridustee jätkamine – TULE“ toetusel.

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
Metoodika.....	7
Tallinna Ülikooli Õppeinfosüsteemi andmestik	7
Intervjuudena kogutud andmestik	7
Ülevaade kirjandusest ja varasematest uuringutest.....	11
Õppijate, katkestajate ja lõpetanute võrdlus.....	14
Õppijate, katkestajate ja õpingute lõpetajate sugu ja vanus	15
Õppekoha rahastamisallikas	17
Akadeemilise puhkuse võtmine	17
Õpingute kestus	18
Õppetulemus	20
Õpingute katkestamisest Tallinna Ülikooli näitel.....	24
Õppejuhtide nägemus katkestamisest	24
Õpingute katkestamisega seotud probleemid ja lahendused	25
Ülikoolivälised õpingute katkestamise põhjused	25
Töö ja koduse eluga seotud raskused.....	25
Rahalised probleemid	26
Peamiselt üliõpilasega seotud õpingute katkestamise põhjused.....	27
Õpingud on liiga rasked	27
Terviseprobleemid	28
Ebakindlad tulevikuväljavaated	28
Eestist lahkumine.....	29
Ülikooliga seotud õpingute katkestamise põhjused ja lahendused	29
Õppetöö korraldus	30
a) Muutused õppekavas ja ülikooli reeglistikus	30
b) Lõputöö	31
c) Eksamid.....	32
d) Ainete vastavus õppija tasemele	33
e) Õpetamise viisid ja meetodid	34
f) Õppematerjalid	35
g) Paindlik õpe.....	36
Õppejõudude tase ja suhtumine üliõpilastesse	38
Õppe- ja karjäärinõustamine	40

a) Õppenõustamine	40
b) Erialavalik	44
c) Psühholoogiline abi	46
Motivatsioon.....	47
Katkestajate tüübid.....	48
Kokkuvõte	53
Kasutatud kirjandus	59
LISA A – Intervjuude kavad	61
Lisa B – Valim	62
Lisa C – ÕISI andmestiku analüüs	64

Sissejuhatus

Kiirelt muutuv üleilmne majanduslik, tehnoloogiline aga ka sotsiaalne keskkond (sh elanikkonna vananemine) tekitab vajaduse kutse- või erialateadmiste ja oskustega inimeste järele, kes on valmis pidevaks enesetäiendamiseks. Euroopa riikide võrdluses paistab Eesti silma positiivselt: 25–64-aastaste hulgas on 2014. aastal kolmanda astme hariduse¹ omandanud peaaegu 40%, samas kui Euroopa Liidu vastav keskmine näitaja on 29,3% (Eurostat). Siiski katkestab Eestis ligi viiendik ülikooli astunud oma õpingud enne lõpetamist (aastatel 2006–2014 oli katkestajate määr 14–20%)². Käesolevat uuringut läbi viies ei käsitletud me õpingute katkestamist pelgalt probleemina, kuna teataval määral ongi endale sobiva haridustee leidmine keeruline ja võib sisaldada katkestusi, mis aga ei pruugi olla lõplikud. Nii on ka varemalt leitud, et paljud Eestis õpingud katkestanud soovivad neid hiljem jätkata (Kukk, 2009). Samas on raske öelda, milline õpingute katkestamiste määr on n-ö normaalne ja säästmaks nii õppijate kui ka haridussüsteemi aja ja raha ressursse, on pingutused õpingute katkestamiste vähendamiseks vajalikud.

Tallinna Ülikooli katkestajate uuringu eesmärgiks on välja selgitada, millised on õpingute katkestamise põhjused, kuidas näevad asjaosalised õpingute katkestamise protsessi ja kas ning milliseid lahendusi katkestamiste vähendamiseks välja pakuvad. Samuti palusime uuritavatel eristada katkestajate tüüpe Tallinna Ülikoolis.

Kõrghariduses õpingute katkestamist on Eestis uuritud ka varem (vt nt Must jt, 2006; Murakas jt, 2007). Käesolev töö eristub varasematest selle poolest, et valimisse on kaasatud esmakursuslased, kes moodustavad õpingute pooleli jätnutest enamuse, ning analüüsime õpingute katkestamist erinevate sihtrühmade kaudu: õppejuhid, katkestajad ja TULE programmiga õpinguid jätkanud või jätkavad. Seega on esindatud ka positiivne kogemus ehk õpingute juurde naasnud ja raskused ületanud üliõpilaste seisukoht. Lisaks on varasemad uuringud olnud pigem kvantitatiivse lähenemisega (küsitlusel tuginevad), siinne uuring on aga põhiosas kvalitatiivne, see tähendab et uuritavatega on viidud läbi intervjuud eesmärgiga anda sisu sellistele tüüpilistele õpingute katkestamiste põhjustele nagu raha, ajapuudus ja töötamine.

Intervjuude materjali toetame Tallinna Ülikooli õppeinfosüsteemi andmestiku analüüsiga (kvantitatiivne), kus võrdleme perioodil 2011–2014 sisseastunud. Uurime, kuivõrd erinevad õpingute katkestajad näiteks soo, vanuse, õpingute kestuse või õppetulemuste osas nendest, kes on õpingud lõpetanud või neid jätkamas.

Uuringu aruanne on ülesehitatud järgmiselt: Esmalt tutvustame uuringu meetodikat ja toome ära lühikäsitluse varem Eestis ja mujal läbi viidud uuringutest, mis käsitlevad kõrghariduse katkestamise temaatikat ja aitavad asetada käesoleva uuringu laiemasse konteksti; Seejärel esitame õppeinfosüsteemi andmestiku ja intervjuude analüüsi tulemused, kus eristame ülikooliväliseid õpingute katkestamise põhjuseid peamiselt üliõpilase ja ülikooliga seotud põhjustest. Viimased leiavad kõige

¹ Rahvusvahelise haridusklassifikaatori ISCED 2011 järgi moodustavad kolmanda astme hariduse keskeri- ja tehnikumiharidus keskhariduse baasil, bakalaureuseõpe, rakenduskõrghariduseõpe, kutsekõrgharidus, diplomiope, magistriõpe ja doktoriõpe (ISCED11 5–8).

² Õpingute katkestamise protsent kolmes suuremas avalik-õiguslikus ülikoolis (Tallinna Tehnikaülikool, Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool). Arvutused tuginevad haridussilm.ee andmetel ja võrreldud on ülikoolide lõikes katkestajate ning õppijate arvu.

põhjalikumalt käsitlet. Ülikooliga seotud katkestamiste põhjuste alateemadeks on: õppetöö korraldus, õppejõudude tase ja suhtumine üliõpilastesse ning õppe- ja karjäärinõustamine. Lisaks leidis sageli käsitlet motivatsiooni temaatika, mis haakub nii ülikooliväliste kui ka ülikooli ja üliõpilasega seotud katkestamiste põhjustega. Intervjuude analüüsi lõpus kirjeldame katkestajate silme läbi Tallinna Ülikooli tüüpikatkestajad. Kokkuvõttes toome ära uuringu põhitulemused.

Soovime tänada kolleege Tallinna Ülikoolist, eriti Kadri Tähte ja Margarita Kazjuljat intervjuude andmestiku kogumise ja analüüsimise ning Jelena Helemäed ja Helen Joosti Õppeinfosüsteemi andmestiku korrastamise eest. Samuti olid uuringu läbiviimisel abiks sisulised arutelud Marge Untiga.

Suur tänu kõigile uuringus osalenutele, kes jagasid meiega õpingute katkestamisega seotud kogemusi ja pakkusid välja erinevaid lahendusi, mis muudaksid õppeprotsessi võimalikult sujuvaks.

Metoodika

Tallinna Ülikooli katkestajate uuring tugineb kahel andmestikul: 1) TLÜ Õppeinfosüsteemi andmestik 2011–2014 immatrikuleeritute kohta; 2) perioodil oktoober 2014 kuni veebruar 2015 intervjuudena kogutud andmestik valitud instituutide õppejuhtide, TULE programmiga õpinguid jätkavate ja viimasel paaril aastal õpingud katkestanutega. Järgnevatel alapeatükkides kirjeldame mõlemat andmestikku ja analüüsimeetodeid.

Tallinna Ülikooli Õppeinfosüsteemi andmestik

Kvantitatiivseks analüüsiks kasutame TLÜ Õppeinfosüsteemist (ÕIS) novembris 2014 õppeosakonna tehtud väljavõtte põhjal koostatud andmestikku, kus on vaatluse all perioodil 2011–2014³ immatrikuleeritud ehk sisseastunud. Analüüsi eesmärk on uurida, mil määral erinevad õpingute katkestajad lõpetajatest ja õpinguid jätkavatest.

Andmestik viidi Excelist üle statistilise andmetötluse programmi SPSS ning korrastati. Kuna ÕISi eesmärk on kaardistada kõik üliõpilast puudutavad toimingud (õpitud, erinevad avaldused jms), siis esineb andmebaasis juhusid, kus üliõpilane on eksmatrikuleeritud rohkem kui ühel korral (nt seoses eriala vahetamisega või instituutide/õppekavade ühendamisega, muutmisega jms) ja sellele võib järgneda edukas ülikooli lõpetamine. Seetõttu oli andmestiku töötlemine meie analüüsi eesmärkidele sobivaks aeganõudev protsess. Lõpptulemusena on andmetes iga üliõpilase kohta info kõigi perioodil 2011–2014 õpitud semestrite kohta.

Andmestikus on info 10 333 üliõpilase kohta. Siiski jätsime analüüsist välja Pedagoogilise Seminari üliõpilased (783), kuna 24. augustil 2012 on neil kõigil märgitud omal soovil eksmatrikuleerimine, mis tähendab Pedagoogilise Seminari liitumist TLÜga (kõik üliõpilased eksmatrikuleeritakse ja immatrikuleeritakse TLÜ üliõpilastena, samas ei saa eristada, kas mõni neist katkestamistest oli ka sisuline). Nii jääb andmestikku 9 550 üliõpilast. Pedagoogilise Seminari väljajätmisega on andmestikus alaesindatud rakenduskõrghariduse õppekavadel õppivad üliõpilased (noorsootöö erialal).

Analüüsi tulemused esitame osakaalusid näitavate ristiktabelite ja keskväärtuste võrdlusena. Õppijaid, katkestajaid ja lõpetanuid võrdleme järgmiste näitajate põhjal: sugu, vanus, immatrikuleerimise aasta, õppeaste, rahastamisallikas, akadeemilisele puhkusele jäämine, õpitud semestrite arv, ühe semestri jooksul saadud keskmine kaalutud hinne ja kogutud Euroopa süsteemi ainepunktid.

Intervjuudena kogutud andmestik

Uuringu peamine, kvalitatiivne osa, keskendub Tallinna Ülikooli instituutidele, kus õpingute katkestamine on ülikooli keskmisest kõrgem. Selline kitsendus on vajalik, kuna instituudid erinevad erialade sisu, õppeprotsessi, õppijate arvu jms osas ja intervjuusid polnud võimalik läbi viia nii suures mahus, et see annaks tervikpildi kogu ülikoolis toimuva kohta. Kaardistamiseks olukorda (osaliselt) venekeelse õppega instituutides,

³ Varasematel aastatel sisseastunute kohta sarnast andmestikku ÕISist välja võtta ei saa.

kus olulist rolli võib mängida keelebarjäär või erialade spetsiifika (valikuvõimaluste piiratus), kaasasime valimisse kaks sellist instituuti (sh ühes neist on katkestajate määr kõrge). Täiendavalt on uuringu valimis üks madalama väljalangevusega instituut, selgitamaks välja, kas ja kuivõrd erinev on n-ö positiivsema tulemusega instituudi kogemus ja praktika õpingute katkestamise probleemiga tegelemisel.

TLÜ ÕIsi andmestiku järgi on õppeaastatel 2009/10 kuni 2013/14 õpingute katkestajate määr olnud 14–18%. Instituutide lõikes on aga erinevused suured. Nii oli 2013/14. õppeaastal eksmatrikuleeritud 7% Balti Filmi- ja Meediakoolis (tasuline õpe, õppetöö inglise keeles) ja 10% Kommunikatsiooni Instituudis, Psühholoogia Instituudis, Rakvere Kolledžis ja 2012/13 Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudis. Seevastu üle 25% Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituudis, Eesti Humanitaarinstituudis, Infoteaduste Instituudis ja Katariina Kolledžis (vt Lisa B, tabel B1). Eespool selgitatud põhjendustest lähtuvalt valisime intervjuude läbiviimiseks 6 järgmist instituuti:

- Kõrgem katkestajate määr
 - o *Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituut* (germaani ja romaani keeled, kirjalik ja suuline tõlge ning võõrkeeleõpetajate koolitamine);
 - o *Eesti Humanitaarinstituut* (filosoofia, kultuuriteadus, sotsiaal- ja kultuurantropoloogia (õppetöö toimub osaliselt inglise keeles), Aasia uuringud ning võrdlev kirjandusteadus ja kultuurisemiootika (inglise keeles));
 - o *Infoteaduste Instituut* (infospetsialistide koolitamine tööks raamatukogudes ja teistes mäluasutustes, infokeskustes- ja talitustes, avaliku-, era- ja kolmanda sektori asutustes ja organisatsioonides);
 - o *Katariina Kolledž* (sotsiaal- ja humanitaarteadused (*liberal arts*) vene, eesti ja tulevikus inglise keeles);
 - o *Slaavi Keelte ja Kultuuride Instituut* (katkestajate määr veidi üle keskmise; vene filoloogide, vene õppekeelega koolide vene keele ja kirjanduse õpetajate, vene keele kui võõrkeele õpetajate, slavistide ning Eesti venekeelse meedia töötajate koolitamine; õpe vene keeles);
- Madalam katkestajate määr
 - o *Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut* (sotsioloogia)⁴.

Uuringu keskmes on kolm sihtrühma, kellelt küsisime järgmist:

1. *Instituutide õppejuhid*⁵ (või õppeassistendid, -koordinaatorid) – Mis on õpingute katkestamise põhjused? Kas ja mida saaks ülikool teha, et katkestamisi vähendada? Kas ja kuidas on viimane kõrghariduse reform katkestamiste protsessi mõjutanud?

⁴ Madala õpingute katkestajate määraga instituutide hulgast sai valitud just Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (RASI), kuna valdkonna mõttes on see võrreldes Kommunikatsiooni või ka Psühholoogia Instituudiga lähemal nt Eesti Humanitaarinstituudis ja Katariina Kolledžis õpetatavale. Samuti on RASI üliõpilaste arv võrdlemisi väike (u 200), mistõttu võib eeldada, et instituudil on võimalik potentsiaalsete katkestajatega rohkem tegeleda.

⁵ Õppejuht on ülikooli õppekeskuste töötaja, kes tegeleb koos õppekoordinaatoriga õpptöö korraldusega ja on sellega seoses üliõpilastega vahetus kontaktis, muuhulgas osaliselt vahendades ka üliõpilaste suhtlemist õppejõudude ja ülikooli õppeosakonnaga.

2. TULE programmi raames ülikooli tagasipöördunud⁶, kes on viimastel aastatel õpingud lõpetanud või on lähiajal lõpetamas – milliseid probleeme kogeti õpingute ajal ja mis aitaks või on aidanud õpingud lõpule viia;
3. Viimaste aastate jooksul õpingud katkestanud (BA ja MA tasemel) – Mis on katkestamise põhjused? Kas ja mida saaks ülikool teha, et katkestamisi vähendada? Mis tingimustel kaalutaks õpingute jätkamist? Kas tajutakse viimase kõrghariduse reformi mõjusid õpingute katkestamise protsessile?

Esimese ja kolmanda sihtrühmaga viisime läbi individuaalsed poolstruktureeritud intervjuud ning teise sihtrühmaga rühmaintervjuud (täpsemalt vt intervjuude kavad Lisa A lk). Katkestajate puhul kasutasime individuaalintervjuusid, kuna õpingute katkestamine võis olla ebameeldiv kogemus, mida ei soovita rühmas arutada. Leidsime, et individuaalintervjuude kaudu jõuame kergemini katkestamise juurpõhjusteni, sealhulgas ka tõsisemate probleemide ja konfliktideni ülikooliga, kui selliseid esines. Kõigi kolme sihtrühmaga läbi viidud intervjuude peamiseks eesmärgiks oli välja selgitada, millisenad näevad õpingute katkestamise lahendusi ja eriti selles osas, mis on ülikooli ja/või instituudi võimuses.

Tabelis 3.1 on ära toodud kavandatud ja läbiviidud intervjuude arv kõigi kolme sihtrühma lõikes. Alustades õppejuhtidest, oli esialgne plaan kuues instituudis viia läbi 8–10 poolstruktureeritud intervjuud, kuna mõnedes instituutides on mitu õppekava ning kodulehe info põhjal eeldasime, et üliõpilastega tegeleb ka rohkem õppejuhte. Võttes valitud instituutidega ühendust, selgus, et realselt oli õppejuhte neis vähem, mistõttu sai igaühes läbi viidud vaid üks intervjuu.

Tabel 3.1. Intervjuudena kogutud andmestiku valimi kirjeldus

Sihtrühmad	Kavandatud intervjuude arv	Läbiviidud intervjuude arv
Õppejuhid	8–10	6
TULE programmiga õpinguid jätkavad	4–6 (rühmaintervjuud)	4 (õppijaid kokku 9)
Õpingud katkestanud	20	32
Kokku	32–36	42

Samuti oli keeruline leida planeeritud mahus TULE programmiga õpinguid jätkavaid või juba edukalt lõpetanud. Nii õnnestus läbi viia neli intervjuud, millest aga kõik ei olnud rühmaintervjuud, kuna enamasti oli valituks osutunud instituutides suhteliselt vähe TULE programmiga jätkavaid ja lõpetanud ning kõik ei vastanud intervjuukutsele. Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituudis ning Slaavi Keelte ja Kultuuride Instituudis viisime läbi individuaalintervjuu. Eesti Humanitaarinstituudis ning Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudis rühmaintervjuud. Siiski, viimasena nimetatud instituudist laekus ühe intervjuule kutsutu vastus kirjalikult ja Humanitaarinstituudist tuli üks intervjuueeritav individuaalintervjuule, kuna ajaliselt kummalegi rühmaintervjuule tulek ei sobinud. Üks Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute

⁶ "TULE – tule uuesti, lõpeta edukalt!" on Haridus- ja Teadusministeeriumi programm, mis võimaldab kõrghariduse katkestanutel tasuta õpingud lõpetada. Programmi raames said kõrghariduse omandamist jätkata õppeaastatel 2003/2004 kuni 2008/2009 õpingud katkestanud, kellel on läbitud vähemalt pool õppekavast, millele kandideerida soovitakse. Programmi toetab Euroopa Sotsiaalfond ning selles osaleb 13 Eesti kõrgkooli.

Instituudi rühmaintervjuul osaleja jätkas ja lõpetas õpingud VÕTA meetmega (varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine). Lisaks on Humanitaarinstituudis kahel juhul tegemist üliõpilastega, kes on õpingud pärast katkestamist lõpetanud (tegemata oli ainult lõputöö), kuid seda mitte mõne toetava meetme abiga. Nii saame siiski sisendi positiivsete näidete kohta (õpingute katkestamine ei olnud lõplik), kuigi mitte õpingute jätkamist toetava programmi raames.

Õpingute katkestajatega plaanisime läbi viia 20 individuaalintervjuud, ent kuna õppejuhtidega sai läbiviidud planeeritust vähem intervjuusid, võtsime eesmärgiks keskenduda rohkem katkestajatele. Pärast instituutide õppejuhtidega toimunud intervjuusid saime neilt nimekirjad viimastel aastatel katkestanute kohta, kellele saatsime ka intervjuukutse e-posti teel. Erandiks on siin Infoteaduste Instituut, kes soovis oma katkestajatega ise ühendust võtta. Intervjuukutsele vastamise aktiivsus oli väike: näiteks 60-le saadetud kutsele tuli esimese nädalaga vaid üksikuid vastuseid, kuid peale meeldetuletust saime nõusoleku juba ligi 20-lt. Kutses rõhutasime, et tagame intervjuueeritava anonüümsuse ning pakkusime kohtumiseks ülikooli ruume, aga ka näiteks mõnda kohvikut ülikoolist väljaspool või Skype-kõnet, kui nii on mugavam. Paar intervjuud viisimegi läbi Skype'i vahendusel, kuna intervjuueeritaval polnud võimalik Tallinnasse tulla. Kahel korral saime kutsututelt väga põhjalikud vastused e-kirja teel.

Madalama katkestajate määraga instituudis oli esialgne plaan intervjuuerida ainult õppejuhti ja TULE programmiga õpinguid jätkavaid, kuna õpingute katkestamise ja probleemidega seoses on asjakohasem keskenduda kõrgema katkestajate määraga instituutidele. Vene keeles õppinud intervjuueeritavate leidmisega tekkis aga raskusi, seega võtsime ühendust ka Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi katkestanutega, kelle emakeeleks on vene keel. Nii saime parema sissevaate erinevas keskkonnas õppinud venekeelsete üliõpilaste olukorrale.

Mõned üliõpilased vastasid kutsele pikema viivitusega ning selleks ajaks oli planeeritud arv intervjuusid juba tehtud. Soovimata väärtuslikust materjalist ilma jääda viisime nendega siiski intervjuud läbi ja kokkuvõttes on katkestajatega kavandatud 20 intervjuu asemel 32.

Katkestajate ja TULE programmiga õpinguid jätkavate hulgas on 29 naised ja 12 mehed. Kuigi kvalitatiivne uuring ei taotle esinduslikkust, siis ÖISI andmetel on TLÜS naiste ja meeste vahekord 74:26, seega ligilähedane saadud valimi koosseisule. Vanuseliselt on jaotus järgmine: 20–25-aastaseid on 14, 26–30-aastaseid 15, 31–35-aastaseid 5 ja 36-aastaseid ja vanemaid 6. Kokku 41-st intervjuueeritust 10 on vene emakeelega. Bakalaureuseõppes katkestanuid 27 ja magistriõppes 14 (täpsem kirjeldus Lisas B, tabel B2). Siiski on oluline silmas pidada, et mitmed katkestajad on tegelikult vahetanud eriala või üksikul juhul asunud õppima mõnes teises ülikoolis, seega kõik õpingute teatud hetkel katkestajad, ei ole n-ö lõplikud katkestajad.

Läbiviidud intervjuud on salvestatud ning helifailide alusel koostasime esitatud küsimuste lõikes põhjalikud kokkuvõtted, mida illustreerivad mõned ilmekamad tsitaadid. Andmete analüüsimiseks kasutasime tekstitöötluste programmi NVivo. Esmased koodid lõime lähtuvalt esitatud küsimustest (nt eelnev haridustee, õpingute jooksul kogetud probleemid või mis aitaks katkestamisi vähendada) ning sealt edasi liigendasime andmestikku vastustes esile kerkinud teemadest lähtuvalt. Erinevate

vastajate gruppide võrdlemiseks kasutasime maatrikskodeerimise võimalusi. **Ülevaade kirjandusest ja varasematest uuringutest**

Järgnevas osas kirjeldame lühidalt varem läbi viidud uuringuid ja analüüse, mis on käsitletud kõrghariduse katkestamise teemat, eesmärgiga anda pilt kontekstist, kuhu käesolev aruanne sobitub ning kirjeldada erinevatele allikatele toetudes õpingute katkestamise põhjuseid ja meetmeid, mida rakendada õpingute katkestamise vähendamiseks. Kuna õpingute katkestamine on ülikoolide jaoks oluline probleem, siis tõenäoliselt on koolidesiseselt analüüse läbi viidud rohkemgi, kuid käesolev aruanne lähtub avalikult kättesaadavatest materjalidest.

2004. aastal viidi Tallinna Ülikooli eelkäijas Pedagoogikaülikoolis läbi analüüs õpingute katkestamise kohta, mis lisaks statistiliste andmete analüüsimisele hõlmas ka intervjuude läbiviimist vanemate kursuste eksmatrikuleeritud üliõpilastega (Tallinna Pedagoogikaülikool, 2005). 2006. aastal lähenesid Tartu Ülikooli uurijad (Must jt, 2006) õpingute katkestamise teemale psühholoogilisest perspektiivist ning viisid läbi küsitluse eksmatrikuleeritute ja akadeemilisel puhkusel olevate üliõpilaste seas, hõlmates kõiki kõrgharidust andvaid koole. Samal aastal viidi läbi ka uuring „Uus algus“ (Murakas jt, 2007), kus küsitleti Tartu Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli, Maaülikooli ja Tallinna Ülikooli pooleli jättnud üliõpilasi, kes olid seal enne katkestamist õppinud vähemalt kaks aastat ja kelle õpingud katkesid 1990ndate keskel või lõpus suunitlusega hinnata varasemate õpingute ja töökogemusega arvestamise (VÕTA) tugisüsteemi vajalikkust potentsiaalse sihtgrupi seas. Hiljutisim katkestamise temaatikat käsitlev uuring viidi läbi 2014. aastal Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuse RAKE poolt, mille eesmärk on sekundaarseid andmeid kasutades anda ülevaade katkestamist ennetavatest ja lõpetamist toetavatest meetmetest Euroopa Liidu riikides (Espenberg jt, 2014). Erinevalt eespool mainitutest kaasab käesoleva aruande aluseks olev uuring ka esmakursuslasi, kes on kõige suurem grupp õpingute pooleli jättnute hulgas, ja teatud määral peegeldab viimaste aastate jooksul toimunud olulisi muutusi kõrghariduses (nt üleminek tasuta õppele).

Formaalselt toimub eksmatrikuleerimine ülikooli algatusel õppetööle mitteilmumise, õppevõlgnevuste, õppelepingu tähtajaks mittesõlmimise, õppeteenustasu tähtajaks mittetasumise, ebaväärika käitumise või akadeemiliste käitumistavade rikkumise tõttu ning üliõpilase omal soovil esitatud avalduse alusel või seoses teises kõrgkoolis õppima asumisega (Tallinna Ülikooli koduleht, 2015). Suur enamus katkestajaid jätab õpingud pooleli kohe nende alguses (Tinto, 1988; Hixenbaugh jt, 2012; Yorke, 2004; 2006): enamus bakalaureuseõppes ja pooled juba 1. õppeaastal (Yorke, 2006; Kukk, 2009). Sageli on õpingute katkestamine suunamuutus ja üliõpilased alustavad õpinguid uuesti teisel erialal või koolis (Glaesser, 2007): enamus Eestis õpingud katkestanud üliõpilastest, eriti need, kellel õpingud on hiljuti pooleli jäänud, soovivad õpinguid jätkata. Tegelikult jätkavad pooled katkestanutest ning 20% ka lõpetab järgneva 5 aasta jooksul (Kukk, 2009).

Millised on levinumad **ülikoolivälised põhjused** õpingute katkestamiseks seniste uuringute põhjal? Eesti uuringutes räägitakse palju õpingute kõrvalt **töötamise** negatiivsetest mõjudest (Tallinna Pedagoogikaülikool, 2005; Must jt, 2006; Murakas jt, 2007; Kukk, 2009), samas oleks täpsem öelda, et katkestamine on seotud suure töökoormusega: näiteks on leitud, et erialaga rahulolevatel üliõpilastel ei too kuni 24

tundi nädalas töötamine kaasa suuremat ohtu õpingute pooleli jätmisele võrreldes mittetöötavate üliõpilastega (Moulin jt, 2012). Kaudselt mõjub suur töökoormus pärssivalt sotsiaalsele ja institutsionaalsele integreeritusele ülikooli, mida on samuti peetud oluliseks teguriks õpingute eduka lõpetamise juures (Tinto 1988; 1998; Hixenbaugh jt, 2012). Lisaks tööle võivad probleeme tekitada ka **raskused õpingute ühitamisel pereelu ja laste kasvatamisega** (Must jt, 2006; Murakas jt, 2007; Hovdhaugen jt, 2009). Õpingute katkestamise põhjusena on välja toodud ka **rahalisi raskusi** (Yorke, 2004; Must jt, 2006; Hovdhaugen jt, 2009), kuid selle probleemi ulatus näib paljuski sõltuvat kõrgharidussüsteemi ülesehitusest. Eesti puhul pärineb viimane seda tegurit käsitletud uuring viimase kõrgharidusreformi eelsest ajast, mistõttu on käesolev uuring oluliseks infoallikaks selle kohta, kuivõrd majanduslikud raskused on praegu õpingute pooleli jätmise põhjuseks. Kõik eespool loetletud põhjused mängivad olulisemat rolli vanemate õppijate puhul võrrelduna noorematega (Yorke, 2004; Must jt, 2006; Hovdhaugen jt, 2009), seejuures naiste jaoks on olulisemaks takistusteks perekohustused (Murakas jt, 2007), meestele töö ja rahalised probleemid (Hovdhaugen jt, 2009).

Õpingud pooleli jätnud **üliõpilast** iseloomustab sageli **motivatsioonipuudus** ja akadeemiliste eesmärkide puudumine (Tallinna Pedagoogikaülikool, 2005; Robbins jt, 2004; Georg, 2009). Norras läbi viidud katkestamise põhjusi käsitlevas uuringus oli huvi kaotamine õpingute vastu üheks katkestamise põhjuseks viiendikul katkestajatest (Hovdhaugen jt, 2009). Selles osas, kas väljalangevus on tingitud **puudulikest võimetest** või enda ülehindamisest ollakse eriarvamusel (Georg, 2009; Yorke, 2004). Eesti andmete põhjal tehtud analüüsis leiti, et õpingute üle jõu käivus on väljalangemise põhjuseks vaid TTÜ-s (Murakas jt, 2007). Erinevaid oskusi detailsemalt analüüsid on leitud, et väljalangevusega on seotud puudulikud akadeemilised oskused (Kinzie, 2004) ja ebapiisavad õpioskused (Kukk, 2009). Samas on õpingute pooleli jätmisega tugevalt seotud ka vähene eneseusk (Kinzie, 2004; Glaesser, 2007; Hsieh, 2007). Mõningast rolli õpingute katkestamise juures mängivad ka **kohanemiskasvatus** ülikooliga: kontroll üliõpilase tegemiste üle on vähene ja üliõpilaselu vähestruktureeritud (Kukk, 2009; Hovdhaugen jt, 2009). Viimaks võiks üliõpilasega seotud põhjustest mainida ka **tervisprobleeme**, mis ei ole õpingute katkestamise põhjuste hulgas väga levinud, kuid mõnede üliõpilaste puhul väga olulised (Hovdhaugen jt, 2009).

Katkestamise põhjuste hulgas, mille osas ka **ülikoolid** saaksid midagi ette võtta, on väga oluline **erialas pettumine ning uute õpingute alustamine** mõnel muul suunal (Tallinna Pedagoogikaülikool, 2005; Must jt, 2006; Yorke, 2004; 2006; Kukk, 2009; Hovdhaugen jt, 2009). See on levinumaks õpingute katkestamise põhjuseks nooremate õppijate hulgas võrrelduna vanematega (Must jt, 2006; Yorke, 2004; 2006). Sel põhjusel katkestavad üliõpilased ei ole reeglina rahul õpingute sisuga (Hovdhaugen jt, 2009; Hixenbaugh jt, 2012) ja nende ettekujutus tulevases erialasest tööst on ebamäärane (Must jt, 2006). Kaude võib vale otsuse tegemine olla seotud sellega, et koolid pigem reklaamivad ennast, kui et annavad piisavalt infot õppe sisu kohta (Yorke, 2006). Ootuspäraselt on katkestajate hulgas ka rohkem selliseid üliõpilasi, kes ongi ülikooli astunud üksnes sooviga kõrgharidust saada (Yorke, 2006; Georg, 2009). Üks tahk erialas pettumise juures on ka pettumine õppe kvaliteedis ja õpikeskkonnas, mis küll üksi ei ole üldlevinud katkestamise põhjus (Yorke, 2004; Must jt, 2006; Murakas jt, 2007; Kukk, 2009; Hovdhaugen jt, 2009). Õpingud pooleli jätnud

Üliõpilased hindavad õppeasutuse tuge nõrgemaks kui jätkajad (Murakas jt, 2007; Kukk, 2009; Hixenbaugh jt, 2012) ja peavad juhendamist ning informatsiooni edastamist puudulikuks (Hovdhaugen jt, 2009). Ka vähene kaasatus ülikooliellu on üks tegur, mis seostub väljalangevusega. Samas on raske öelda, kas tegu on põhjuse või tagajärjega (Tinto, 1998; Robbins jt, 2004; Hixenbaugh jt, 2012).

Kuna paljud õpingute katkestamise põhjused on väljaspool ülikooli kontrolli, ei saa olla liiga optimistlik selle osas, kuivõrd ülikooli tegevus väljalangevust vähendada suudab. Nii ütlesid näiteks Norra uuringus vaid 20% eriala vahetanud üliõpilastest ning 30% ülikoolis õppimisest loobunud üliõpilastest, et ülikool oleks saanud midagi ette võtta (Hovdhaugen jt, 2009). Sellest hoolimata on välja pakutud erinevaid **meetmeid**. Laialdaselt soovitatakse tunda huvi **üliõpilaste edasijõudmise** vastu ja pakkuda **nõustamist** võimalikult vara probleemide tekkides (Tallinna Pedagoogikaülikool, 2005; Murakas jt, 2007; Kukk, 2009; Hovdhaugen jt, 2009; Yorke, 2000; 2004), luues selleks õpi- ja karjäärinõustamise võrgustiku ja/või kasutada tugi- ja mentorüliõpilasi (Yorke, 2006; Kukk, 2009). Ühtlasi leitakse, et kasuks tuleb **sisuka info** jagamine õppekorralduse ning eksmatrikuleerimise ja immatrikuleerimise võimaluste kohta (Tallinna Pedagoogikaülikool, 2005; Murakas jt, 2007). Positiivse kogemuse andmiseks tähtsustatakse **üliõpilassõbralikkust** ning personali koolitamist **suhtlemisoskuste** osas (Tallinna Pedagoogikaülikool, 2005; Hixenbaugh jt, 2012; Yorke, 2004). Ühtlasi peaksid ülikoolid tunnistama **sotsiaalse dimensiooni** olulisust ülikoolielus ja panustama selle arendamisse, soodustades üliõpilastevahelist ja üliõpilaste ning ülikooli töötajate vahelist suhtlust (Yorke, 2004; 2000). Tulenevalt sellest, et paljud üliõpilased jätkavad õpingud pooleli juba esimesel õppeaastal, tuleks suunata toetusmeetmeid just neile (Tinto, 1988; 1998; Yorke, 2000; 2004; Kukk, 2009), panustades **õpioskuste arendamisse** ning pakkudes **sisseelamisprogramme** esimese semestri jooksul, mis annaksid võimaluse suhelda ja pakuksid **mentori tuge** (Tinto, 1988; Yorke, 2000; 2006; Hovdhaugen jt, 2009).

Ennetamiseks n-ö vale eriala valimist soovitatakse teha **koostööd keskkoolidega** edendamaks kutsenõustamist (Georg, 2009), ning reklaamida oma erialasid sisukalt, mitte meelitada õppijaid ülikooli ilusate lubadustega, millele võib järgneda pettumus (Yorke, 2000; 2004).

Õppe **paindlikkuse** osas lähevad seisukohad lahku: osad üliõpilased sooviksid rohkem struktureeritust, teised rohkem paindlikkust (Murakas jt, 2007; Hovdhaugen jt, 2009). Küll aga võiks vajadusel pakkuda üliõpilasele võimalust kaugõppesse üleminekuks (Murakas jt, 2007; Kukk, 2009).

Kahtlemata on ülikooli võimuses luua **hea õpikeskkond** ning tagada **õppekavade kvaliteet** (Hovdhaugen jt, 2009; Georg, 2009), kuid nagu eespool öeldud, ei ole need põhjused katkestamise juures esimeste hulgas.

Õppijate, katkestajate ja lõpetanute võrdlus

Järgnevalt võrdleme Õppeinfosüsteemi (ÕIS) andmestiku põhjal erinevate näitajate lõikes Tallinna Ülikoolis õppivaid, õpingud katkestanuid ja lõpetanuid. Seega eesmärk on välja selgitada, millised tegurid võiks õpingute katkestamist mõjutada ja kuivõrd need kolm rühma teineteisest erinevad. Kas katkestajad erinevad millegi poolest õpinguid jätkavate või õpingud lõpetanutega?

Tabelis 1 on ära toodud õppivate, eksmatrikuleeritute ja lõpetanute määrad immatrikuleerimise aasta lõikes. Õpingute katkestajaid on kõige rohkem nende hulgas, kes on õpinguid alustanud aastatel 2011 ja 2012 – u 30%. Aastal 2013 sisseastunute hulgas on katkestajaid ligikaudu viiendik ning 2014. aastal sisseastunute hulgas veel katkestajaid praktiliselt ei ole, kuna andmed on ÕISist välja võetud novembris 2014, kui veel enamus eksmatrikuleerimisi polnud aset leidnud. Ootuspäraselt on ka õpingute lõpetanute määr kõrgeim nende hulgas, kes asusid õppima aastal 2011 (32%). 2012. aasta sisseastunute hulgas on õpingute lõpetamiseni jõudnud veidi üle kümnendiku üliõpilastest. Kuna andmestik katab 7. semestri ehk 3,5 õppeaasta pikkuse perioodi, mil lõpetamiseni said nominaallega arvestades jõuda 2011. a bakalaureuse ja rakenduskõrghariduse õppesse (3 aastat) ja 2011. ning 2012. magistriõppesse (2 aastat) sisseastunud, siis järgnevalt on huvitav vaadata sama jaotust ka õppeastmete lõikes.

Tabel 1. Õppimine, õpingute katkestamine ja lõpetamine immatrikuleerimise aasta järgi, %

Immatrikuleerimise aasta	Õppivad	Katkestanud	Lõpetanud	Kokku %	Kokku arv
2011	37	31	32	100	2741
2012	62	27	11	100	2398
2013	81	19	0	100	2586
2014	99	1	0	100	1825
Kokku	67	21	12	100	9550

Allikas: ÕIS, TLÜ õppeosakonna väljavõte novembris 2014.

Täpsemal vaatlusel ilmneb, et 2011. aastal rakenduskõrghariduse⁷ ja magistriõppe astmele sisseastunutest on õpingute lõpetamiseni jõudnud veidi alla poolte üliõpilastest (vt Lisa C, tabel C1). Edasi, aastal 2012. magistrantuuri sisseastunutest on õpingute lõpetamiseni jõudnud vaid kolmandik, kuigi õpingute nominaalaja järgi võiks see määr olla kõrgem. Bakalaureuseõppes aga on 2011. aastal sisseastunutest jõudnud 2014. aasta sügiseks lõpetamiseni veerand üliõpilastest. Seega võrdlemisi suurel osal kulub õpingute lõpetamiseks nominaalajast kauem. Täpsemalt analüüsime üle aja õppimist allpool.

Eksmatrikuleeritute määr on kõrgeim bakalaureuseõppes, kus 2011. a sisseastunutest on õpingud katkestanud 36%, samas 2012. a katkestas 31% ja 2013 24%. Rakenduskõrghariduse ja magistriõppe tasemel on vastavad protsendid oluliselt madalamad, mis võib viidata sellele, et nendel õppeastmetel on õppima asunute

⁷ Andmestikus on rakenduskõrgharidust omandavad kõik Haapsalu Kolledži üliõpilased järgmistelt erialadelt: rakendusinformaatika, liiklusohutus, tervisejuht, käsitöötehnoloogiad ja disain. Teise rakenduskõrgharidust pakkuva instituudi, Pedagoogilise Seminari üliõpilased pole andmestikku kaasatud, kuna eksmatrikuleerimiste märkimine ei viita tegelikule olukorrale (vt täpsemalt meetodika peatükis).

(eriala)valik teadlikum ja pühendumine õpingutele suurem, mistõttu jäetakse õpingud pooleli harvem.

Kuna doktoriõppes on nominaalne õppeaeg 4 aastat, siis vaatluse all oleval perioodil on lõpetamiseni jõudnud ainult üks üliõpilane. Katkestajate määr on 2011. aastal sisseastunute hulgas sarnane rakenduskõrghariduse ja magistrantuuri omale – ligikaudu 20%.

Õppijate, katkestajate ja õpingute lõpetajate sugu ja vanus

TLÜs on naiste ja meeste suhe ligikaudu 70 : 30. Siiski on instituute, kus mehi on ligikaudu 50%: Balti Filmi- ja Meediakool, Ajaloo Instituut ja Haapsalu Kolledž. Tervise- ja Spordi Instituudis on aga stereotüüpselt meeste osakaal peaaegu 60% ja Informaatika Instituudis tervelt 70%. Nimetatud instituutides on üldine väljalangevus keskmine⁸.

Õppeastmeti on naised suurimas ülekaalus magistriõppes, kus naisüliõpilasi on tervelt 80%. Bakalaureuseõppes on naisi 70% ja doktoriõppes ligikaudu 65%. Seevastu rakenduskõrghariduses (antud juhul on siin esindatud ainult Haapsalu Kolledž) on naiste ja meeste osakaal üsna võrdne, vastavalt 49% ja 51%⁹.

Tabel 2 näitab, et meeste ja naiste hulgas on õppivaid üliõpilasi peaaegu võrdsel määral, vastavalt 64% ja 68%, ent katkestajaid on meeste hulgas poolteist korda rohkem, vastavalt 28% ja 18%. Nii on ka lõpetanud meeste hulgas kaks korda vähem ehk 8%. Seega kõrgkooli õpingutes on trend sarnane teistele haridusastmetele (põhi- ja keskkool) – meeste hulgas on väljalangevus oluliselt kõrgem¹⁰. Tulemusi võib osaliselt selgitada sellega, et mehed on tööturul palga ja ametikohta mõttes edukamad ka kõrgharidust omandamata (vt nt Saar, Unt ja Roosmaa, 2014; Roosmaa ja Aavik, 2014). Samas võib tulevikus hariduse tähtsus tõusta ka meeste hulgas, kui üha enam mehi, ja loomulikult ka naisi, on kolmanda astme haridusega, mistõttu konkurents tööturul muutub tugevamaks.

Tabel 2. Õppimine, õpingute katkestamine ja lõpetamine üliõpilase soo järgi, %

Sugu	Õppivad	Katkestanud	Lõpetanud	Kokku %	Kokku arv
Mees	64	28	8	100	2664
Naine	68	18	14	100	6886
Kokku	67	21	12	100	9550

Keskmine vanus on igal järgneval haridusastmel veidi kõrgem: bakalaureuseõppes 24, rakenduskõrghariduses 29, magistriõppes 31 ja doktoriõppes 34. Sealhulgas on kõige noorem õppija andmebaasi järgi 17-aastane ja kõige vanem 62-aastane.

Vanuse lõikes ilmneb, et katkestanuid on kõige rohkem kuni 23-aastaste ja 24–30-aastaste hulgas – peaaegu veerand, mis kinnitab eespool esitatud tulemusi, et katkestamisi esineb sagedamini bakalaureuseastmel, kus on õppijate keskmine vanus mõnevõrra

⁸ Kui vaadata nendes instituutides väljalangevust soo lõikes, siis Balti Filmi- ja Meediakoolis, Ajaloo Instituudis ja Haapsalu Kolledžis on katkestajaid peaaegu võrdselt, seevastu Informaatika Instituudist langeb välja üle 2 korda rohkem mehi ja Tervise- ja Spordi Instituudis tervelt üle 3 korda rohkem mehi.

⁹ Koos Pedagoogilise Seminariga moodustaks naiste osakaal TLÜ rakenduskõrghariduses umbes 80%.

¹⁰ Eurostati andmetel oli Eestis kuni põhiharidusega 18–24-aastaste hulgas õpingute katkestajaid 2014. aastal 11,4%. Aastal 2013 oli vastav näitaja madalam, ehk 9,7%. Noorte naiste hulgas on 2014. aastal madala haridusega õpingute katkestajaid 7,5%, meeste hulgas aga kaks korda rohkem, ehk 15,3%.

madalam (vt tabel 3 ja 3a). Lõpetanute protsent on madalaim (6%) kuni 23-aastaste hulgas, mis seostub sellega, et hiljem sisseastunud (2013. ja 2014.) on keskmisest nooremad ja õpingute alguse tõttu pole veel lõpetamiseni jõutud. Vanemates vanuserühmades on lõpetajate määr kõrgem (kuigi mõnevõrra madalam 31–35-aastaste hulgas, seega pole seos n-ö lineaarne ehk järjest kasvav).

Tabel 3. Õppimine, õpingute katkestamine ja lõpetamine üliõpilase vanuse järgi, %

Vanus	Õppivad	Katkestanud	Lõpetanud	Kokku %	Kokku arv
Kuni 23-aastased	71	23	6	100	4544
24–30-aastased	61	22	17	100	2950
31–35-aastased	69	18	13	100	764
36 ja vanemad	68	14	18	100	1292
Kokku	67	21	12	100	9550

Tabel 3a näitab, et kõigil õppeastmetel on lõpetajad keskmiselt mõni aasta vanemad võrreldes õppivate ja katkestanutega (doktoriõppe tulemusi ei saa arvestada, kuna seal on uuritava perioodil vaid üks lõpetaja). Ühelt poolt võivad lõpetajate õpingud olla kestnud kauem, teisalt võivad vanemad üliõpilased olla teadlikumad haridustee valikul ning pühendunud õpingute edukale lõpetamisele. Allpool esitame tulemused ka keskmiselt õpitud semestrite lõikes, et näha, kuivõrd ollakse õppimas üle nominaalaja, ning kontrollime tulemusi ka vanuse järgi.

Tabel 3a. Õppimine, õpingute katkestamine ja lõpetamine üliõpilase keskmise vanuse ja õppeastme järgi

Õppeaste ja üliõpilase staatus	Vanus			
	keskmine	Sh	miinimum	maksimum
Rakenduskõrgharidus				
Õppivad	28,7	7,9	19	52
Katkestanud	28,3	8,1	20	51
Lõpetanud	32,4	8,2	22	46
Kokku	29,2	8,1	19	52
Bakalaureus				
Õppivad	23,9	6,3	17	61
Katkestanud	24,0	5,1	18	58
Lõpetanud	26,4	7,2	21	57
Kokku	24,1	6,1	17	61
Magistriõpe				
Õppivad	30,8	7,9	19	59
Katkestanud	30,8	7,2	20	56
Lõpetanud	31,3	8,1	23	62
Kokku	30,9	7,8	19	62
Doktoriõpe				
Õppivad	34,0	7,6	24	59
Katkestanud	32,5	5,0	26	47
Lõpetanud	45,0		45	45
Kokku	33,9	7,4	24	59

Märkus: sh – standardhälve; n – analüüsi kaasatud üliõpilaste arv

Õppekoha rahastamisallikas

Edasi analüüsime õppijaid, katkestajaid ja lõpetanuid õppekoha rahastamisallika järgi. Ilmneb, et lõpetanute määr on suurim TLÜ omavahenditest õppivate hulgas ehk eritingimustel vastu võetud – 36% (tabel 4). Lähemal vaatlemisel selgub, et 2013. ja 2014. aastal TLÜ omavahenditest rahastatavaid üliõpilasi vastu ei võetud (või vähemalt ei ole neid andmebaasis), seega on siin ülesindatud pikemat aega õppivad, kellel on ka olnud pikem aeg lõpetamiseni jõudmiseks.

Tabel 4. Õppimine, õpingute katkestamine ja lõpetamine õppekoha rahastamisallika järgi, %

Rahastamisallikas	Õppivad	Katkestanud	Lõpetanud	Kokku %	Kokku arv
Riigieelarveväline	52	31	17	100	3219
Riigieelarveline	75	16	9	100	6244
TLÜ omavahendid*	42	22	36	100	87
Kokku	67	21	12	100	9550

Märkus *: erivajadustega ja silmapaistvate kultuuri- või spordisaavutustega sisseastunud rahastatakse TLÜ omavahenditest

Esmapilgul paistab üllatav, et riigieelarveliste hulgas on õpingute lõpetanute määr kõige väiksem (9%), kuid tasuta õppijate osakaal on viimase kõrgharidusreformiga kasvanud hüppeliselt alates 2013. aastast ning need üliõpilased pole 2014. aasta sügiseks lõpetamiseni jõudnud. Seevastu õpingute katkestamise määr on kõrgeim riigieelarvevälistel üliõpilastel, kellest suurem osa on sisseastunud aastatel 2011 ja 2012, mistõttu on olnud ka pikem aeg n-ö eksmatrikuleerimiste kogunemiseks.

Akadeemilise puhkuse võtmine

Akadeemilisele puhkusele jäämine on üks võimalus, kuidas suurema ajapuuduse, tervislike, perekondlike või muude probleemide korral õpingutest aeg maha võtta. Samas võib see olla ka üheks sammuks enne õpingute lõplikku katkestamist. Järgmises peatükis käsitletud intervjuudest selgus, et õpingute katkestamine on üliõpilaste jaoks raske otsus, seega on võimalik, et akadeemilisel puhkusel olemist kasutatakse n-ö haridustee üle mõtisklemiseks.

Tabel 5 näitab, et lõpetanuid on oluliselt rohkem nende hulgas, kes pole akadeemilist puhkust võtnud (14%), seevastu akadeemilisele puhkusele jäänutest on õpingute lõpetamiseni jõudnud vaid mõni protsent üliõpilasi. Siin seab omad piirangud taas kord andmestik, kuna vaatluse all on lühike periood (2011–2014), mistõttu paljud akadeemilisele puhkusele jäänud ei ole veel ajaliselt lõpetamiseni saanud jõuda.

Tabel 5. Õppimine, õpingute katkestamine ja lõpetamine akadeemilise puhkuse võtmise kordade järgi, %

Akadeemiliste puhkuste arv	Õppivad	Katkestanud	Lõpetanud	Kokku %	Kokku arv
0	67	19	13	100	8519
1	62	36	2	100	851
2	76	22	2	100	144
3–5	97	3	0	100	36
Kokku	67	21	12	100	9550

Kõnekas on aga õpingute katkestajate kõrgeim määr nende seas, kes on ühel korral akadeemilisele puhkusele jäänud (36%). Seega võrdlemisi sageli võib akadeemilisele puhkusele järgneda õpingute katkestamine (või ka eriala vahetus). Kahel korral akadeemilisele puhkusele jäänute seas on katkestamise määr ligikaudu sama, kui nendel, kes pole akadeemilist puhkust võtnud, ehk umbes viiendik. Ent ka siin peab arvestama sellega, et kaks ja enam kordi akadeemilisele jäänud on vaadeldava perioodi jooksul veel õpingutest eemal ja edasine olukord pole teada.

Õppeastmeti on üldjuhul ühel korral õppepuhkusele jäänud u 10% üliõpilastest, ent doktoriõppes on vastav määr kahekordne – ligikaudu 20%. Seega on eelkõige doktoriõpingud need, mis küll suhteliselt vähese kontaktõppetundide, kuid suure iseseisva töö mahuga, valmistavad töötavatele ja/või perega üliõpilastele ajalisel mõttes raskusi.

Õpingute kestus

Ootuspäraselt näitavad tulemused, et sagedamini jõutakse õpingute lõpetamiseni 4. (37%) ja 6. (50%) semestril, mis vastavalt tähistavad magistri- ja bakalaureuseõppe nominaalõppeaega (vt tabel 6). Sarnaselt teistele läbi viidud uuringutele (Tinto, 1988; Hixenbaugh jt, 2012; Yorke, 2004; 2006; Kukk, 2009), leiab ka TLÜs enamus õpingute katkestamisi aset kohe õpingute alguses: ligikaudu kolmandik katkestab õpingud 1. semestril ja veidi üle poole teisel semestril. Edasi on 3–4 semestri õppinute hulgas katkestamiste määr ligikaudu 10%. Nendest, kes on õppinud 7. semestrit (maksimaalne õppeaeg selles andmestikus ja kõikide õppeastmete mõttes nominaalaja ületamine), pea kõik jätkavad õpinguid – kokku 263 üliõpilast 9550st.

Andmetele teise nurga alt lähenedes nähtub, et 96% õppijatest on perioodil 2011–2014 läbinud kuni 6 semestrit, lõpetajatest 92% on läbinud 4–6 semestrit (seega 8% on lõpetanud õpingud lühema ajaga) ning katkestajatest 78% on läbinud 1–2 semestrit.

Tabel 6. Õppimine, õpingute katkestamine ja lõpetamine õpitud semestrite arvu järgi, %

Õpitud semestrite arv	Õppivad	Katkestanud	Lõpetanud	Kokku %	Kokku arv
1	73	27	0	100	2549
2	46	53	1	100	1688
3	85	11	4	100	1729
4	51	12	37	100	1322
5	86	4	10	100	1083
6	45	5	50	100	915
7	99	1	0	100	264
Kokku	67	21	12	100	9550

Kuna eespool oli näha, et lõpetanud on keskmisest veidi vanemad, siis järgnevalt kirjeldame ka keskmist õpitud semestrite arvu vanusesti. Lõpetajate hulgas on vanematel üliõpilastel (31-aastased ja vanemad) võrreldes noorematega kohati keskmine semestrite arv lühem, kuigi erinevused ei ole suured¹¹. Katkestajate hulgas on samuti vanematel üliõpilastel õpitud semestrite arv lühem (eriti 36-aastastel ja

¹¹ Näiteks on 31-aastastel ja vanematel võrreldes kuni 23-aastaste ja 24–30-aastaste lõpetajatega mõnevõrra lühem õppeaeg bakalaureuseõppes, kui sisseastumisaastaks on 2011 ja 2012, ning magistriõppes 2012. a sisseastunutel.

vanematel)¹², mistõttu võib oletada, et see vanusegrupp jõuab kiiremini arusaamisele, et valitud eriala või õpingud üldisemalt neile ei sobi või et ei jõuta seda kõigi muude tegevuste kõrvalt teha (töötamine, perekond).

Edasi on huvitav uurida, kuidas õpingute lõpetajad ja katkestanud eristuvad õpitud semestrite osas õppeastme ja sisseastumisaasta järgi (vt tabel 7)¹³. Rakenduskõrgharidusse ja bakalaureuseõppesse 2011. aastal sisseastunud ja vaadeldud perioodil õpingud lõpetanud ei eristu keskmise õpitud semestrite arvu poolest – mõlemal juhul on õpingud lõpetatud keskeltläbi umbes 6 aastaga. Küll aga eristuvad need kaks rühma katkestajate keskmise õpitud semestrite arvu poolest: bakalaureuseõppes on õpingud katkestatud keskmiselt 2,5 semestri möödudes, rakenduskõrghariduses aga aasta hiljem ehk 3,5 semestri möödudes. 2012. a sisseastunute osas rakenduskõrgharidusega võrdlust tuua ei saa, kuna lõpetanud ja katkestanud on kokku ainult 9 üliõpilast. Samal aastal bakalaureuseõppesse sisseastunute osas aga ilmneb, et keskmiselt on lõpetajad läbinud 3,3 semestrit ja katkestajad 2 semestrit, mis on mõlemal juhul 2011. aastaga võrreldes lühemad ning lõpetajate ja katkestajate õpitud semestrite arv on muutunud sarnasemaks. Tulemused on seletatavad taas kord sellega, et suur hulk 2012. aastal sisseastunutest jätkab 2014/15. õppeaastal õpinguid (umbes 80% rakenduskõrghariduse ja 70% bakalaureuse astmel, vt Lisa C, tabel C1).

Tabel 7. Lõpetanute ja katkestajate keskmine õpitud semestrite arv õppeastme ja sisseastumisaasta järgi

Õppeaste ja sisseastumise aasta	Keskmine õpitud semestrite arv				
	Lõpetanud			Katkestanud	
	keskmine	sh	n	keskmine	Sh
Rakenduskõrgharidus					
Sisseastunud 2011	5,9	0,3	32	3,5	1,5
Sisseastunud 2012	4,0		1	1,6	0,5
Bakalaureus					
Sisseastunud 2011	5,8	0,6	441	2,5	1,4
Sisseastunud 2012	3,3	1,3	36	2,0	0,9
Sisseastunud 2013	2,0	0,0	1	1,4	0,5
Magistriõpe					
Sisseastunud 2011	4,2	0,8	407	2,5	1,3
Sisseastunud 2012	3,8	0,5	216	1,8	0,9
Sisseastunud 2013	2,0	0,0	3	1,4	0,5

Märkus: sh – standardhälve; n – analüüsi kaasatud üliõpilaste arv

Võrreldes bakalaureuseõppe ja magistriõppe üliõpilasi, siis katkestajad on mõlemas rühmas õppinud keskmiselt sama arvu semestrid (2,5 semestrit 2011. aastal sisseastunutest, 2 semestrit 2012. aastal sisseastunutest ja 1,4 semestrit 2013. aastal sisseastunutest). Magistriõppes on nominaalaja lähedaselt (4 semestrit) õpingud

¹² Katkestajate hulgas on keskmiselt õpitud semestrite arvu osas erinevused selgemad. Perioodil 2011–2013 bakalaureuse- ja magistriõppesse sisseastunute seas eristuvad lühema õpitud aja poolest peamiselt 36-aastased ja vanemad ning seda eriti kuni 23-aastaste, aga ka 24–30 ja 31–35-aastastega võrreldes.

¹³ 2014. a sisseastunud on analüüsist siit ja edaspidi välja jäetud, kuna nende jaoks ei ole novembriks 2014 esimese semestri lõplikke tulemusi ÖISis olemas.

lõpetanud nii 2011. kui ka 2012. aastal sisseastunud. Bakalaureuseõppes on aga 2012. aastal sisseastunud lõpetanud keskmiselt 3,3 semestriga (nominaalage 6 semestrit). Vaadeldud perioodil (sügis 2011 kuni sügis 2014) ei saa andmestikus kajastuda nominaalajaga õpingute lõpetamine, seega on tabelis 7 näha just need 36 üliõpilast, kes on lõpetanud õpingud ettenähtust lühema ajaga.

Võrdlemisi lühikese vaatlusperioodi tõttu on andmestikus üle nominaalaja õppijaid suhteliselt vähe ning peamiselt on siin tegemist magistriõppe üliõpilastega, kuna nominaalage on võrreldes teiste õppeastmetega lühem. Seega rakenduskõrghariduses on 2011. aastal sisseastunutest üle nominaalaja õppimas 9% ja bakalaureuseõppes 32% (lõpetanute ja katkestanute hulgas üle aja õppijaid praktiliselt ei olnud¹⁴), 2012. a sisseastunute hulgas on aga kõik õppimas nominaalajaga. 2011. aasta magistriõppele sisseastunutest on õpinguid jätkavatest üle 4. semestri õppimas 68%, lõpetanute õppis üle nominaalaja 25% ja katkestajatest 10%. 2012. a magistriõpinguid alustanud õppijatest on nominaalagega ületamas 21%, lõpetajate ja katkestajate hulgas siin üle 4. semestri õppinuid ei ole.

Õppetulemus

Viimasena esitame õppijate, katkestanute ja lõpetajate õppetulemused keskmise kaalutud hinde (KKH)¹⁵ ja läbitud Euroopa ainepunktide (EAP)¹⁶ järgi. Kuna vaadeldav periood on lühike ning õpingute katkestamine toimub peamiselt 1. ja 2. semestril, siis analüüsimise eelkõige just nende semestrite õppetulemusi. Keskmiselt on esimesel kahel semestril KKH 3,9 ja EAPde arv 27,5 ning teise semestri tulemused on mõnevõrra kõrgemad. Alates 2013/14. õppeaastast peavad üliõpilased tasuta õppimiseks läbima aineid 30 EAP eest semestris, seega keskmine on vastavale piirmäärale lähedal¹⁷: Tabelis 8 esitatud tulemused näitavad, et 2. semestri keskmine kaalutud hinne on kõigil sisseastumise aastatel veidi kõrgem 1. semestri hindest (olenevalt sisseastumise aastast erinevus 0,1–0,2 punkti), seega on võimalik, et pärast esimest õpingute katkestamise lainet jäävad õppima rohkem motiveeritud üliõpilased, mis omakorda tõstab KKHt. Samas on erinevused siiski väikesed. Lisaks on huvitav jälgida, kas 2013. aasta sügisest tasuta kõrgharidusele üleminek on toonud kaasa muutusi KKHs. Tulemused näitavad, et 2013. a sisseastunute hinded on 0,1 punkti kõrgemad, seega kui üldse, siis on täheldatav teatav positiivne trend, kuid jällegi, erinevused on väikesed ning selgemate järelduste tegemiseks tuleks vaadelda ka järgmiste õppeaastate hindeid.

Samuti on kõigil sisseastumise aastatel õppivate ja lõpetanute KKH 1,2–1,5 korda kõrgem katkestajate hindest, seega on õpingute katkestamine tõenäolisem kehvamate hinnete korral, mis omakorda võib olla seotud nii üliõpilaste erineva võimekuse, kui ka erialase huvitatuse ja õpingutes osalemise võimalustega (töötamine

¹⁴ 2011. a. bakalaureuseõppesse sisseastunutest oli katkestajate hulgas 2 üliõpilast õppinud üle nominaalaja ehk 7 semestrit.

¹⁵ Keskmine kaalutud hinne (KKH) teatava õppeperioodi kohta arvutatakse kõigi antud perioodil sooritatud õppeainete hinnete ja Euroopa ainepunkti süsteemi ainepunktide (EAP) korrutiste summa jagamisel antud perioodil sooritatud vastavate õppeainete EAP kogusummaga.

¹⁶ Ühele ainepunktile vastab 26 tundi tööd. Selle 26 töötunni hulka kuulub nii kontaktõpe (nt loengud, seminarid, praktikumid) kui ka iseseisev töö (nt esseed, rühmatööd, referaadid).

¹⁷ Enne 2013/14. sisseastunute peavad täiskoormusel õppimiseks sooritama semestri kohta vähemalt 22,5 EAPd ehk esimese õppeaasta lõpuks peab olema vähemalt 45 ainepunkti, teise õppeaasta lõpuks vähemalt 90 EAPd.

ja perekondlikud kohustused). Lisaks tuleb ära märkida, et katkestajate hulgas on iga sisseastumise aastaga mõnevõrra 1. semestri hinded langemas – 3,2 punktilt aastal 2011 kuni 2,7 punktili aastal 2013. Teise semestri hinded sarnast trendi ei näita.

Tabel 8. Õppijate, katkestajate ja lõpetajate 1. ja 2. semestri KKH sisseastumise aasta järgi

Sisseastumise aasta ja üliõpilase staatus	Keskmise kaalutud hinne 1. semestril			Keskmise kaalutud hinne 2. semestril		
	keskmise	sh	n	keskmise	sh	N
Sisseastunud 2011						
Õppivad	3,9	1,1	894	4,1	0,8	806
Katkestanud	3,2	1,7	761	2,9	1,9	586
Lõpetanud	4,2	0,6	771	4,2	0,5	702
<i>Kokku</i>	3,7	1,3	2426	3,8	1,3	2094
Sisseastunud 2012						
Õppivad	4,0	0,7	1350	4,1	0,8	1249
Katkestanud	3,0	1,8	600	2,8	1,9	364
Lõpetanud	4,1	0,8	207	4,2	0,6	185
<i>Kokku</i>	3,7	1,2	2157	3,8	1,2	1798
Sisseastunud 2013						
Õppivad	4,1	0,6	1904	4,1	0,7	1685
Katkestanud	2,7	2,0	450	2,9	1,9	165
Lõpetanud	4,1	0,3	5	3,9	0,2	4
<i>Kokku</i>	3,8	1,2	2359	4,0	0,9	1854

Märkus: sh – standardhälve; n – analüüsi kaasatud üliõpilaste arv

Kuna õppivate ja lõpetajate hinded on võrdlemisi sarnased, siis järgnevalt võrdleme õppeastmeti ainult õppijaid ja katkestajaid ning seda 1. semestri hinnete osas, kuna taas kord kahe semestri hinded olulisi erinevusi ei näidanud.

Võrreldes õppijaid ja katkestajaid erinevatel haridusastmetel selgub tabelis 9 esitatud tulemustest, et ka õppeastmeti on õppijate hinded iga sisseastumisaastaga veidi kõrgemad (KKH 3,9–4,2 punkti), seevastu katkestajate hinded aga madalamad (KKH 2,7–3,5 punkti). Seega on õppijate hinded 1,3–1,5 korda kõrgemad¹⁸. Kuigi katkestajate hinded näitavad aastate lõikes suuremat kõikumist, siis ühe sisseastumise aasta piirides on erinevate õppeastmete tulemused sarnased.

Sarnaselt keskmisele kaalutud hindele on ka keskmine ühe semestri jooksul kogutud ainepunktide arv 2. semestril mõnevõrra kõrgem kui 1. semestril (erinevus olenevalt sisseastumise aastast 3,4–4,6 EAPd) (vt tabel 10). Samuti on 2013. aastal sisseastunute edukalt sooritatud EAPde arv veidi kõrgem varasematel aastatel sisseastunutest. Ent erinevused on väikesed ning pigem on jälgitav teatav positiivne trend: kui 2011. aastal oli 2. semestril üliõpilastel keskmiselt 29,3 EAPd, siis 2013. aastal oli neil 30,8 EAPd.

¹⁸ Rakenduskõrgharidust omandavaid esindavad ainult Haapsalu Kolledži üliõpilased, seega sellel õppeastmel on üliõpilasi vähem ning seetõttu on tulemused bakalaureuse- ja magistriõppega vähem võrreldavad.

Tabel 9. Lõpetanute ja katkestajate KKH 1. semestril õppeastme ja sisseastumisaasta järgi

Õppeaste ja sisseastumise aasta	Keskmine kaalutud hinne 1. semestril				
	Õppivad			Katkestanud	
	keskmine	sh	n	keskmine	Sh
Rakenduskõrgharidus					
Sisseastunud 2011	3,9	0,4	23	3,5	1,5
Sisseastunud 2012	4,0	0,3	51	2,8	1,6
Sisseastunud 2013	4,2	0,5	54	2,7	2,2
Bakalaureus					
Sisseastunud 2011	4,0	0,8	594	3,2	1,7
Sisseastunud 2012	4,0	0,6	942	3,1	1,8
Sisseastunud 2013	4,1	0,5	1119	2,7	2,0
Magistriõpe					
Sisseastunud 2011	4,1	0,9	226	3,2	1,8
Sisseastunud 2012	4,1	0,7	322	2,9	1,9
Sisseastunud 2013	4,2	0,6	693	2,9	1,9

Märkus: sh – standardhälve; n – analüüsi kaasatud üliõpilaste arv

Tabel 10. Õppijate, katkestajate ja lõpetajate 1. ja 2. semestri keskmine EAPde arv sisseastumise aasta järgi

Sisseastumise aasta ja üliõpilase staatus	EAPde arv 1. semestril			EAPde arv 2. semestril		
	keskmine	sh	n	keskmine	sh	N
Sisseastunud 2011						
Õppivad	25,8	10,2	1010	31,9	11,0	1008
Katkestanud	17,0	11,9	850	17,0	13,9	686
Lõpetanud	30,8	9,4	880	35,9	9,1	879
Kokku	24,7	11,9	2740	29,3	13,6	2573
Sisseastunud 2012						
Õppivad	28,4	9,0	1495	31,0	9,4	1486
Katkestanud	14,5	11,3	649	15,1	12,7	437
Lõpetanud	30,2	9,0	254	34,1	11,4	245
Kokku	24,8	11,6	2398	28,2	12,3	2168
Sisseastunud 2013						
Õppivad	30,3	7,0	2095	32,4	8,1	2052
Katkestanud	13,9	11,9	486	14,5	13,4	196
Lõpetanud	28,4	6,3	5	24,8	10,5	5
Kokku	27,2	10,3	2586	30,8	10,0	2253

Märkus: sh – standardhälve; n – analüüsi kaasatud üliõpilaste arv

Katkestajate EAPde arv on olenevalt sisseastumise aastast õppijate ja lõpetajatega võrreldes 1,5–2,3 korda madalam, kusjuures erinevused on suuremad alates 2012/13. õppeaastast. Seega erinevused EAPde osas on suuremad kui hinnete puhul ning võib järeldada, et katkestamisel saab õppeedukusest kui sellisest määravamaks see, et jõutakse õppijate ja lõpetajatega võrreldes sooritada vähem aineid.

Tabel 11 kinnitab samuti hinnete osas ilmnenu trendi, et igal järgneval õppeaastal on ka igal astmel õppivate keskmine 1. semestri ainepunktide arv kõrgem (25,6–34,0 EAPd), katkestajatel aga madalam (22,6–13,5 EAPd). Nii on õppijatel katkestajatega võrreldes erinevatel astmetel 1,6–2,2 korda rohkem ainepunkte. Sisulisi erinevusi õppeastmeti sooritatud keskmise ainepunktide arvu osas ei ole.

Tabel 11. Õppivate ja katkestajate keskmine ainepunktide arv 1. semestril õppeastme ja sisseastumise aasta järgi

Õppeast ja sisseastumise aasta	EAPde arv 1. semestril				
	Õppivad			Katkestanud	
	keskmine	sh	n	keskmine	Sh
Rakenduskõrgharidus					
Sisseastunud 2011	25,6	7,6	23	22,6	10,6
Sisseastunud 2012	31,7	5,0	51	14,2	12,8
Sisseastunud 2013	34,0	5,0	64	13,5	9,5
Bakalaureus					
Sisseastunud 2011	27,0	9,4	672	16,9	11,6
Sisseastunud 2012	28,6	8,7	1028	14,6	11,4
Sisseastunud 2013	30,1	6,4	1214	13,7	12,1
Magistriõpe					
Sisseastunud 2011	27,0	9,6	251	17,8	12,9
Sisseastunud 2012	29,0	8,9	373	13,9	10,8
Sisseastunud 2013	31,2	6,5	776	15,1	11,6

Märkus: sh – standardhälve; n – analüüsi kaasatud üliõpilaste arv

Kokkuvõtvalt saab öelda, et sarnaselt varasematele uuringutele, katkestatakse ka TLÜs õpingud enamasti juba esimesel õppeaastal (1. ja 2. semester) ning katkestamise määr on teiste õppeastmetega võrreldes suurem bakalaureuseõppes. Mehed katkestavad õpingud umbes poolteist korda sagedamini kui naised ning vanusesti on katkestamine tõenäolisem nooremate õppijate puhul (kuni 30-aastased, kes omakorda õpivad sagedamini bakalaureuseõppes). Nii võime järeldada, et vanemad õppijad ja/või magistriõppesse sisseastunud on teinud teadlikuma valiku mingisugust eriala omandama asudes ning tõenäoliselt enese jaoks selgem eesmärgipüstitus hoiab ka õpimotivatsiooni kõrgemal.

Kuna andmestik võimaldab uurida vaid 7. semestri pikkust perioodi (3,5 õppeaastat), siis ei saa veel hinnata tasuta kõrgharidusele ülemineku mõju õpingute edukusele (katkestamise määr, akadeemilisele puhkusele jäämise sagedus, õpingute kestus, hindad ja sooritatud ainepunktid). Siiski ei anna andmed alust arvata, et 2013/14. õppeaastal sisseastunute õpitulemused (hindad ja ainepunktid) oleks oluliselt erinevad varasematel aastatel sisseastunutest. Oluline on aga see, et katkestajate õpitulemused, eriti sooritatud ainepunktide osas, on lõpetajate ja õppijatega võrreldes märgatavalt kehvemad. Seega on peamine märk võimalikust õpingute katkestamisest ainete sooritamisega hätta jäämine.

Õpingute katkestamisest Tallinna Ülikooli näitel

Järgnevalt esitame valitud TLÜ instituutide õppejuhtide, TULE programmiga õpinguid jätkanute ja katkestajatega läbiviidud intervjuude põhjal õpingute katkestamisega seotud probleemid ja võimalikud lahendused.

Peatükki alustame õppejuhtide nägemusega õpingute katkestamise kohta (kuivõrd seda tajutakse probleemina), jätkates kõikide osapoolte mõtetega katkestamise põhjuste ja lahenduste teemal. Viimaseid oli intervjuueeritavatel keerulisem välja tuua, seetõttu arvasid mitmed, et ülikool või instituut teeb katkestamiste vähendamiseks piisavalt ja midagi enamat teha ei saagi. Siiski leidus palju neid, kes pakkusid viljakaid ideid õpingute parema korraldamise, õppejõududega individuaalsema suhtlemise ja õppealase- ning karjäärinõustamise osas. Peatüki lõpus toome ära intervjuueeritute esitatud tüüpkatkestajate kirjelduse. Intervjuu tsitaatidele lisame konteksti andmiseks intervjuueeritava staatuse (õppejuht, katkestaja, TULEga naasnu), soo (N või M), vanusevahemiku ja õppeastme (BA või MAG).

Õppejuhtide nägemus katkestamisest

Kuuest intervjuueeritud õppejuhust neli leidsid, et katkestamine on nende õppekaval probleem. Kahest instituudist, kus katkestamine õppejuhi väitel suureks probleemiks pole, on üks instituut see, kus ka katkestamise määr on ülikooli keskmisest madalam. Samas nendib selle instituudi õppejuht, et tegelikult ei taha keegi, et katkestajaid oleks, ning kõik vastu võetud üliõpilased peaksid õpingutega lõpuni jõudma.

Kui küsida, miks katkestamine instituudi jaoks probleem on, selgitatakse seda mitmel pool rahastamisega, mis sõltub lõpetajate arvust. Seega, isegi kui õppejuht leiab, et katkestamise probleem on eelkõige üliõpilase enda mure, saab see rahastuse tõttu ka instituudi probleemiks. Suurem on selle mõju väikestele instituutidele, kus iga üliõpilane on n-ö arvel.

"See (katkestamine) on pigem tudengite probleem, kuna pärast on üksjagu keeruline tagasi tulla. [...] Meie jaoks on see probleemiks siis, kui me hakkame meie tudengeid kokku lugema ning instituudi rahastamine sellest sõltub, siis osutub see ka meie probleemiks." (Õppejuht)

„Hetkel on olukord selline, et mida enam on meil inimesi, mida enam nad lõpetavad ... siis meie, allüksus, saame raha.“ (Õppejuht)

Mitmed on tajunud viimastel aastatel suuremat ülikoolipoolset survet tegeleda katkestajatega: tehakse rohkem statistikat ning suunatakse üliõpilastega esimeste raskuste tekkimisel kontakti võtma. Protsessi miinuspool on õppejuhtide sõnul aga see, et mida varem minnakse üliõpilaselt probleemide kohta küsima, seda varem saadakse ka vastus, et üliõpilane soovib õpingud katkestada (kuigi võib-olla oleksid raskused hiljem möödunud).

Paaril juhul leiavad õppejuhid, et katkestamine on instituudile probleem just seetõttu, et protsessi tuleb paigutada palju inimressurssi: üliõpilast tuleb probleemide tekkides nõustada ning juhul kui ta otsustab siiski õpingut katkestada, on see raisatud ressurss.

Teisalt nõuab palju panustamist juba katkestanud üliõpilase aitamine juhul, kui ta soovib hiljem õpinguid jätkata.

„Juhtub ka nii, et me väga palju panustame tudengisse ja pärast saame mitte seda, mida oleme oodanud. Nõustamine võtab aega ja paberimajandus ... Kõik see mõjub allüksuse töötajaid. Allüksus on meil väike ning juhtub, et kõik me ... oleme kaasatud ühe inimese abistamisse ... Erinevaid olukordi tuleb ette.“ (Õppejuht)

„See on ajamahukas ettevõtmine. Naasvate tudengite nõustamine nõuab palju aega.“ (Õppejuht)

Kaks õppejuhti nendivad, et katkestamine on aastati erineva suurusega probleem. Mõlemad seda tendentsi märganud õppejuhid leiavad, et viimastel aastatel on katkestamise määra suurenemisse panustanud ka kõrgharidusreform: üliõpilastel on võimalus tasulised õpingud pooleli jätta ja tasuta õppima asuda, eriala on kergem vahetada ning õppekava täitmise nõuded on karmistunud. Üks õppejuhtidest toob välja, et väljalangevus sõltub sellest, kuidas õppima tulevaid üliõpilasi valitakse: juhul kui ülikooli astumiseks piisab keskkooli lõpueksami punktidest, pääsevad õppima ka nõrgemad kandidaadid, kellel on suurem tõenäosus hiljem välja kukkuda. Ühtlasi on õppejuht märganud, et eriala, kuhu on lihtne sisse saada, kasutatakse n-ö hüppelauana välismaa ülikooli pääsemiseks.

Õpingute katkestamisega seotud probleemid ja lahendused

Õpingute katkestamist tingivad probleemid ja võimalikud lahendused jagame sarnaselt varasemate uuringutega **ülikooliväljeste** (töö, perekond, rahalised raskused), **üliõpilase** (õpingud on rasked, terviseprobleemid, ebakindlus tulevikuväljavaadete osas, Eestist lahkumine) ja **ülikooliga** (õppetöö korraldus, õppejõudude tase ja suhtumine ning nõustamine) seotuks. Teataval määral on need eristused tinglikud, nii haakub ka viimasena käsitletud õpimotivatsiooni temaatika kõigi kolme nimetatud teguriga.

Ülikoolivälised õpingute katkestamise põhjused

Töö ja koduse eluga seotud raskused

Töö ja koduse eluga seonduvat mainiti TLÜs läbi viidud intervjuudes kõige sagedamini õpingute pooleli jätmise põhjusena ja eriti just õppejuhtide hulgas. Katkestajad mainisid seda peamise katkestamise põhjusena harvem, küll aga oli see sageli üheks tahuks keerulisemas probleemide puntras, mis lõpuks katkestamiseni viis.

„Alguses arvatakse, et on lihtsam aega planeerida, eriti keskkooliõpilasele tundub ülikool suhteliselt lõdva korraga, sellepärast, et ei pea hommikust õhtuni koolis käima, et tahaks juba siis ka raha teenida. Ja siis see raha teenimise pool läheb nagu järjest ajamahukamaks või siis noh, isegi kui see on mitteerialane töö ja selline, näiteks mingi õhtune, ma ei tea ... ettekandja töö, siis hiljem ikkagi selgub, et kui sa oled õhtul tööl olnud, siis ei ole hommikul nii lihtne kooli tulla.“ (Õppejuht)

Osadele üliõpilastel on olnud lausa ajaliselt võimatu töötamist ja koolis käimist ühitada, sest pole võimalik tööajast järjepidevalt ülikoolis käia.

„Töötasin sellisel erialal, kus septembrist juuni lõpuni, samal ajal kui on kooli periood, on koormus väga suur, reaalselt tööpäevad on hommikul 7st õhtul 11ni tihti ka laupäeval-pühapäeval. Isegi kui ma saan minna loengusse kohale, siis kui õppida õpetajaks, siis on vaja need praktikad teha, et seda aega ei ole lihtsalt kuskilt võtta.“ (Katkestaja, N, 35+, MAG)

Kui üldiselt ei saa ülikool töötamisega seotud ajapuuduse probleemi leevendada muul moel, kui paindlikke õppevorme pakkudes, siis ühe instituudi õppejuht leidis, et üliõpilasega saab arutada erinevate **ametikohtade ja töövõimaluste tulevikuväljavaadetest**.

„Sellega tegeleda, et ta nüüd tööle ei läheks ... sellega ülikool ei saa oluliselt palju midagi teha, võib-olla rääkida prioriteetidest, et võib-olla see töö, mis õppimise ajal aitab ära elada ei ole see, mida tahaks terve elu teha. Et mõelda selle peale, et ülikooliharidusega kuskile edasi liikuda.“ (Õppejuht)

Vähemtähtis pole ka õppimise ühitamine pereeluga, mis on probleeme valmistanud eelkõige lastega üliõpilastele, nii emadele kui isadele.

„Et väikse lapse kõrvalt ei ole see keskendumine enam see. Et ühel hetkel see aja võtmine on ikkagi keeruline, et keegi seda aega ei anna, see tuleb ise võtta ja see tuleb kõik millegi arvelt, et ühel hetkel lihtsalt lükkad selle edasi (lõputöö tegemise).“ (Katkestaja, M, 35+, MA)

Osadel üliõpilastel on õpingute katkestamine seotud olnud ühe pingelisema või kiirema perioodiga elus, mil õpingud töö või eraelu väljakutsete taustal tahaplaanile jäid. Üks intervjueeritav kirjeldab olukorda nii:

„Oli üldse elus tol hetkel päris mitu stressorit korraga, vahest lihtsalt on nii. Ja siis mina küll ei jaksand punnitada, tundus täiesti ... no ei olnud võimalik, tol hetkel, nüüd võib-olla teeks kõik teisiti.“ (TULEga õpingud lõpetanud, N 35+ BA)

Ühtlasi on endisi üliõpilasi, kelle töö intensiivsus muutub periooditi nii, et enamasti on võimalik töö kõrvalt koolis käia, kuid aeg-ajalt nõuab töö nii palju tähelepanu, et see osutub võimatuks. Sellised üliõpilased alustavad n-ö madalperioodil õpinguid ning neil pole edasijõudmisega probleeme, aga intensiivsema tööperioodi saabudes nad enam kooli ei jõua.

Rahalised probleemid

Rahalised küsimused valmistasid probleeme mõnevõrra vähematele intervjueeritud üliõpilastele, kuid õppejuhid mainisid seda probleemi sama sageli kui katkestamist töö tõttu. Oli üliõpilasi, kellel **said otsa** õpingute ajaks kogutud **varud**, selliseid kellel **kadus varasem sissetulek** aga ka neid, kes **ei soovinud rahaliselt vanematest sõltuda**. Rahalised raskused kimbutasid nii tasulistel kui tasuta kohtadel õppijaid, viimaste puhul oli probleemiks **elamiskulude katmine**. Samas ei näinud üliõpilased võimaliku lahendusena õppelaenu võtmist.

Lisaks otsestele rahalistele probleemidele sai mitmete õpingutele saatuslikuks ka **tasulisse õppesse langemine**. Üliõpilastele oli ebaselge see, kuidas tasulises õppes

ainete eest maksmine käib ning saadud arved osutusid oodatust suuremaks. Selline ebameeldiv kogemus andis omakorda tõuke õpingute pooleli jätmiseks.

"Ma enam ei jõudnud ... edasi. Siis nad saatsid mulle kirja, kus oli teave, et mind viidi osakoormusse. See oli juba tasuline Ma nõustusin, deklareerisin neli ainet, kuid sain arve, mida ma ei oodanud (peaaegu 2 korda rohkem 900€ 500 asemel) ... sekretär ütles, et reeglid on muutunud, et ma astusin ülikooli vanade reeglite kohaselt ja ma pidin maksma tasu terve semestri eest, ükskõik kui palju punkte ma võtan. ... Mulle see ei meeldinud ... ma keeldusin." (Katkestaja N, 20–25 BA)

Kõrgharidussüsteemi muutus tekitas mitmetele oma senises erialavalikus kahtlenuatele **võimaluse seni tasulisel kohal õppinuna tasuta kohale pääseda** ning tõi kaasa varasemate õpingute pooleli jätmise.

„Ja siis oli tulnud tasuta kõrgharidus ja kui ma seda endale teadvustasin, siis ma mõtlesin kohe, et nüüd on minu võimalus teha midagi muud, mida ma paremini sooviksin ja siis ma tegingi seda.“ (Katkestaja, M 20–25 BA).

„Ma näen ÕIS-is samu nimesid uuesti ilmumas, kusagil on nad katkestanud ja uuesti astuvad sisse, eriti nüüd selle ülikooliseaduse muutusega. Et vahetati eriala ka sellepärast, et saada tasuta kohale [---] Inimesed otsivad ennast ja mis selles ikka halba on.“ (Õppejuht)

Viimasest tsitaadist kõlab läbi, et õppejuhid võivad suhtuda õpingute katkestamise ja eriti erialavahetamise positiivselt, mitte üliõpilase otsust halvustavalt (kohati tajusid katkestajad negatiivset suhtumist, aga sellest täpsemalt allpool).

Peamiselt üliõpilasega seotud õpingute katkestamise põhjused

Õpingud on liiga rasked

Kuigi varasemates uuringutes pole **õpingute raskuse tõttu** katkestamine Tallinna Ülikooli puhul kõneks tulnud, näitab käesolev uuring, et erinevaid probleeme üliõpilastel hakkama saamisega siiski on. **Õppekava eesmärkide saavutamise**ga on probleeme eelkõige keeli õppivatel üliõpilastel.

„Aga ma läksin hoopis kaitsevähke ja siis selline vahe jäi sisse ja kui ma tagasi tulin siis ma mõistsin, et ma pean ikka ... et see (võõrkeele õppimine) oleks ikka päris selline mastaapne ettevõtmine seda uuesti tegema hakata...“ (Katkestaja, M 20–25 BA)

„Kolmandaks aastaks peavad nad oma põhikeeles jõudma C1 tasemele ja kui nad tulevad nii, et nad ei ole varem seda keelt õppinud, siis kolme aastaga seda keele taset saavutada on ikka väga raske“ (Õppejuht)

Õppekava ootustega hakkamasaamist peegeldab ka see, et osad üliõpilased märgivad oma probleemina **liiga suurt koormust** või **ainete-võlgnevuste kuhjumist**, osadel juhtudel nii palju, et see saabki üheks katkestamise põhjuseks.

„Selle aine (võõrkeele keele kõrgtase) kõrvalt lõputöö teemat otsida, projekti koostada, juhendajat otsida jne on äärmiselt raske, eriti kui need protsessid on täiesti võõrad, lisaks oli

ometi veel täiskoormuse jagu aineid vaja sooritada, nendest mõned üsna rasvased.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Õpingute jooksul kogetud raskused mõjusid mõnedele üliõpilastele nii, et nad **väsisid ära** või muutusid õpingud mitmete tegurite koosmõjul **vastumeelseks**.

„Tolleks hetkeks oli ebamugavus ja huvipuudus muutunud vihaks ja vastikuseks. Tahtsin kohe minema joosta, kuid, päris ausalt öeldes, tervisekindlustuse pärast jäin pidama. Mõtlesin, et teen äkki (võõr-) keele kõrgtaseme lõpuni, siis saaksin ehk midagigi ette näidata kolmest kaotatud aastast. Lõpuks aga ma ei suutnud. Keelekursus oli nii tihedalt erialaga seotud, et mul oli seal vastik olla. Nii ta jäigi.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Venekeelse taustaga üliõpilaste puhul on üks levinud põhjus, miks raskused õpingutega sammu pidamisega tekivad, **puudulik eesti keele oskus**.

„Kuna meie allüksuses õpivad nii venekeelsed kui ka ingliskeelsed inimesed, siis mõnede jaoks on probleemiks õppekeel ise. Nemad, vahest, ei valda seda terminoloogiat, mis on vajalik kõrgkooliõpinguteks ning teadmiste varu pole nii suur. Keegi jõuab seda (varu) täiendada, keegi mitte.“ (Õppejuht)

Terviseprobleemid

Probleemid tervisega on katkestamise põhjusena vähelevinud, kuid mõnede õppijate puhul keskse tähtsusega. Ootamatu haigestumine võib olla üheks aspektiks suuremas probleemide rägastikus.

„Võlgnevused kuhjusid ... Siis ütles tervis üles, teise kursuse lõpus võtsin akadeemilise ... olin oma õpingutes tõsiselt maha jäänud ja siis kadus ka huvi.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Samas on üliõpilasi, kelle mitmetele õpingutele on oma pitseri vajutanud kroonilised terviseprobleemid, kuigi õpingute endiga saadi hästi hakkama ja muid raskusi ei kogetud.

„Minu puhul põhiline on tervis, mis pärast niimoodi on läinud. Ma olen tegelikult sariõppur ja sarikatkestaja. Kunagi mul juhtus Tartu Ülikooliga sama moodi. [---] Ma olen lubatud akadeemilise puhkuse ajad alati ära kasutanud, kaks aastat saab ju olla tervislikel põhjustel ja siis veel aasta, mis muudel põhjustel olla ja siis kui aeg otsa saab, siis ta lihtsalt saab otsa.“ (Katkestaja, N 31–35 MAG)

Õppejuhtidest mainiti terviseprobleeme katkestamise põhjusena vaid korra, millest võib järeldada, et ülikooli eest jäävad need teatud määral varju, võib-olla seetõttu, et üliõpilased peavad terviseprobleeme niivõrd isiklikuks. Samas peegeldub järgnevas tsitaadis ka vaimse tervise probleemide alahindamine ülikooli või mõne selle liikme poolt.

„Üllatavalt palju on noortel praegu psühholoogilisi probleeme, meeleoluhäireid, mina võtaksin neid väga tõsiselt, aga õppejõudude ja juhtkonna osas on neid, kes ütlevad, et mis nad siin vigurdavad ja räägivad depressioonijuttu, aga see on tõsine asi.“ (Õppejuht)

Ebakindlad tulevikuväljavaated

Õpingute katkestamise põhjus, mis seostub nii pakutava hariduse kvaliteedi, erialavaliku kui töjõuturuga, on tulevikuväljavaated, mida eriala pakub. Kui need

väljavaated tudengi ootustega kokku ei lähe, võivad õpingud samuti pooleli jääda. Mitmed humanitaarvaldkonnas õppinud üliõpilased leidsid, et kuigi eriala neile meeldis, ei paku see piisavat praktilist väljundit ning töötamise võimaluste suurendamiseks tegid otsuse mõne eriala kasuks, millega nägid endal tööturul paremaid võimalusi.

„Mõnel on tulnud ja aja jooksul nagu ... tunne, et peaks mõtlema tulevasele ametile ja midagi praktilisemat võtma. Et kuna meil on humanitaarinstituut, siis ega ma ei saa tööd selle filosoofina, mul on vaja minna IT-d õppima, mõni üksik on selline.“ (Õppejuht)

Õpetajahariduse valdkonnas õppinud üliõpilastele sai otsustavaks otseselt õpetajate madal palk võrreldes panusega, mida eriala lõpetamine nõuaks.

„Kuna mul jäid õpingud venima, siis ma langesin tasuta kohalt tasulisele kohale ja tekkis ratsionaalne kaalutus, et see raha, mis ma sinna sisse panen, siis kust ja millal ma saan selle tagasi, kui ma õpetajana tööle läheksin.“ (Katkestaja, N 35+ MAG)

Mitmed katkestajad tõdevad ka, et töö seisukohalt ei ole neil diplomit vaja ja saavad selletagi hästi hakkama, seda eriti juhul, kui töö on õpitud erialaga võrreldes erinevas valdkonnas ning ollakse seal edukas ka kõrghariduse omandamist tõendava dokumendita.

„Kui kümme aastat on tegelenud teise valdkonnaga, siis kuivõrd on ikkagi vajalik ainult diplomi n-ö vormistamise mõttes seda kõike ette võtta. Töömaailma poolt survet ei tunne, et oleks kraadi vaja. Tööandja iseenesest suhtub õppimisse väga hästi, aga just selle tegevuse mõttekus on hetkel enda jaoks küsitav.“ (TULEga õpinguid jätkav, N 31–35 BA)

Eestist lahkumine

Eestist lahkumise toovad õpingute katkestamise põhjusena välja eelkõige õppejuhid, samas kui üliõpilaste seast toodi see põhjus välja vaid ühel korral. Oletada võib, et välismaal õppivad või töötavad üliõpilased jätsid intervjuukutsele vastamata ning on seetõttu alaesindatud.

„Sel aastal oli meil inimesi, kes ütlesid, et sõidavad välismaale... Nad ütlesid, et hea meelega õpiksid siin, kui oleks distantsõppe võimalusi ... Paraku meil, meie allüksuses, selliseid võimalusi ei ole.“ (Õppejuht)

Ülikooliga seotud õpingute katkestamise põhjused ja lahendused

Ülikooliga seotud kõrgkooliõpingute katkestamise põhjuste ja lahenduste all leidsid käsitlust kolm suuremat teemaderingi: õppetöö korraldus, õppejõudude tase ja nende suhtumine üliõpilastesse ning õppealane- ja karjäärinõustamine. Kõige rohkem erinevaid alateemasid ilmneb õppetöö korralduse juures: muutused õppekavas ja ülikooli reeglites, lõputööde ja eksamite sooritamisega seonduv, õppeainete vastavus üliõpilase tasemele, õpetamise viisid ja meetodid, õppematerjalid ja paindlik õpe. Nõustamise osas käsitleti nii õppenõustamist, kui ka karjäärivalikuga seotud ja psühholoogilist nõustamist.

Õppetöö korraldus

Küsites õpingute katkestajatelt, õpinguid jätkavatelt ja õppejuhtidelt meetmete kohta, mis aitaksid katkestamisi vähendada, tulid kõige sagedamini jutuks vajadus õppealase toe järele ning võimalikud muudatused õppetöö korralduses.

a) Muutused õppekavas ja ülikooli reeglistikus

Paljusid katkestajaid (sh TULE programmiga naasnuid) on häirinud **sagedane õppekavade muutmise**, järjepidevuse puudumine, mistõttu pole alati selge, milliseid aineid on veel vaja sooritada või kuidas toimida olukorras, kus teatud aineid ei loeta iga-aastaselt (nt kui õigeaegselt jääb aine sooritamata, siis hiljem korduslugemist oodates lükkub ülikooli lõpetamine paratamatult edasi).

„Mingi semester jääb võtmata vajalik asi, siis vahel tulebki seda oodata kaks aastat, enne kui uuesti loetakse, selliseid asju on küll.“ (Katkestaja, N 31–35 MAG)

Eriti problemaatiline on see nende puhul, kelle õpingud on jäänud pikemalt venima ja õppekava jõuab selle aja jooksul korduvalt muutuda. Sageli on ebaselge, mida ülikooli naastes lõpetamiseks täpselt teha tuleb, osa ainepunkte nõ „lendab prügikasti“ või on sooritatud neid tunduvalt rohkem, kui õppekaval vajalik, aga lõpetada ikkagi ei saa.

„Mina võin olla küll erand, kuid näiteks minul on hetkeks ainepunkte kogunenud juba 230 punkti, mis on päris suur hulk üle nõutud baka punktide. Paraku pean veel kahe aine + lõputöö punktid juurde panema.“ (TULEga õpinguid jätkav, M 35+ BA)

Õppekavade muutmised võivad mõjuda negatiivselt ka õpimotivatsioonile, kui üliõpilane ei saa võtta ainet, mille vastu tal erialale sisse astudes huvi oli, nagu on kirjeldatud järgmises tsitaadis:

„Õppekavade muudatused on tihti väga tihedased. Et põhimõtteliselt iga aasta prindid jälle selle õppekava välja ja ajad jälle näpuga järge. Enne ülikooli minekut juba ma prindin välja oma selle õppekava ja ma olen teinud enda valikud, et nendel-nendel semestritel ja aastatel ma tahan võtta need ained. Ja siis sa tuled ülikooli ja saad teada, et sorry tegelikult (nimetatud ainet) üldse ei ole. Aga kuna sa keelt pead võtma, siis sundolukorras ma läksin õppima (teist keele ainet), mille vastu mul puudus huvi, aga ma pidin seda õppima. Sellised asjad tekitavad sellised... minnalaskmist, et milleks ma siia üldse tulin, kui ma ei saa õppida seda mis seal kavas kirjas on.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Mõned katkestajad leidsid, et õppeaastate lõikes võiks õppekavas **koormus olla ühtlasemalt jagatud**, nii jõuaks tegeleda teooria, praktika ja koduste harjutustega. Teise katkestaja meelest võiks õppeainete osas olla **rohkem valikuvõimalusi**, nagu oli TLÜ algusaegadel. Ent kõlas ka arvamusi, et **õppekavad on liialt paindlikud**, on palju valikuvõimalusi ning üliõpilane ei oska nende põhjal tervikpilti ehk terviklikku eriala kokku panna või valib õpingute alguses liiga palju või keerulisi aineid ja jääb nendega hiljem hätta.

Osadest intervjuudest kõlas läbi üldisem rahulolematuus erinevate **reeglite ja korralduste muutmise osas**, kuna see ei aita kaasa turvatunde loomisele.

„Ja et need reeglid, mis ülikoolis on, need oleks täiesti selged ja nendest peetaks kinni ka. Et ei ole nii, et tuled ja hakkad nagu mingit luuremängu mängima.“ (TULEga õpinguid jätkav, N 35+ BA)

Üks õpingute katkestaja kirjeldab oma kogemust „liiga toore“, st veel paika loksumata õppekava muudatuste kohta järgmiselt:

„Selline ... peaks olema konkreetsem. Ülikool peaks teadma, et mida ta tahab teha, saavutada, praegu tundub, et lihtsalt lahmitakse kuidagi.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Sarnastele seisukohtadele jõuab ka üks õppejuhtidest öeldes, et paindlikum tuleks olla nende osas, kellel jääb ainult lõputöö tegemata, kuna aja möödudes ja õppekavade muutudes peavad nad sageli aineid juurde sooritama. Teine õppejuht mainib vajadust suurema stabiilsuse järele õppeprotsessis, kuna rektoraadi vahetudes sageli muutub midagi ka õppetöoga seotud reeglites.

Ühes katkestajaga läbi viidud intervjuus pakutakse õppekava muutusest tingitud olukorrale ka lahendus **lektüürieksamite** või **e-kursuste** vormis. Nii saaks sooritada aineid paindlikumalt, kui neid ei loeta igal semestril või õppeaastal. Samas jäi intervjuueeritavale mulje, et viimasel ajal on lektüürieksamiga päädivaid aineid üha vähem.

b) Lõputöö

Eelnevalt käsitletud teemaderingiga haakub ka õpingute katkestajate mure lõputöö kirjutamisega. Nende üliõpilaste puhul, kes on õpingud katkestanud hilisemas faasis, on probleemid lõputööga väga levinud.

Levinuim põhjus, miks selles etapis õpingud pooleli jäävad on viivitused, mis on seotud **lõputöö juhendaja** või **lõputöö teema** valimise või vahetamisega. Juhul kui esimene väljavalitud teema ei „lähe käima“, nagu üks üliõpilane sõnastas, võtab uue leidmine aega. Mõnel puhul on üliõpilane teemat vahetanud 3–4 korda ja sel juhul on ootuspärane, et ühel hetkel tekib minnalaskmise tunne. Selle aja jooksul saab tõenäoliselt täis ka õppetöoks ettenähtud nominaalaeg ning administreerimistasu vältimiseks on mitmed üliõpilased lasknud end lõputöö esitamise eel eksmatrikuleerida.

„Vahepeal kaotasin huvi ühe teema vastu, mille ma olin valinud, nüüd on uus teema, mida ma tahan teha. Et ma otsin seda õiget teed veel. Tegelt juhendaja väga ei aita ka, et nüüd tee sellest, et seda on vaja teha.“ (Katkestaja, N 26–30 BAK)

Mitmetel juhtudel on üliõpilastel esinenud koostööprobleeme juhendajaga: erinevatel põhjustel viibib tagasiside pikalt, mistõttu ei saa üliõpilane oma tööd sel ajal edasi kirjutada, juhendajatel on liiga palju muid kohustusi või teisi juhendatavaid, või on saadud tagasiside paranduste tegemiseks ebapiisav.

„Olukord oli selline, et minu teema sai küll suhteliselt kiirelt kinnitatud, aga mu juhendaja oli esmakordne juhendaja [---] ta õppis Šotimaal, mis tähendas, et tegelikult me kohtusime näost näkku vist korra ja ülejäänud aja toimus juhendamine tema väga intensiivsete õpingute kõrvalt ja samuti veetis ta suure osa ajast Kagu-Aasias ja sellistes kohtades, kus lihtsalt ei olnud internetti.“ (Pärast katkestamist õpingud lõpetanud, N 26–30 BAK)

„Tundsin ka, et ma olen nagu ikkagi täiesti üks selles, kuigi juhendaja võiks olla see, kes toetab tudengit“ (Katkestaja, N 26–30 BAK)

Lõputöö esitamise edukuse tagamiseks arutleti selle üle, kas juhendajad võiksid rohkem juhendatavaid utsitada ning regulaarselt üliõpilaselt küsida, kuidas tal läheb, kaugel töö on või kas on abi vaja. Siin tuli ka vastupidiseid reaktsioone, kus üks

katkestaja leidis, et kui mõnede puhul võiks selline pidev tagant torkimine toimida, siis temale mõjuks see hoopis tegutsemist pärssivalt. Ka üks õppejuhtidest leidis, et võib-olla oleks „pidevalt järel käimine“ juhendajatelt siiski liiga palju nõutud. Juhendajate koormus on suur ning üliõpilastelt kui täiskasvanutelt eeldatakse iseseisvust. Eespool kirjeldatud probleemide valguses võib arvata, et võib-olla on parim lahendus kahe äärmuse vahel: **juhendaja ei utsita** oma juhendatavaid **pidevalt**, kuid **vastab nende kirjadele sisukalt ja mõistliku aja piires** nii, et üliõpilase töö toppama ei jää ja tööind ei vaibu.

Kohati ei ole üliõpilaste jaoks arusaadav, kuidas lõputööd kirjutada ning millised on nõuded. Seejuures on keeruline aru saada just sisulistest ootustest, mitte niivõrd vormilistest küsimustest, mille jaoks on olemas juhendid. Lahendusena pakutakse võimalust rohkem tutvuda varem tehtud töödega või saada ülevaade sellest, **millistel teemadel** kirjutatud **lõputööd** on teatud erialal **oodatumad** ja **aktuaalsemad**, kuna õppijad ise teadusmaailmas veel ei orienteeru. Siinkohal tuleks ära märkida, et kuigi varem kaitstud üliõpilaste tööd on kõigile kättesaadavad, puudub info hinnete kohta, mistõttu üliõpilane ei tea, kas ta tutvub heal või nõrgemal tasemel lõputööga.

Mõnel juhul leidsid katkestajad, et bakalaureusetasemel jääb kolmest aastast puudu, et kirjutada heal tasemel lõputöö. Lisaks arvati, et praktilisema väljundiga erialadel võiks sootuks lõputöö kirjutamisest loobuda ja diplomitööks peaks olema **erialaeksam**.

Intervjuude käigus selgus, et kõikidel erialadel ei pakuta **lõputöö kirjutamiseks põhjalikku ettevalmistust** või on vajalike oskuste õpetamine planeeritud õppekavas nii hiliseks, et samal ajal peaks üliõpilane juba oma lõputööd kirjutama. Nii nendib üks katkestajatest, et proseminari aine andis vaid 3 EAPd ning selle raames piisavalt teadmisi omandada ei saanud (nt meetodi valik, valimi koostamine).

„Aga et keegi õpetaks üldse, kuidas uuringut teha, sellist ainet ei olnud, kuidas erinevaid uurimismeetodeid rakendada [---] meil oli proseminar, aga see oli ainult see, et meile öeldi, et nii, nüüd valite teema, teete 15 lk töö ja kaitsete seda klassi ees. Aga sealjuures, kuidas teema valida, kuidas ma otsustan selle, millist uurimismeetodit kasutada, seda ei olnud mitte midagi, me pidime seda kõike lihtsalt ise teadma. See oli nii-nii pealiskaudne. Mina ise koperdasin mitu korda selle kivi otsa, siinamaani koperdan, sest mul jätkuvalt pole keegi õpetanud, et kuidas valida uurimismeetodit, kuidas valimit koostada, kuidas seda praktiliselt teha.“ (Katkestaja, N 26–30 BAK)

Madalama keskmise õpingute katkestajate määraga instituudis on mitu ainet, mis toetavad lõputöö kirjutamise oskuste arendamist ja iga uurimistöo etapi läbiviimist. Lisaks soovitatakse selle instituudi lõputööde juhendis sõlmida kirjalik juhendamiskokkulepe, mis tagab parema juhendaja ja juhendatava vahelise koostöö ning tähtaegadest kinni pidamise (sh koostatakse tööetappide ajakava).

c) Eksamid

Õppetöö korraldusega seonduvalt tuli mitmel korral jutuks ka eksamite läbiviimine ja sooritamine.

Mõned venekeelse taustaga üliõpilased tõid välja, et teatud ainetes **võiks eksamite sooritamise kordi olla rohkem** (nt üliõpilase valikul temale raskeimates) või pakkuda abi eksamite läbimiseks neile, kes on terviseprobleemide tõttu saanud õppetöös vähem osaleda. Taoline individuaalne lähenemine on õppejõududele lisatöök, mis eeldaks täpsemat õppetöö koormusarvestust ning lisatöö tasustamist.

Vestlustest katkestajatega koorusid välja mõned konkreetseid eksameid puudutavad juhtumid, kus selgub, et näiteks teatud eksamit saab sooritada vaid ühel korral, kuigi Tallinna Ülikooli õppekorralduse eeskirja järgi peaks üliõpilasel selleks olema kaks võimalust (st üks kord on võimalik parandada negatiivset tulemust). Juhul kui eksam sel korral ebaõnnestub, lükkub automaatselt edasi ka lõpetamine ning mitme uuringus osalenud üliõpilase hinnangul on see paljudele peamiseks põhjuseks õpingud sel erialal pooleli jätta.

„(võõrkeele) eksamit sai teha ainult ühe korra ja seda ei saanud kunagi parandada, eksam jagunes sektsioonideks ja igas sektsioonis tuli vähemalt kätte saada, ma ei mäleta, kas 50 või 60 protsenti. Ehk siis kui sa ühes eksami osas läbi kukkusid, siis vahet polnud kui hästi sa teistes osades said. Ja kohe kui sa sellest eksamist ühe korra läbi kukkusid, siis lükkus selle võrra sinu lõpetamine aasta võrra edasi, sest sa pidid seda ainet uuesti võtma.“ (Katkestaja, M 20–25 BA)

Katkestajate hinnangul on mõnede **erialaeksamite nõuded liiga kõrged**. Nii nenditakse, et õpingute ajal nõutakse küll palju, ent lõpueksam on siiski oluliselt raskem võrreldes eelnevate teadmiste ja oskuste kontrollimistega, seega puudub tasakaal.

„Aga lõpueksamil mul on jäänud selline mulje, et nende puhul tulebki näidata, et sa oleksid nagu valmis (eriala spetsialist). Ja selle puhul praktika oleks väga suur asi, mis selleni aitab jõuda. Et klassiruumis harjutades, see pole päris kogemus (õppekavas eraldi praktikat ei ole, kuid õpe toimub peamiselt klassiruumis praktiseerides).“ (Katkestaja, N 26–30 MAG)

Katkestajatele jääb mulje, et eksami eesmärgiks on oma valdkonna tippude koolitamine või õigemini „välja laskmine“, aga ei arvestata Eesti tööturu nõuetega, mis intervjuueeritava hinnangul pole nii karmid. Kui õppekava eesmärgid on nii kõrged, siis leiavad intervjuueeritavad, et tuleks pakkuda rohkem võimalusi **töösituatsioonis harjutamiseks**, ent arvatakse, et see on liiga kulukas lahendus. Seetõttu soovivad katkestajad pigem eksaminõudeid leevendada ja arvatakse, et instituudis ollakse sellest probleemist teadlikud.

Seevastu üks katkestajatest leiab, et viimase kõrgharidusreformiga kaasnev **rangem korraldus** – tasuta õppes püsimiseks tuleb sooritada võrdlemisi suur arv ainepunkte – mõjub hästi, kuna selliselt kuhjub tegemata kodutöid ja eksameid vähem.

„Tundub tobe, et ülikoolis on veel nii, aga kui on mingi kuupäev, mis ajaks pead asja ära tegema, siis see tegelikult saab tehtud.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Samuti arutles eksamite teemal üks õppejuhtidest, kes tõi välja, et ülikoolis on akadeemiliste nõustajate seminaridel pakutud välja idee, mille kohaselt võiks teadmiste kontroll toimuda sagedamini n-ö **jooksvate kodutöödega**. Nii oleks üliõpilased aktiivsesse õppetöösse haaratud terve semestri jooksul ja korruga tuleks vähem materjali läbi töötada.

d) Ainete vastavus õppija tasemele

Keeli õppinud üliõpilastele valmistas probleeme see, et vajalikul tasemel keelekursusi ei pakutud sel ajal kui oleks neid õppekava läbimise seisukohalt vaja olnud. Seega pidid näiteks esmakursuslased hakkama kohe võtma aineid koos teise kursusega, olemata samas jõudnud nendega sarnasele keeletasemele, või teise analoogse näite puhul leidma muid (tasulisi) võimalusi väljaspool kooli keeletaseme säilitamiseks ajal, kui vastavat taset ülikoolis ei õpetatud.

„Mina astusin sisse nii, et mul oli algtase väga hästi omandatud. Seetõttu olin veidi sünkroonist väljas võrreldes teistega. Küll polnud see aga probleem iseenesest, v.a teise aasta 1. semestril, mil selgus, et ülikool ei pakkunud võimalust tol semestril minu taset õppida. Pidin võtma lisakursuse (teisest õppeasutusest), sest kartsin, et unustan semestriga liiga palju. Uuris ka võimalust, et äkki saaks selle kursuse kuidagi ka ülikoolis arvestatud, et saaksin vähemalt ühe vabaaine juurde, aga polnud võimalik. Põhjust ei tea ma siamaani.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Samuti tundus keeleõppe üliõpilastele, et kohati ei vastanud tegelikkusele ÕIS-is kirjeldatud aine läbimiseks vajalik keeletase, ja ka õppejõu ootus oli suurem kui aineprogrammi kirja pandud.

Kuna juba sissejuhatavas tunnis anti üliõpilastele teada, et keelt vaid algtasemel oskavatel on pea võimatu nominaalajaga lõpetada, sest õppekava on üles ehitatud kõrgema tasemega üliõpilasi silmas pidades, tuleks üliõpilaste hinnangul **õpet ümber kujundada** ka madalama tasemega õppijaid arvestades, või neid sootuks mitte vastu võtta.

„(Võõrkeele nimetus) keelte ja kultuuride õppekava tuleks oluliselt muuta. Kui nad tõesti soovivad võtta vastu nulltasemega õpilasi, siis pakkugu korralikke keelekursuseid (praegu on kuni B2 tase Keelekeskusest koos kõigi teistega), st on vaja intensiivseid kursusi.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

e) Õpetamise viisid ja meetodid

Üliõpilased tundsid puudust **isiklikumast lähenemisest** ja **õppejõu tagasisidest**. Ühe katkestaja sõnul ainult EAPde tarvis õppimine vähendab motivatsiooni, kuna tekib tunne, et reaalselt omandatud teadmised ja oskused õppejõude ei huvita. Mõne katkestaja sõnul häirisid õppeprotsessi nn massiloengud, kus osalemine tundus mõttetu ega nõudnud üliõpilaselt pingutust, kuna õppejõu poolt ettekantud materjal oli ka muul moel kättesaadav.

„Mulle see haridussüsteem ei meeldinud. Kui ma millegagi tegelen (õpin midagi), siis kohe tekivad ka küsimused, ka vastuseid tahaksin kohe saada, mitte oodata tagasisidet terve kuu.“ (Katkestaja, N 26–30 MAG)

Osa katkestajaid leidis, et isiklikuma lähenemise tagamiseks ning teadmiste paremaks omandamiseks võiks olla rohkem **seminare**, või ka loengutes võiks toimuda arutelud. Seminarides oleks suhtlemine õppejõuga vahetum ning see on eriti vajalik neile, kes on end erialal alles leidmas.

„Tundsin puudust sellest, et see rühm oleks väiksem, et see suhtlemine oleks vahetum, et sellel õppejõul oleks rohkem aega just sinuga tegeleda ja sind suunata. [...] Et kuidagi tuleks põnevamaks teha, et nagu tudeng pingutaks rohkem kohapeal, mitte lihtsalt kuulab, mida õppejõud räägib. Et just see, et saab ise sõna sekka öelda ja arvamust avaldada, et õppejõud aitaks tema mõtteid edasi arendada.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Sama intervjuueeritav lisab, et arutlusoskus on vajalik eksamit sooritades, ent eelnevalt pole seda seminaride puudumise tõttu harjutatud ega õpetatud.

Väiksemate kursuste või **loengurühmade** kasuks argumenteerimisel toodi ära ka see, et siis ei puudutaks loengutest nii kergekäeliselt.

Mõned üliõpilased tõid probleemina välja selle, et ühekülgsed õppemeetodite tõttu on õpingud ühtedele liiga keerulised, teistele aga lihtsalt igavad.

„Kõik oli väga ühelaadiline, monotoonne, igas loengus oli üks see sama asi, et tuled, kuulad, kirjutad essee, tuled, kuulad, kirjutad essee.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Üks õppejuhtidest tõdes, et õppekavaarenduse raames on juba püütud tuua sisse rohkem seminare ja praktikume, kuid üliõpilastele sobivad erinevad õpetamise meetodid ning mõni eelistab hoopis loenguid. Seega õpimeetodite mõttes mitmekesine õppekava võiks olla parim lahendus.

Teise õppejuhi ettepanek oli, et õppejõududele võiks korraldada seminare, kus arutatakse õppeprotsessi lihtsustamist või sujuvamaks muutmist, vähendades seeläbi õppetöös maha jäämist. Seminaridel jagaksid õppejõud oma ainete ülesehitust ja kogemusi (nt millises mahus anda kohustuslikku kirjandust). Seega tegemist oleks **kolleegidelt õppimise** ehk mentorlusega.

Ainete korraldamise osas on mõningaid ettepanekuid ka katkestajatel. Näiteks soovitatakse rohkem tähelepanu pöörata kodutööde nõuete selgitamisele, kuna need pole kõigi jaoks üheselt arusaadavad (nt kuidas esseed kirjutada). Ühel juhul toob intervjuueeritav välja, et **nõuded kodutöödele** peaksid olema kõrgemad, kuna mõne aine sai läbida võrdlemisi nõrgal tasemel sooritatud töödega. Ta lisab, et ka **teadusartikleid** võiks anda lugeda juba esmakursuslastele. Mõnel korral leiti, et õpetamise metoodika osas võiks õppejõud end **välismaal täiendada**.

Mitmel juhul tundsid katkestajad puudust **praktika** võimalustest või praktiliste teadmiste omandamisest. Leiti, et praktika tõstab huvi eriala vastu, aitab selgusele jõuda, kuivõrd eriala inimesele sobib, paneb omandatud teadmised tõeliselt proovile ning võimaldab töötamisel CVs teatud kogemust näidata.

„Juba bakalaureuses võiks olla sees praktilised [---] praktilised kohad, kus luua sidemeid, õppida eriala ja mingi rakendusliku väljundi vahel, et ... [---] kas mingid teatud uuringud kasvõi või assisteerida või näha midagi juhtumas konkreetselt või isegi välitööd tegelikult.“ (Pärast katkestamist õpingud lõpetanud, N 26–30 BA)

Osades intervjuudes on märgitud positiivsena seda, et ülikool, ja täpsemalt instituut, küsivad **üliõpilastelt tagasisidet õppetöö korralduse kohta**, võttes seda ka arvesse. Siiski, ühe katkestaja sõnul tema tagasisidet ei andnud ning tundis sellest väga puudust, kuna erasektori koolitustel on tagasiside kogumine elementaarne praktika. Kui intervjuueerija juhtis tähelepanu sellele, et ÕIS-is küsitakse tagasisidet iga aine kohta igal semestril, siis katkestaja lisas, et kindlasti tuleks tagasiside küsimist üliõpilastele rõhutada. Võimalik, et tegemist on kommunikatsiooni probleemiga.

f) Õppematerjalid

Õppematerjalide kättesaadavus on üliõpilastele probleemiks olnud asenduskirjanduse puhul. On ette tulnud, et vajalikud raamatud on raamatukogus ainuüksesemplarid või poes väga kallid ning seetõttu ei saa üliõpilane, kes pidevalt loengus käia ei jõua, ainet sooritada. Samuti on vajalike materjalide otsimine probleemiks olnud vanematele õppijatele, kes leidsid, et kui materjalid oleksid kohe olemas olnud, saanuks rohkem aega pühendada õppimisele.

„Kas need raamatud ei peaks mitte olemas olema, et ma ei pea neid tuletikuga taga otsima.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

„See internetis tuustimine võtab aega, see võtabki sellest õppimiseks ette nähtud ajast suure osa ära. Et kui sa selle lõpuks kätte leiad, siis sa enam ei jaksa seda lugema, süvenema hakata.“ (Katkestaja, M 36+ MAG)

g) **Paindlik õpe**

Õppetöö korraldusega haakub ka **õpingute paindlikkus**. Ühelt poolt tõdetakse, et ülikool ei saagi oluliselt paindlikumaks muutuda, kuna mingil määral peavad ka õppijad pingutusi tegema ja näiteks töö- ning pereelu osas kohati otsuseid õpingute kasuks langetama. EUROSTUDENT 2012–15 uuringu andmetel töötab Eestis vanematega koos mitteelavatest üliõpilastest ligikaudu 70% ja seda enamasti täisajaga (Hauschildt jt, 2015). Samaselt arutleb ka ühe instituudi õppejuht, kus katkestajate osakaal on olnud TLÜ keskmisest väiksem, öeldes:

„Täiskasvanud inimesed on meil ikkagi üliõpilased ja keeruline on neile öelda, et ära käi nüüd tööl või tule loengutesse ja iga ühega eraldi tunniplaan läbi arutada.“ (Õppejuht)

Õppejuht lisab, et instituut saab, ja on võimaldanud, paindlikku nõustamist, soovitanud õppejõududega suhelda, pakkunud paindlikku õpet (nt iseseisvad tööd loengutes käimise asemel), aga kusagil tuleb piir vastu.

„Lõpuks tuleb üliõpilasel ise see valik teha, et kas ta nüüd käib ülikoolis või ta käib tööl, kui on keeruline neid kahte ühildada.“ (Õppejuht)

Kaugeltki mitte kõik töötavad või pereelu elavad üliõpilased ei oota ülikoolilt vastutulekuid ainete sooritamise osas, aga on neid, kes on soovinud selliseid kokkuleppeid sõlmida ning on põrkunud õppejõudude või instituudi vastutulematusega. Eelkõige sooviksid töötavad üliõpilased **asendada loengus kohalkäimist iseseisva tööga**, aga õppejõud pole neile vastu tulnud. Veelgi ebameeldivama variandina on üliõpilasel juhtunud, et juba sõlmitud kokkulepe loengus osalemine muul viisil asendada hiljem ei kehti.

„Üritasin saada õppejõududega kokkuleppele, et kui ma ei saa tulla, siis kompenseerin kodutööga. Kuid mulle öeldi „ei“, pandi E ning öeldi tulla järgmisel aastal. Kuid sellest polnuks abi – töö.“ (Katkestaja, N 20–25 BAK)

„Ei saanud kokku leppida kõikide õpetajatega (et mitte osaleda kõikides loengutes). Mõnikord juhtus nii, et leppisime õpetajaga kokku, aga pärast olid reeglid muutunud.“ (Katkestaja, N 20–25 BAK)

Intervjueeritavad pakkusid õppetöö paindlikuma korraldusena sageli välja **kaugõpet**. Ühel korral toodi välja, et teistes ülikoolides on kaugõppe võimalusi oluliselt rohkem kui TLÜs. Paindlikkust oodatakse pigem õppeasutuselt kui tööandjalt.

„Inimesed oleks palju õnnelikumad (kui pakutaks rohkem kaugõpet). Nad ei peaks oma tööandjatega kogu aeg vaidlema, et kuidas saaks kooli loengusse.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Täpsemalt tuuakse paindlikuma õppetöö korraldamisena välja erinevaid lahendusi: **tsükliõpe**, **õhtune õpe** ja **e-õpe**. Tsükliõpe (teatud aja tagant intensiivsemad õpiperioodid) kõigile ei sobi, kuna kohati on töökohalt keeruline end mitmeks järjestikuseks päevaks vabaks saada. Samuti ei sobi kõigile õhtune õpe, kuna see võtab aega pere arvelt. Seega ühte ideaalset lahendust ei ole, ent katkestajate seisukohast sobib päevane õpe kõige vähem. Lisaks ei näe kõik katkestajad ka kaugõpet hea lahendusena, kuna tajutakse, et selles õppevormis pööratakse üliõpilasele vähem tähelepanu (suur iseseisva töö maht ning vähe kontaktunde).

Samas peaks ülikool selgelt väljendama, kuidas õpe erinevate vormide puhul toimub, mitte üliõpilasi paindlike õppevormidega õppima meelitama. Näiteks tähendas ühel puhul tsükliõpe hoopis õhtust õpet, mis üliõpilasele ei sobinud.

„Seal lubati mulle tsükliõpet... Ka seal olid loengud iga päev, ainult et need algasid kell 17:00 ja lõppesid 21:00 ... Sisuliselt oli see tavapärase õppetöö, üldsegi mitte tsükliõpe, lihtsalt loengute algus oli nihutatud ... Sellise koormusega uueks aastaks hakkasin tajuma, et tööl kogunes palju asju, mida pidin kindlasti ära tegema. Ka esseede tähtsajad ja eksamid lähenesid aina. Ka siin ilmnes jällegi huvide konflikt. Ja seisingi valiku ees: teha ära see töö kvaliteetselt ja olla heas kirjas või ... tegeleda õpingutega... Valisin töö.“ (Katkestaja, M 26–30 MAG)

E-õpet nähakse kui ühte kontaktõpet toetavat meetodit, aga jutuks tulid ka täielikult e-õppel põhinevad õppekavad, kus kogu õppetöö (sh kraadi omandamine) toimub elektroonselt. Nii tõi üks TULE programmiga õpingud lõpetanu välja, et maailma mainekaimates ülikoolides elektroonselt õppimine tundub palju atraktiivsem võrreldes kohalikes ülikoolides reaalselt kohalkäimisega, eriti kui õpingute kvaliteedis täielikku kindlust pole. Samuti arutleti selle üle, et e-õpe võimaldab ka liikumispuudega inimestel mugavamalt õppida, st sihtrühm pole ainult töötavad õppijad:

„Eesti kõrghariduse kõige suurem puudujääk on see, et ei ole võimalust täielikult kaugõppes õppida, et oleks 100% e-kursused ja ei peaks üldse kohale minema. See ei ole ainult selles mõttes „hullude“ küsimus, aga kasvõi mõni liikumispuudega inimene, kes ei saa füüsiliselt kooli kohale minna. Et selline variant võiks kusagil olla.“ (Katkestaja, N 31–35 MAG)

Loengutes osalemine on ülikoolis vabatahtlik, ent raskusi valmistavad ained, kus toimuvad ka **seminarid**, kuna nendes eeldatakse aktiivset osalust. Mitmes intervjuus leiti, et seminaris puudumist võiks asendada mingisuguse iseseisva tööga või võiks olla rohkem ainete järelvastamise võimalusi. Kohati õppejõud seda ka teevad, ent täies mahus suuliselt (ja seetõttu enamasti spontaanselt) arutelusid kodutöödega asendada ei saa. Ühe TULE programmiga õppima naasnute rühmaintervjuu käigus pakkus intervjuueerija seminaridel osalemist **Skype'i vahendusel** ning intervjuueeritavad olid sellega põhimõtteliselt päri. Seega tasub mõtet õppejuhtide ja õppejõududega arutada (üks kitsaskoht on nt see, et Skype'is on efektiivselt aruteluks inimeste/kontaktide arv piiratud).

Avatud ülikooli kaudu õppimine tuli jutuks harva, tõenäoliselt seetõttu, et iga ainepunkti eest tuleb maksta, mis paljude jaoks pole jõukohane. Siiski, mõnel korral mainiti, et võib-olla ongi avatud ülikool õpingute juurde tagasipöördumiseks ainumõeldav, kuna selliselt on kõige mugavam õpinguid ühitada töötamise ja/või pereeluga.

Ühel juhul tekkis üliõpilasel tõsine probleem teisest ülikoolist **ainepunktide ülekanemisega**, mistõttu jäid mõned ained ja lõputöö sooritamata.

„Paindlikkust! Mul jäi tegemata umbes semestrijagu tööd, sh mõned ained ning lõputöö. Kuna mul oli kaotatud ajast niivõrd kahju, pakkusin teaduskonnale varianti, et teeksin Tartu Ülikooli [--] osakonnas mõned analoogsed ained, mõned ained kaugelt (nt proseminaris puudub vajadus iga nädal kohal käia), kirjutan vaikselt oma lõputööd ning tulen tagasi eksternina lõpetama. Tegemata ained olid: (loetleb neli ainet) ilmselt midagi veel, mis ei meenu. Kusjuures, kuna meil õppekavas oli tihtilugu trikke stiilis „valige loetelust 9 EAP eest aineid“ ning all loetelus ainult 4 EAP-sed ained, siis oli mul tehtud igasuguseid eriala valikaineid rohkem kui vajalik. Teaduskond polnud sellise kokkuleppega nõus.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Samas tõid osa TULE programmiga õpinguid jätkavad üliõpilased välja, et said instituudi õppejuhilt või -assistendilt **individuaalset nõustamist** ning mitmeid aineid (küll nendel juhtudel TLÜ-siseselt) oli võimalik üle kanda.

Mõned õppejuhid väljendasid muret just nende katkestajate pärast, kellel on **sooritamata mõned ained ja/või lõputöö**, leides, et sellistel juhtudel peaks ülikooli lõpetamise muutma võimalikult paindlikuks. Näiteks õpingutest eemal oldud aja jooksul toimunud õppekavamuutuste tõttu ei tuleks liiga mitmeid aineid juurde võtta, aitama juhendaja ja lõputöö teema osas jms.

„Aga mul on mure selle pärast, et on need, kes on katkestanud, aga kellel on tegelikult enamuse õppekavast täidetud, kes on läinud ära näiteks ainult lõputöö eel. Meil oleks võimalik saada suhteliselt kiiresti ja lihtsalt sealt lõpetajaid. Parandada tulemusi riigi silmis ja nendele inimestele ka ju... oleks hea, kui nad saaks tunnistuse kokkuvõttes ka selle asja eest, mis nad teinud on, aga me ei saa neid kuidagi kätte, me ei julgusta neid tagasi tulema.“ (Õppejuht)

Nii on ühes instituudis küpsemas idee kutsuda kokku **infopäev katkestajatele**, kellel jäi esitamata lõputöö. Teises instituudis rõhutati, et on õnnestunud õpingute katkestamist vältida nende puhul, kellel esinevad terviseprobleemid. Õppekava juhi sõnul on üliõpilastel *„hirmud sageli suuremad, kui see asi väärt on“* ja nii saab probleemile vastavalt leida paindliku lahenduse, kasvõi näiteks akadeemilise puhkuse näol.

Ühe katkestaja sõnul võimaldaks õpinguid sujuvamalt jätkata või kiiremini lõpetada ka varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine (**VÕTA**), ent samas ta tõdeb, et on väga raske hinnata, milline kogemus on sisseastujal juba olemas (nt sertifitseerimata/tõendamata juhtudel) ja mis vajab juurde õppimist.

Õppejõudude tase ja suhtumine üliõpilastesse

Intervjueeritud üliõpilased ootavad õppejõududelt **sõbralikku ja vahetut suhtlemist**, aga katkestajate jutust selgub, et mõningatel juhtudel tajuti, et õppejõu poole ei saa pöörduda, kas sellepärast, et ta jätab tõreda mulje või arvatakse, et õppejõul pole suure koormuse tõttu aega üliõpilastega individuaalselt tegeleda. Kõrgelt hinnatakse arutelusid õppejõududega, kuid suure kuulajaskonnaga loengutes on selline suhtlemine peaaegu võimatu. Nii kirjeldas üks katkestaja, et massiloengutes ei saa õppejõult individuaalset juhendamist – loengus edastatav materjal (slaidid, raamatud jm) on olemas ja kuna midagi enam ei pakuta, siis tundub kohalkäimine mõttetu.

„Tundsin puudust sellest, et see rühm oleks väiksem, et see suhtlemine oleks vahetum, et sellel õppejõul oleks rohkem aega just sinuga tegeleda ja sind suunata.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Eespool, õppekorralduse juures õpetamise viiside ja meetodite alapeatükis, on samuti toodud näiteid selle kohta, miks suure osalejaskonnaga loengud üliõpilastele ei sobi.

Üliõpilased näeks meelsamini, kuidas õppeprotsessi käigus neid pigem **innustataks, julgustataks** ja kiidetaks, kui toodaks esile eksimusi, seega tagasiside puhul eeldatakse, et põhirõhk on positiivsel.

„Muidugi osadel õppejõududel on ka isikupärane see, et nad kipuvad pahandama, kui sa ei oska, kuidagi sind karistama, ütlevad, et sa ei saa eksamile. Ma arvan, et sellised väljaütlemised on väga laastavad. Mul endal kaob küll tunne ära, et ma ei taha üldse loengusse minna, kui ma saan sealt mingit negatiivset energiat.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Kohati toodi välja, et õppejõud võiks aineid esitada **huvitavamalt**, ent ei täpsustatud, kuidas. Harva nenditi, et õppejõududele oodatakse rohkem tagasisidet.

Õppejõudude kvalifikatsiooni üle kurtsid eelkõige üliõpilased, kellel on juba olemas teatav praktiline kogemus õpitavast valdkonnast või suurem elukogemus.

„Tahaks, et õppejõud oleks õppejõud, mitte äsja kooli lõpetanud, laps põhimõtteliselt.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Samas tõdevad mitmed, et õppejõude oli erineval tasemel – oli neid, kes olid oma töös väga professionaalsed ning neid, kelle pädevus jättis soovida. Sageli peavad seda probleemi maininud üliõpilased olukorda paratamatuks, tuues seejuures välja ka õppejõudude palgaküsimust, öeldes:

„Eks ta on nii ja naa ... et kuidas keegi ... keegi sellise palgaga tahab tööle minna, et kas ta teeb seda missioonitundest või mingitel muudel põhjustel.“ (Katkestaja, N 31–35 MAG)

Mõnes instituudis on probleemiks olnud **õppejõudude vähesus**, mis kitsendab üliõpilaste valikuvõimalusi või suurt osa erialaaineid viivad läbi ühed ja samad inimesed või teiste valdkondade õppejõud. Teisalt on jällegi probleemiks suur kaadrivoolavus, mistõttu õpe pole järjepidev.

„Probleemiks oli ka see, et kuigi tulin õppima (nimetab eriala), siis tähendas see ikkagi (võõr)keelt ja kirjandust, viimast korraldas peamiselt üks õppejõud.“ (Katkestaja, N 20–25, BA)

Mõnede õppejõude puhul täheldati ebaprofessionaalset käitumist, näiteks ebatolerantsete seisukohtade esitamist ning täiskasvanutele mittekohast või lugupidamatut suhtumist. Kuigi selliseid juhtumeid esineb võrdlemisi harva, ollakse sellest väga häiritud. Allpool esitatud tsitaat kirjeldab ühte sellist olukorda.

„Õppejõudude professionaalsus oli samuti probleemiks (minu teaduskonnas, ülekoolliselt ei julge nii väita). Neid ei jätkunud, see oli probleem. Seepärast pandi mõned õpetama aineid, mis polnud nende valdkond. Aga ka üldine mentaliteet. Näiteks osalesin ühes aines, mis toimus seminarivormis. [...] Minu tagasiside oli üsna hea ning ühtlasi olin üks kahest või kolmest õpilasest, kes ei puudunud kordagi. Seepärast olin üllatunud, kui sain eksamitöö hindeks C ning tahtsin teada, milliseid vigu olin teinud. Kirjutasin õppejõule paludes tagasisidet, pakkusin isegi paar varianti potentsiaalsetest vigadest. Eeldasin, et ta oskab seda öelda umbes samas vormis nagu seminarides ning tegemist pole just keerulise palvega, sest aines osalejaid oli ehk viis-kuus. Õppejõud võttis mu kirja aga rünnakuna ning läks hüsteeriasse.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Õppejõudude suhtumist kritiseerisid rohkem pigem vanemad üliõpilased. Võib oletada, et nende ootused õppejõudude suhtes on kõrgemad, nad sooviksid õppejõuga suhelda kui võrdne võrdsega ning tunnetavad teravamalt autoritaarset õpetamis-stiili, millega otse keskkoolist tulnud veel harjunud on.

„Ja (õppejõu) tore distsipliin oli see, et ta ju röökis tudengite peale, võib-olla 20–25-aastase peale võid karjuda, aga kui inimene on 35 või 40 siis ühel hetkel tuleb tunne peale, et põrutaks talle korra pasunasse, et mida sa päss hüppad siin, et noh ... just inimlikust poolest lihtsalt viskas üle, et ma ei lähe seda tegema. Et selline õpilase ja õpetaja suhe magistrantuuris ei peaks olema.“ (Katkestaja, M 35+ MAG)

„Esimese õpetajaga esimesel aastal [...] ta karjus nii palju [...] ma kannatasin seda ära, aga aasta lõpus ma enam ei suutnud ja hakkasin vastu talle. Ja siis tema ütles selle peale, täiesti lapsikult, et tema võib mulle öelda, mida ta tahab ja mina ei või vastu öelda midagi. Selle peale ta ütles, et ta ei ole enam nõus mind õpetama. See on nagu mingi lasteaed. Ma ei tea,

siin on nagu mingi piir, kuidas täiskasvanust peast suheldakse, sellega ma ei olnud rahul [---] Minu meelest täiskasvanud inimesed võivad väljendada oma arvamust, võivad ka öelda, kui nad ei ole rahul, ja mina teen seda.“ (Katkestaja, N 35+ MAG)

Sellele probleemile lahendusi välja ei pakutud. Vaid üks üliõpilane mainis, et instituut küll peaks probleemsete õppejõududega midagi ette võtma (nt vestlus, koolitustele saatmine vms), aga tundub, et valmisolekut selleks ei ole, kuigi probleemidest ollakse teadlikud.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et instituutidelt ja ülikoolilt soovitakse näha õppetöö kvaliteedi osas järjepidevat pingutust.

Õppe- ja karjäärinõustamine

a) Õppenõustamine

Osaliselt puudutati nõustamise temaatikat juba ka paindliku õppe all, kuna nõustamise läbi on võimalik jõuda üliõpilasele sobivate individuaalsete lahendusteni vältimaks õpingute katkestamist. Ent siin anname teemast täpsema ülevaate.

Mitmel korral jäi katkestajate intervjuudest kõlama, et soovitakse instituudilt rohkem **individuaalset nõustamist** ning igaühele eraldi tähelepanu pööramist. Nii on muuhulgas välja pakutud, et instituudi õppejuht peaks rohkem initsiatiivi üles näitama ja **ise üliõpilastega ühendust võtma**, kui on näha, et õpingud ei suju plaanipäraselt. Seega ei peaks ära ootama hetke, mil üliõpilane murega õppejuhi poole pöördub.

Leitakse ka, et esmakursuslastele võiks mõjuda **e-kirjade** kaudu pidev kogutud EAPde seis „meeldetuletamine“ ja „hirmutamise“ sooritamata ainete eest trahvide maksmise või tasuliselt kohalt väljakukkumisega. Vajadust sellise järelevalve järele põhjendatakse sellega, et keskkoolist tulles pole noor inimene harjunud ülikooli oluliselt suurema vabadusega ja sellega seoses suurema isikliku vastutusega – kohe ei osata uues keskkonnas orienteeruda. Seevastu üks õppejuhtidest toob välja, et ülikooli tasandil on erinevate hoiatuste saatmise süsteem hästi korraldatud. Teise instituudi õppejuhi sõnul on pärast viimast kõrgharidusreformi, ehk tasuta õppele üleminekut, sisseastujate edasijõudmist rohkem jälgitud ning tulemused näitavad, et neid üliõpilasi, kes täiesti ära ei kao, on võimalik edukalt aktiveerida ja nende õppes edasijõudmist edendada. Temale tundub, et riigieelarvelisel õppekohal püsimine motiveerib üliõpilasi, kui võlgnevused õppetöös pole liialt suured.

Seonduvalt üliõpilaste käekäigu jälgimisega on üks katkestaja arvanud, et oluline roll on ka **õppejõududel**, kes loengutes ja seminarides märkavad kõige paremini, millistel üliõpilastel on õpihuvi väiksem (vaadatakse aknast välja, tehakse aega parajaks) ja kellel on seetõttu suurem tõenäosus katkestada. Seega peaksid õppejõud sellistele üliõpilastele rohkem tähelepanu pöörama.

Katkestajate kirjeldustest nähtub, et ülikooli sisseastumisel on **keeruline erinevaid korralduslikke aspekte mõista** ja neist ülevaadet saada, kuni selleni, et ei osata vajalikke küsimusi esitada (nt mida tähendavad ainepunktid, kuidas toimida ÕIS-is ja ASIO-s, kuidas planeerida tunniplaani, milliseid aineid võtta, mida erinevat tüüpi ained tähendavad jne).

„Kui mina olin esimese aasta üliõpilane, siis ma pidin väga kaua otsima ja teistelt üliõpilastelt küsima, et kuidas see süsteem on, et kui palju sul on punkte vaja ja mis moodulites jne.“ (Katkestaja, M 20–25 BA)

Esines olukordi, kus õppejuht või -assistent juhatas küsimuste korral üliõpilase ÕIS-i või õppekava lugema, kuid nendest iseseisvalt ülevaate saamine võib spetsiifilise terminoloogia tõttu käia üle jõu. Palju küsimusi on ka neil, kes soovivad pikema pausi järel õpingute juurde naasta, kuna õppekorraldus muutub sageli (õppekavad, ainetesse registreerumise kord, poolsemestrite süsteem, milliseid aineid on vaja juurde sooritada jne). Samuti on õige info kättesaamine probleemiks vene emakeelega üliõpilastele.

„Teavitustööd võiks küll rohkem olla, see on üks väheseid asju, mida teha saab, et kui keegi tuleb tagasi, siis teha talle lühikursus, mis vahepeal muutunud on.“ (Katkestaja, N 31–35 MAG)

„Oli selliseid küsimusi, millede puhul ei teadnud isegi seda, kuidas esitada, vahetevahel lihtsalt ei mõistnud, millise probleemiga on tegemist ... Aga aeg oli mööda lastud ... näiteks kaks esimest nädalat olid juba möödas (aga midagi oli vaja teha just nende esimese kahe nädala sees).“ (Katkestaja, N 20–25 BAK)

Lisaks õppekorralduslike küsimuste mõistmisele oli esmakursuslastel **raskusi ka tunniplaani koostamisega**. Tagasivaates leiavad üliõpilased, et neil oli liiga palju vabadust ja liiga vähe tuge ainete valimisel ja esimese kursuse alguses ülikooli tülles ei olnud neil piisavalt selget pilti ülikoolis õppimisest selleks, et teha teadlikke valikuid. Valedest valikutest tulenevalt kujunes koormus liiga suureks või jäid vajalikud ained õigel ajal võtmata, mistõttu tekkisid hiljem raskused, mida oleks saanud õigeaegse nõustamisega ennetada.

Jutuks tulid õppeaasta alguse **infotunnid**, kuid kohati leiti, et need on üsna üldised või et õppeaasta alguses on korraga infot liiga palju, see ei jää meelde ja keeruline on enda jaoks olulist eristada. Nii kõlas ühes soovitusel, et instituut võiks hoida üliõpilastega **e-posti teel pidevat kontakti** tuletades meelde olulisemaid tähtaegu ning selgitades, kuidas mingisuguseid toiminguid teha (sh toetuste taotlemine). Seega informatsiooni võiks pakkuda hajutatult. Sama tõdes ka ühe instituudi õppejuht.

Mitmed katkesajad nentisid, et üliõpilased **ei julge alati õppeassistendi või -juhi poole abi saamiseks pöörduda**, mida ilmestab ka eespool toodud tsitaat (lk 40 lõpus), kus katkestaja otsis infot teistelt üliõpilastelt. Üliõpilased ei tunne, et õppejuhid oleksid kättesaadavad või abivalmid. Näiteks kirjeldati info küsimise protsessi nii:

„See oli ebameeldiv protsess, justkui üritati sind enda kaelast ära saada ...“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Teisel juhul toodi välja, et õppeassistendi juurde pääsemiseks olid väga piiratud ajad, ning tõdeti, et ilmselt oli sellel inimesel nii palju tööd, et ta tegelikult ei jõudnudki üliõpilastega tegeleda. Sarnaselt rääkisid ka mõned instituutide õppejuhid, et üliõpilased ei tihka või ei taha abi küsida. Ühe õppejuhi kogemus on, et varemalt tundis ta ka ise ebamugavust kutsuda vestlusele neid, kes on esitanud eksmatrikuleerimise avalduse, kuna selliselt ta justkui „piinaks“ veel inimest, et ei lase ära minna. Kuid nüüd ta leiab, et pelgalt e-kirjade ja ÕIS-i vahendusel suhtlemine pole piisav, vaid tõsisemate probleemide korral on vajalik silmast silma suhtlemine.

„See et ta kohale tuleb, on talle võib-olla seal elus hiljem otsustava tähendusega. Lihtsalt rääkimine aitab.“ (Õppejuht)

Samas on mõnel üliõpilasel ette tulnud olukordi, kus õppeassistent annab vale- või vastuolulist infot või ei abista üliõpilast asjaajamistoimingutes. Seetõttu võib öelda, et tegu pole siiski üksnes julguse puudumisega, vaid võib ka olla, et üliõpilased ei arva saavat õppeassistentilt abi ning tegutsevad seetõttu omapead või küsivad nõu kaasüliõpilastelt.

„Kordagi ei saanud otseselt vastust oma küsimustele. Süsteem nii kirju – üks ütles ühte, teine teist. Kevadel öeldi, et saab tasuta ära teha oma viimase aasta, sügisel tuli aga kiri, et kui te ei maksa, siis olete eksmatrikuleeritud. See oli suur šokk – et kuidas siis on see nominaalaeg, kuidas on see akadeemiline. Kõik oli nii segane.“ (Katkestaja N 26–30 BAK)

„Otsustasin võtta akadeemilise puhkuse. Kogu see lugu kestis nädal aega, kolledži õppejuht oli asjaga kursis. Mulle öeldi, et enam akadeemilist võtta ei saa, eile oli viimane päev. Nemad (õppejuht) teadsid ju minu probleemi, aga ei hoiatanud ... Siis võtsingi oma paberid välja.“ (Katkestaja N 20–25 BAK)

Katkestajad soovitasid, et üliõpilastele võiks selgemalt väljendada, **kelle poole mure korral pöörduda**, ning rõhutada, et nad on instituudi tugiisikute juures oodatud. Seega leiti, et õppealast tuge tuleks üliõpilastele rohkem ise pakkuda. Ühe katkestaja meelest tuleks vestelda kõigi üliõpilastega hetkel, mil katkestamiste tõenäosus on kõige suurem (nt esimese semestri või õppeaasta lõpus), et selgitada välja, kas on probleeme. Ka teised arutlesid **probleemide ennetamise** teemal, leides, et ülikool või instituut peaks üliõpilasega ühendust võtma enne, kui eksmatrikuleerimine muutub ainsaks väljapääsuks (nt kui ei ilmu loengutesse, on liiga vähe ainepunkte sooritatud). Samas kirjeldas ühe instituudi õppejuht näidet, kus nõustamisalase koolituse läbinud õppejõud kutsus kõik esimese kursuse üliõpilased kokku, et nendega katkestamise ennetamise teemadel vestelda, aga kohale tuli alla kümnendiku sisseastunutest, millest võib järeldada, et ennetustöö käigus on potentsiaalsete katkestajateni keeruline jõuda.

Teine õppejuht tunnistab, et nõustamine võib aidata õpingute katkestamise otsust ümber mõelda, kuid ta on märganud, et vahel on õigeaegse nõustamisega hiljaks jäänud.

„Õige nõustamine, nõustajast sõltub palju. Tean selliseid juhuseid, kui tulid üliõpilased, kes olidki juba eksmatrikuleeritud, ja kui ma hakkasin uurima, milles on probleem, siis selgub, et oli hetki, kui nõustaja jättis midagi lahti seletamata, ei rääkinud (ei tutvustanud olemasolevaid võimalusi).“ (Õppejuht)

Esines ka positiivseid näiteid, kus katkestaja oli vahetanud eriala ja teises instituudis kogeb toetavat suhtumist ning kohe õppeaasta alguses oli selge, milliste probleemidega, kelle poole pöörduda. Sealhulgas olid tugiisikuks ka vanemate kursuste üliõpilased ja/või õppejõud.

„Meil on seal üks õppejõud, kes võttis meid oma tiiva alla ja käis küsimas, et kas on muresid, kas on midagi kurta. Nagu põhikooli tunne natuke, aga hästi armas.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Seevastu mõnede instituutide õppejuhid leidsid, et nõustamise osas tehakse juba maksimaalset ning probleem on pigem selles, et üliõpilased ei tule abi küsima, kuigi seda soovitakse pakkuda. Seega on kohati tegu kommunikatsiooni probleemiga – osa

Üliõpilasi tunneb, et neid nõustamisele ei oodata, samal ajal kui õppejuhid tunnevad, et nõustamisele ei tulla, kuigi seda pakutakse.

„Meie teeme nende jaoks maksimaalselt võimaliku. Küsimus on sellest, kas tudeng pöördus meie poole (instituuti) oma probleemiga. Paraku juhtub ka nii, et tudeng ongi juba eksmatrikuleeritud, siis kohtad teda kusagil mujal ning selgub, et ta lihtsalt ei pöördunud Sinu poole abi järele, aga abistada oleks täitsa võimalik olnud.“ (Õppejuht)

Teine õppejuht kirjeldab, et instituudis korraldatakse enne eksamisessiooni arutelusid, kus erinevate kursuste üliõpilased saavad grupitööd teha ja kogemusi vahetada. Nii **õpitakse vanemate kursuste üliõpilastelt** õpioskusi (kui materjalid on veebis kättesaadavad, siis vahel jääb tahaplaanile see, et ka olemasolevatest materjalidest tuleb iseseisvalt õppida), võtteid eksamite edukaks sooritamiseks, ajaplaneerimist jms. Sarnaselt eespool kirjeldatud kogemusega, on osalus sellistel aruteludel tagasihoidlik (õppejuhi hinnangul umbes viiendik õppekaval õppivatest).

Mõned katkestajad tõid esile, et ülikool peaks täpsemalt selgitama, millised on **ootused üliõpilastele**, kuna sisseastumisel võib jääda mulje, et õppimine on lihtne ning ei nõua suurt pühendumist (nt seetõttu, et loengutes käimine pole kohustuslik).

Seega võib järeldada, et instituutide lõikes on olukord väga erinev ning võib-olla ei tunne üliõpilased alati õigel ajal ära, millistele nõustamiskohtumistele neil oleks vaja minna või läheb vastav teave tõeliselt hädas olevatest mööda, kuna kontakt ülikooliga on kadunud (nt e-kirju ei loetagi).

Katkestajatega läbiviidud intervjuude eesmärgiks oli välja selgitada, mis on kõikvõimalikud meetmed, mida ülikool või instituut saab kasutusele võtta nende heaks, kellel on õpingutega raskusi. Seetõttu võivaid ettepanekud kohati tunduda liigsegi „käehoidmisena“. Samas on varasem täiskasvanud õppijate uuring näidanud, et ka 25-aastased ja vanemad tunnevad õpingute juurde naastes vajadust suurema individuaalse toetamise ja nõustamise järele (Roosalu jt, 2013).

Järgnevalt kirjeldame kaht huvitavat ja veidi teistmoodi ettepanekut õpingute katkestamise vähendamiseks, mis ei nõuaks ülikoolilt või instituudilt olulist lisakulu. Üks õppejuhtidest pakub välja, et igal kursusel võiks lisaks kursusevanemale olla ka **õppejõust kursuse juhendaja**, kes kursuse eest vastutaks ja kelle poole saab õppetööd puudutavate küsimuste korral pöörduda. Õppejuht lisab, et tavaliselt õppejuhi poole selliste muredega ei pöörduta, või kui, siis liiga hilja, st juba eksmatrikuleerimise avaldusega. Eriti just suuremate õpperühmade korral ei jõua õppejuht kõigi käekäiku jälgida ning selline lisatugi õppejõu näol oleks teretulnud. Küll aga nõuab sellise õppejõust juhendaja ettevalmistamine vastava koolituse läbimist.

Vajadus kontaktisiku järele peegeldub ka intervjuust ühe katkestajaga, kes tõdeb, et õppejõud tunduvad üliõpilastele kauged ja võimalik, et neid ei tihata tülitada, kuna olenevalt instituudist on ühe õppejõu kohta üliõpilasi väga palju:

„Uued üliõpilased ei tule ise (õppejõult) küsima, vaid peab tulema poolele teele vastu.“ (Katkestaja, N 26–30 BA).

Teine ettepanek puudutab **vilistlaste** suuremat **kaasamist õppetöösse**. Üks eriala vahetanud üliõpilane soovib oma uue eriala eeskujul sisse viia ainet, mille raames vilistlased tutvustavad õppijatele oma õpikogemust, aga ka seda, millega nad praegu tegelevad, kuhu on välja jõudnud ja millist nõu praegustele üliõpilastele

annaksid, kuna erialase töökogemusega enamasti ei teata, millele õpingute jooksul erilist tähelepanu pöörata. Selline aine aitab luua erialast parema pildi ja motiveerib edasi õppima, või siis saavad osad üliõpilased varem selgusele, kas omandatav eriala neile sobib. Samuti saadakse aimu sellest, kui erinevat teed pidi, erinevates valdkondades võib sama eriala omandanute karjäär kulgeda.

b) Erialavalik

Paljudel õpingud pooleli jättnud üliõpilastel oli põhjuseks vale erialavalik. Mõned neist arvavad, et **tulid ülikooli liiga vara** ja oleksid pidanud enne eriala valimist ja ülikooli astumist pausi pidama, et oma soovides selgusele jõuda.

„Tundsin, et aeg läheb kaduma. See ei sõltu Kolledžist ega ülikoolist. Ülikool on hea. Lihtsalt ma ei olnud siis veel valmis (polnud oma tulevikus selgusele jõudnud)...“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

„Pärast keskkooli lõpetamist oled ikka noor ja esialgselt lähed õppima sellist asja, mis tundub sinu jaoks huvitav, aga sa ei mõtle sellel hetkel selle peale, et see ei pruugi päris selline perspektiivikas olla ja päris see, mida sa tegelikult teha tahad.“ (Katkestaja, M 20–25 BA)

On ka neid, kes juba ülikooli astudes olid eriala suhtes kahtleval seisukohal, aga tegid seda ikkagi. Üks üliõpilane tundis koduste poolt tugevat survet kohe ülikooli astuda, teine tundis, et vajab õpingutega kaasnevat seltskonda. Kolmas tunnistas, et tal on olnud terve elu otsustamisega raskusi ja ta ei tea siiani, mida ta tegelikult teha tahab (TLÜ-s katkestatud õpingud ei olnud esimesed, mis pooleli jäid).

„Mul on terve elu olnud sellega probleeme, et mida ma õppida tahan.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Selliste probleemide puhul oleks intervjueeritute sõnul abi karjäärinõustamisest. Näiteks arvati, et ülikool peaks aktiivsemalt rakendama juba olemasoleva **karjääri- ja nõustamiskeskuse tööd** ning sellest ka üliõpilasi selgemalt teavitama, kuna sisseastumise infotulvas võivad erinevad nõustamisteenused jääda märkamatuks.

Tuleks teha suuremat **koostööd keskkoolidega** tutvustamiseks ülikoolis õpetatavaid erialasid (ühe intervjueeritava sõnul tutvustatakse Rocca al Mare koolis antropoloogiat). Lisaks leitakse, et keskkoolis võiks rohkem olla vabacaaineid, mis võimaldaks noorel oma huvides ja tulevikuplaanides selgusele jõuda, praegu on põhiorhk headel õpitulemustel. Samuti saaks karjäärinõustamist võimaldada enne sisseastumisi (nii keskkoolis kui ka ülikoolis). Teatud määral seda ka tehakse, aga ennetustöö saaks olla tõhusam. Nii tõi mõni intervjueeritav välja, et keskkoolis **kutsesobivustestide** tegemine teda oma huvide määramisel üldse ei aidanud, sellest jääb ilmselgelt väheks.

Lisaks nõustamisvajadusele rõhutati, et instituutidelt või ülikoolilt tulev **teave** võiks olla **rohkem ja selgemalt esitatud**. Näiteks arvati, et ülikool võiks **ühiskonnas** olla **nähtavam** – sealsed tegemised (sh teadustöö) oleks arusaadavad laiemale auditooriumile. Muuhulgas saab head teavitustööd teha erinevatele sihtrühmadele suunatud **kodulehe** abil. Samas oli ka neid katkestajaid, kellele tundus, et veebis on info üleküllus ning on keeruline olulist ebaolulisest eristada. Ka ühe instituudi õppejuht nendib, et kui üliõpilastele edastada (nt e-posti teel) liiga palju infot, siis ei jõuta kõike vastu võtta (kirjad jäävad lugemata). Teise instituudi õppejuht toob välja, et inglise keeles pole info veebis täismahus kättesaadav (nt ÕIS ja ASIO pole täielikult tõlgitud). Eriala

vahetanud üliõpilased märgivad, et instituutides on info kvaliteet ja selle edastamine väga erineval tasemel.

Enamusel selgus vale erialavalik esimese õppeaasta jooksul. Suurem osa neist katkestas siis õpingud ning asus midagi muud õppima (säilinud oli võimalus astuda sisse teisele erialale tasuta kohale). See haakub eespool esitatud ÕIS-i andmestiku analüüsiga, kus ilmnes, et suur osa katkestamisi leiab aset just esimesel õppeaastal. Samas oli ka üliõpilasi, kes hoolimata sellest, et sisetunne ütles, et ei taha seda eriala õppida, pingutasid edasi ning leidsid end hiljem olukorrast, kus siiski õpinguid lõpetada ei suutnud, aga polnud ka võimalust tasuta uut eriala valida.

„Sain oma õpingutega hakkama, ainepunktid olid ilusti tehtud ja ... aga lihtsalt läksin valet teed pidi natuke [---] Algul mõtlesin küll, et punnitati kolm aastat ära, aga kui sa juba nii alguses tead, et see ala sind ei huvita, siis miks raisata seda aega, ja õppejõudude aega, et tühja õpetavad ja ...“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

„Õpingute katkestamise mõte tuli pähe juba teise aasta alguses, kuid ei julgenud ning õpingud ei andnud kahjuks põhjust ka (ainete läbimine oli väga lihtne). Segaduses lasin üle tähtaja 1,5 a., mistõttu ma sinna nii pikaks ajaks jäingi.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Sellisel juhul aitaks ühe katkestaja välja pakutud idee rakendamine, kus üliõpilased saaksid õpingute jooksul **regulaarset kutsenõustamist** ning vajadusel võimaldataks eriala vahetamist. Samas ühe näite varal ilmnes, et üliõpilasele, kes tõsiselt erialavalikus kahtles ning TLÜ karjäärinõustamisse pöördus, soovitati pigem valitud erialal lõpuni pingutada ega pakutud alternatiive. Üliõpilane siiski katkestas õpingud, ilma uut eriala valimata ning selle näite põhjal võiks rõhutada, et **valesti valitud eriala pooleli jätmise ei tohiks olla häbiasi**. Mitmed üliõpilased, kes ei julgenud õigel ajal otsust vastu võtta, olid hiljem raskustes mittesobiva eriala lõpetamisega (kohati sai määravaks huvi puudumise tõttu motivatsiooni kadumine).

Osadele õpingud katkestanud üliõpilastele meeldib küll valitud eriala (seega ei saa öelda, et nad oleksid erialavalikul eksinud), kuid neile ei meeldi ained, õppekava või väljavaated, milliseid töid selle erialaga tulevikus teha saab.

„Kui ma tulin (ülikooli), et õppida keeli (inglise, kreeka), nemad aga pakuvad mulle ajalugu või vene keelt eesti keeles või eesti keelt, siis see ei paku mulle huvi.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

„Läksin sinna teadmisega, et mulle meeldib keelt õppida ja (võõrkeel) mulle meeldis väga ja (riigi) kultuuriga juba põgusalt varem olin tutvust teinud ja filmi ja muusikaga ka. Aga ühel hetkel tundus, et olen surutud kindlatesse raamidesse ja Eestis ei ole sellel kuigi suurt väljundit, mida sellega teha. Ei oleks piisavalt sellist asja, mida ma tahaks teha.“ (Katkestaja, M 20–25 BA)

Sellistel juhtudel aitaks, kui **õppekavad** oleksid **selgemalt lahti kirjutatud**, et tekiks parem ettekujutus erialast ning õppejõud võiksid loengutes ja seminarides samuti rohkem selgitada eriala olemust ja väljavaateid tööturul. Seega leiti, et ainult paberil kirja pandust ei piisa, oleks vaja ka **infotunde** või **jututubasid**, kus kuuleb, mida reaalselt omandatud erialaga tööturul peale saab hakata, millist tööd teha. Nii selgub ühest intervjuust, et üliõpilasel võib eriala vastu huvi olla, ent õppima asudes jõuab ta arusaamisele, et tööturu väljavaated on kehvad.

„Ma usun, et see katkestamiste hulk ei ole niivõrd seotud üldse instituudi endaga, vaid sellega, mis erialad seal instituudis nagu on. Ma kardan, et seal ongi sellised erialad lihtsalt, mida

tullakse õppima veidike uisapäisa. Ja sellest tulenevalt see katkestamiste hulk on suurem.“ (Katkestaja, M 20–25 BA)

Ühe õppejuhi intervjuust selgus, et tema nägemuse kohaselt on kõige lihtsam nõustada just neid, kes esimesel semestril veel ei oma selget arusaama erialast. Nendel üliõpilastel on palutud jääda kauemaks ning see on aidanud jõuda äratundmisele, et eriala siiski sobib. Lisaks on selgitatud, millised on antud eriala omandamisel tulevikuväljavaated – millistel ametikohtadel on tööd varemalt saadud.

Jutuks tuli ka see, et keskkoolides rõhutatakse ainult ülikoolis õpingute jätkamist, ent katkestajate meelest tuleks selgitada ka **kutsehariduse** või **rakenduskõrghariduse** võimalusi. Ühe katkestaja meelest temale sobikski paremini just mitteakadeemiline kõrgharidus, kuid jõudis selle tõdemuseni liiga hilja.

Viimaks võiks mainida, et on ka üliõpilasi, kes juba sisse astudes teadsid, et ei soovi valitud erialal õppima hakata, vaid **kasutavad seda kergemaks pääsuks ülikooli**. Seda nähtust kirjeldab üks katkestaja ning ühe instituudi õppejuht.

„Mulle ei sobinud isegi, et õppetöö toimus vene keeles. Läksin sinna (instituuti) teades ette, et ma ei hakka seal õppima. Mõtlesin, et lähen üle filoloogia erialale.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

„Olgem ausad – (eriala) pole kõige populaarsem eriala. Meie erialale tullakse... meie erialale on lihtsam sisse astuda... ja kohe hakkavad otsima eriala vahetamise võimalust... Selliseid pole palju, kuid ikka on... Nad on äratuntavad kohe esimesel semestril. Kuigi varem oli neid rohkem, siis kui eriala vahetamine oli lihtsam. Nüüd on teatud piiranguid... no nüüd siis nad lendavad välja kohe pärast esimest semestrit... Nad algusest peale pole kavatsenud siin õppida.“ (Õppejuht)

c) Psühholoogiline abi

Kolmas teemade ring, mida **nõustamise** kaudu adresseerida saaks, on erinevad psühholoogilised probleemid. Näiteks võib õpingute lõpetamisega seotud stress takistada diplomi saamist. Ühe näite puhul soovitas õppejõud üliõpilasel enne lõpueksamile minekut oma oskusi veel arendada, aga üliõpilane ei ole siiani suutnud end eksami tegemiseks kokku võtta ning õpingud on lõpetamata, kuigi õppekava on läbitud.

„Mina kasutasin seda nii palju (lisa-aastat), et ma ... mul oli kaks ainet, mida ma siis selle lisaaasta jooksul ära tegin. Aga (aine) osas, ma tundsin, et ma ei suuda, psühholoogiliselt lihtsalt [---] Mul on väga kahju, et see asi niimoodi jäi, et kaks aastat õpinguid, aga jah, paraku seda diplomit seni käes ei ole.“ (Katkestaja, N 26–30 MAG)

Vajalike teenustena toodi välja **abi depressiooniga toimetulekuks, eksamihirmust ülesaamise tehnikate õpetamine ja psühholoogiline ettevalmistus lõputöö kirjutamiseks**. Üks katkestaja tõi esile huvitava paralleeli sportlaste ja näitlejatega, kes saavad psühholoogilist nõustamist oma sooritusärevusega toimetulekuks. Ka üks õppejuhtidest oletas, et psühholoogilisest nõustamisest oleks abi, kuna õppejuht või -assistent paraku ei jõua väga põhjalikult üliõpilase probleemidesse süveneda, vaid suudetakse pakkuda konkreetsemat abi.

„Oleks vaja spetsiaalset inimest, võibolla psühholoogi, kes tegeleks ainult katkestajatega. Võibolla puudutab see ainult meie allüksust, kuid nõustajal on palju funktsioone, mitte alati ei jõua ta (katkestajatega piisavalt vestelda). Kui allüksus on suurem, siis seal ehk on selline võimalus. Võibolla uus ühinemise reform lahendab selle (küsimuse).“ (Õppejuht)

Kuigi TLÜ psühholoogilist nõustamist ei paku, on karjääri- ja nõustamiskeskuse veebilehel lingid erinevatele psühholoogilise ja psühhiaatrilise abi võimalustele (kriisiabi, polikliinikud, nõustamiskeskused, nõustamistelefonid). Samas võib selline abi jääda üliõpilase jaoks liiga kaugeks, ühtlasi võib väljaspool ülikooli puududa pädevus anda nõu praktiliste õpingutega seotud probleemide osas.

Motivatsioon

Motivatsiooniga seotud teemad haakuvad nii ülikooliväliste, kui ka ülikooli ja üliõpilasega seotud küsimustega ning teatud määral võtavad eespool esitatu kokku. Nii jäi mitmetes intervjuudes kõlama, et õpingute katkestamiseni viis õpimotivatsiooni puudumine või kadumine. Leiti, et üliõpilane peab olema ise, st seesmiselt motiveeritud, ent ülikool saab samuti motivatsiooni tekitada või tõsta.

Motivatsioon kadus näiteks üliõpilastel, kes pettusid õppe kvaliteedis ning hakkasid mõtlema, kas diplomi saamise nimel on ikkagi mõtet ise pingutada või ka rahaliselt panustada.

„Tahaks saada palju paremat haridust selle enda pühendatud aja eest, kuigi ma selle eest maksma ei pea. Minu jaoks valikud on lihtsalt nii argised. Kas ma teen oma tööd hästi või kas ma kasvatan oma last hästi või siis ma saan haridust, mille kvaliteedis ma nagu nii veendunud ei ole. See on väga igapäevane küsimus.“ (TULE programmiga lõpetanud ja õpinguid jätkav, M 31–35 BA)

Üks TULE programmiga õpinguid jätkav üliõpilane arvas, et sisemise motivatsiooni leidmiseks või suurendamiseks võiks ülikoolis korraldada **motivatsioonitehnikate õpetamist**, kuna tema meelest on õppimise jooksul motivatsiooni kõikumine paratamatu, sest õppimine on „tõsine asi“ ning nõuab palju pingutust.

Leiti, et ülikool või instituut saaks õpimotivatsiooni tõsta esitades aineid huvitavalt, interaktiivselt ja kasutades kaasaegseid tehnoloogilisi võimalusi, näidates erinevaid karjääri kujundamise võimalusi, erialade perspektiivikut ning laiahaardelisust.

„Oluline on valgustada tudengeid, et võimalusi on oluliselt enam kui ühe eriala raames.“ (Katkestaja, N 26–30 MAG)

Samuti tundsid mõned üliõpilased puudust aktiivsest üliõpilaselust, sõprussuhetest ja kursuse ühtekuuluvustundest ning ootavad, et instituut panustaks rohkem üliõpilastele mõeldud üritustesse, sest see on samuti ülikoolielu oluline osa.

„See oli ka natuke halb, et see instituut väga ei tegelenud ja ei korraldanud mingeid asju. Kui ma teistest instituutidest kuulen, et korraldatakse kõigile üliõpilastele mingeid ühistegevusi igast asju, et tuttavaks saada, siis meie instituudis ei toimunud mitte midagi.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

„Praegu on rohkem selline nagu peretunne seal teises instituudis, selline soe õhkkond ja kuidagi teistmoodi. [---] Tulin ülikooli ja oli kuidagi nii ... igav, midagi ei toimu ja üritad midagi üksi korraldada aga kõik olid umbes et „ma lähen koju neid anime sarju vaatama“, aga sel aastal (teises instituudis õppides) on nagu ülikooli tunne rohkem.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Mõned katkestajad tõdesid, et sageli on ülikooli **sisseastumine** tehtud liiga lihtsaks (ainult riigieksamite põhjal vms), mistõttu ei selgitata välja sisseastuja eelteadmisi erialast ja motivatsiooni.

„Oligi umbes nii, et keskkool lõppeb ära, lähed sinna, mis on see süsteem (SAIS), kus sa kandideerid. Ehk siis kodus istudes, sul ei ole suurt vaja midagi teha, on sul juba terve hulk erialasid, kuhu sa lihtsalt klikid hiirega peale ja siis juba kandideerid. Et saad issile-emmele öelda, et nüüd on juba normaalne, et olen juba mitmele erialale kandideerimas, et ärge muretsege. Endale samal ajal teadvustamata, et mida see eriala endaga kaasa toob ja kas sa päriselt tahaksid seda teha.“ (Katkestaja, M 20–25 BA)

„Inimesed lihtsalt lähevad sinna ja mõtlevad, et ah ma lähen ja katsetan ja siis saavad sisse ja lähevad õppimagi. Ja siis pärast lähevad ära poole pealt, sest nagu kohe mingi poole aastaga saad aru, et see ei ole sinu asi. [---] Isegi keskkoolis ei viitsi inimesed enam käia, tundides osaleda. Edaspidi muidugi ülikoolis on samamoodi.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Näiteks saaks erialast huvitatust ja õpimotivatsiooni selgitada sisseastumise **vestlusel**, eriala sobivuse **testidega** jms. Samuti peeti oluliseks **sisseastumiseksamite** korraldamist, kuna siis mõeldakse enne sisseastumist oma otsus põhjalikumalt läbi.

Ühe instituudi õppejõud arutles sarnaselt tuues ära, et sisseastumisdokumentide esitamisel peaks **valikuvõimalusi** teatud määral **piirama**, kuna mitmele erialale kandideerides on sageli mõni eriala valitud „igaks juhuks“, ilma tõsisema motivatsioonita.

Õpimotivatsiooni tõstmise osas esines ka väga üldiseid mõtteid: Eesti kõrgharidus vajab imago muutust ja ühiskond võiks õppimist rohkem väärtustada.

Katkestajate tüübid

Esitasime intervjuueeritavatele küsimuse selle kohta, kas nad oskaksid oma kogemuste põhjal kirjeldada n-ö tüüpilist kõrgkooliõpingud katkestanud inimest. Järgnevalt analüüsimise sellele küsimusele antud vastuseid ning esitame katkestajate tüübid lähtuvalt sellest, kui sageli neid nimetati.

Hoolimata sellest, et varasemas analüüsis ei kerkinud põhilise katkestamise põhjusena väga teravalt esile töö ja pereelu, siis ülekaalukalt kirjeldati tüüpilist katkestajat inimesena, kellel on **palju muid kohustusi õppimise kõrval töö või pere näol**.

„Töötamine on üks peamisi põhjusi vist küll. Paljud töötavad ja ei käigi loengutes ja kaovad ära lõpuks. Töö või raha teenimine on siis vist tähtsam. Sageli on nii, et alguses on loengus mingi 30 inimest, pärast aga 10 või 5.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Samas tõdevad seda põhjust maininud intervjuueeritavad, et töö on ainult üks tahk suuremast probleemide võrgustikust. Pärast päevatööd on õhtul raske väsinuna õppimisele pühenduda, tegemata tööd hakkavad kuhjuma, mistõttu järjel püsida on veelgi raskem ning võib tekkida ka vastumeelsus loengus või seminaris käimisele. Samuti juba tööl käies pole enam seda hirmu, et haridust omandamata tööturul löögile ei saa ning kui haridust omandatakse muus valdkonnas kui töötatakse ei tundu see enam asjakohane (justkui oleks valitud vale eriala).

„Õhtul peale päevatööd on keerulisem... Minul ei ole, sest mina võin öötundidel lugeda ja kirjutada neid esseesid, aga osad ei jaksa seda teha.“ (Katkestaja, M 35+ MAG)

„Et mingisugused asjaolud käivituvad, nt hakkad tegema veidi teise valdkonna tööd ja siis ei tundu õpingud enam aktuaalsed. Või ei jaksa, ei jõua. Või on perega seotud asjad. Tundub, et see ei ole teadlik otsus, et ma nüüd katkestan õpingud. Mingil hetkel sellest saab sunnitud või teadlik otsus. Aga tuleb see väikestest sündmustest.“ (TULE programmiga õpingud lõpetanud, M 31–35 MAG)

Teine kõige sagedamini kirjeldatud katkestaja tüüp oli inimene, kes on **valinud enda jaoks vale eriala**. Tuuakse välja nii neid, kes alludes perekondlikule või ühiskondlikule survele, astuvad ülikooli, kuigi ei ole seda otsust enda jaoks läbi mõelnud, ning neid, kes lähevad õppima sinna, kuhu on lihtsam sisse saada.

„See hetk, kui lõpetad keskkooli, meil puudub reaalne tajus, mida õppida tahame, väga paljudel, mitte kõigil, aga väga paljudel, mis tähendabki seda, et sa lähed õppima erialasid, kas nendesse, kus on lihtsam sisse saada, sellesse, mis on mingil määral sulle su pere või tuttavate ja ühiskonna surutud, et mida sinult eeldatakse, et mida sa õppima lähed. Ja kindlasti on see, et kui sa õpid ja käid päevast päeva loengutes, mis tegelt su hingele midagi ei anna, mis on tuim kohatäitmine, et kindlasti kiiremini tuleb ka see katkestamine.“ (Katkestaja, N 26–30 MAG)

„Mina teadsin väga hästi, mida ma õppima läksin, aga ma nägin seal siiski paljusid, kes ei teadnud seda, kes olid umbes õnge vette visanud ja vaadanud, mis näkkab.“ (Katkestaja, N 20–25, BA)

Järgnevat kolme katkestajate tüüpi mainiti enam-vähem sama sageli, aga harvemini kui kaht eespoolmainitud.

Küllaltki sageli öeldi, et tüüpiline katkestaja on inimene, kes **ei soovi hiljem end valitud erialal rakendada või ei näe selleks häid võimalusi**. Arvatakse, et tüüpilised katkestajad ei näe oma erialal tööturul meeldivat või tasuvat väljundit. Võib oletada, et tegu on osalt ka valdkonnaspetsiifilise katkestaja tüübiga, sest seda mainiti sagedamini seoses humanitaarvaldkonda kuuluvate erialade või keeltega.

„Inimesed ei näe/taju, millised võimalused avanevad oma eriala omandamisega, kuidas eriala võiks tarvis minna.“ (Katkestaja, N 26–30 MAG)

„Teised vist õpivad seal keelt ja kultuuri. Selle eriala lõpetanutel on väga raske ennast ära elatada. Et see on sisemise ilu ja rikastuse saamine. Et toitu lauale see ei too. See tundub mulle hobina. Sa võid seda mõelda siis, kui sul on kõht täis ja hea olla.“ (Katkestaja, M 35+ MAG)

Intervjueeritavad leidsid, et üks üpris levinud tüüpiline katkestaja on inimene, kellel on **suured rahalised probleemid**. Rahaliste probleemide esinemine haakub kindlasti tööl käimisega ning võib olla katkestamiseni viiva ahela alguseks: üliõpilasel on rahalised probleemid, ta läheb tööle ning lõpuks kuhjuvad tööl käimise tõttu õppeõlgnused. Erialadel, kus valdav osa õppekohti on tasulised, katkestatakse seetõttu, et pole raha õppemaksu maksmiseks (eriti sageli mainisid seda venekeelsed üliõpilased).

„Kuna seal oli hästi vähe RE (riigieelarvelisi) õppekohti, siis osad läksid sellepärast ära, et nad mingil hetkel ei suutnud enam maksta.“ (Katkestaja, M 20–25 BA)

Samuti mainiti katkestaja tüübina inimest, kellel **kuhjuvad õppevõlgnevused ja kes ei saa õpingutega hakkama**. Põhjus, miks hakkama ei saada, võib peituda selles, et õpinguid ülikoolis ei võeta esialgu piisavalt tõsiselt, mingid ained jäävad tegemata ning võlgnevused hakkavad kuhjuma. Seetõttu muutub edasi õppimine aina raskemaks, sest samal ajal ainete läbimisega peaks järgi tegema ka varasemaid võlgnevusi. Samuti võib osadel üliõpilastel tekkida loengus käimise suhtes vastumeelsus, kuna ollakse juba maha jäänud, aga selle tõttu mahajäämine aina süveneb. Allolev tsitaat näitab ilmekalt, et osadel üliõpilastel on puudu iseseisva õppimise oskusest (nagu on kirjeldatud ka õppenõustamise alapeatükis).

„Et kui inimene on harjunud õppima nii nagu keskkoolis, siis et natuke siit ja natuke sealt ja kodused tööd ... ülikoolis keegi otseselt ei kontrolli, aga see ise õppimine ... [---] Et ühel hetkel koguneb seda nii palju, et on ained, mis lükkuvad edasi, et üks semester on okei ja järgmine semester on täiesti umbes ja ühe semestri ained lükkuvad järgmisesse. Siis tekib küll selline tunne, et kõik on üle pea kokku käinud ja ei jaksa. Tekib selline depreka tunne, et ta ei suuda läbida ja ei suuda kaasas käia ja see lõpetamine võtab terve igaviku. Ma arvan, et siis need paberid välja võetakse.“ (Pärast katkestamist õpingud lõpetanud, N 26–30 BA).

Mõningad intervjueritud mainisid eelnevaga mõnevõrra haakuvat katkestaja tüüpi: inimene, kes **ei saa hakkama ülikoolis õppimise akadeemilise vabadusega või on laisk**. Taaskord kõlab see, et õpingute alguses ei võta üliõpilased õppimist piisavalt tõsiselt, sest keskkooliga võrreldes tundub, et ülikoolis on õppimist vähem ja isegi loengus kohal käimine pole kohustuslik. Noorel, eriti kui ollakse pärid mujalt kui Tallinnast, on õppimise kõrval palju muid ahvatlusi ja õpingud jäävad tahaplaanile, kuni kätte jõuab eksamisessioon ja selgub, et eksamite läbimiseks vajalik töö on tegemata.

„Nad tulevad ülikooli ja lihtsalt ei oska nagu käituda, et kui on võimalus midagi muud teha, kuskil, ma ei tea, parki minna, sööma minna ... siis nagu seda tehakse ka, või et magan sisse, mis siis ikka ... et see vastutuse õppimine võtab aega mingi pool aastat [---] See ülelaskmine on ahvatlev, kui esmakordselt selline võimalus antakse.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

„Ma ei tea, kas see on mingi eriline põhjus, aga laiskus. Osad kursusekaaslased olid silmnähtavalt laisad. Ei viitsinud loengusse minna, vedelesid kodus.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

Umbes sama sageli kui laiskust, öeldi, et tüüpiline katkestaja on inimene, kellel on **raskused lõputöö tegemisega**. Üks üliõpilane nimetab lõputööd viimaseks proovikiviks. Teatakse näiteks juhuseid, kus lõputöö juhendaja kaob üliõpilase jaoks ära või jääb lõputöö muudel põhjustel venima ning ei saa valmis ettenähtud tähtajaks. Samuti tuuakse välja, et lõputöö tegemine tehakse üliõpilaste jaoks liiga hirmsaks, mistõttu ei osata kuskilt alustadagi.

„Teine tüüp, ehk need, kelle jaoks see magistritöö on selline kohutav hirmus asi. Selline tunne on, et seda spetsiaalselt tehakse nii oluliseks ja hirmsaks, et tudengid oleks distsiplineeritud või midagi. Aga efekt on vastupidine, sa lihtsalt ei saa oma käsi tööle, ei oska alustada. Selline üleliigne stress, et see paber ei ole seda väärt.“ (TULE programmiga lõpetanud, N 26–30 MAG)

Tüüpiliseks katkestajaks peetakse ka neid inimesi, kes leiavad, et **haridus, või seda tõestav paber, pole neile vajalik**. See küsimus haakub kindlasti nii eriala

rakendusvõimaluste kui ka valitud erialaga rahuloluga. Intervjueeritavad arvavad, et kui õppijal tekib tunne, et ta saab hästi hakkama ka ilma diplomita, kaob motivatsioon selle vormistamiseks (eriti juhul, kui näiteks ei olda erialaga rahul, ollakse õppimisega raskustes või on õpe tasuline).

„Paljud usuvad, et haridust pole enam vaja, ja võib saavutada elus palju rohkem ka ilma haridusega ... Meil on ju nii – inimesed lõpevad ülikooli ja tahavad tööle minna, siis neid ei võeta, sest neil puudub kogemus ... Seepärast paljud usuvad, et haridus ise ei anna midagi.“ (Katkestaja, N 26–30 MAG)

„Lõpetamine iseenesest ei olegi nii oluline. Teadmised on juba saadud, sest kursus sai läbi käidud. Isiklikult on natuke nõme tunne, et ei ole seda tööd ära teinud, et teadmiste poolest on magister käes, aga see on vormistamata. Aga see vormistamine kuhugile edasi ei vii.“ (Katkestaja, M 35+ MAG)

Katkestajate tüübina tuuakse välja ka inimesed, kellel on **probleeme tervise, emotsioonide või enesekindlusega**. Terviseprobleemid võivad takistada mingil perioodil õppetöös osalemast ja sellega seoses tekivad omakorda probleemid mahajäämisega. Samuti kajab tsitaatidest läbi kahtlus õpingute kvaliteedi suhtes.

„Alguses oli kindlasti mitmeid neid, kellel tuli hirm, hirm selle ees, et mida sult oodatakse ja mida ... selleks et output'i saada peab olema ka input ja ma arvan, et seda tunnetati, et seda ei ole tulemas. Et ootused olid väga kõrged. Mitte ei vaadata seda, mis on positiivne, vaid rõhutatakse negatiivset. Ma arvan, et seda tudengid tunnetavad ja teevad otsuse enda sees pooleli jätta.“ (Katkestaja, N 35+ MAG)

„Üks sõbranna jättis tervise pärast pooleli, ei saanud ainepunkte täis, pidi maksma hakkama ja siis sellega ei saanud hakkama.“ (Katkestaja, N 20–25 BA)

Katkestaja tüübina nimetatakse ka inimesi, kes **pettuvad valitud õppekavas või õppekvaliteedis**.

„Paar tükki vist lihtsalt nagu tahtsid seda õppida, aga tulid õppima ja avastasid, et see oli midagi muud, mida nad ootasid.“ (Katkestaja, N 26–30 BA)

„Vahest ka lihtsalt kaob huvi ära, mõni asi on päris igav ka. Kohustuslikes ainetes. Et see ei ole lilledel tantsimine. Vahest see kuvand, et ülikool on lahe koht, et sellest tuleb mõnes kohas üle saada, et kõik pole väga lahe. Et kui ootused ei realiseeru, siis see väsitab ära. Kui alguses suure õhinaga tullakse ja selgub, et ei olegi kõik nii huvitav. Ja siis võib-olla tekivad ka mingid muud huvid.“ (Katkestaja, N 35+ BA)

Viimase katkestajate tüübina võiks välja tuua inimesed, kes **lähevad välismaale elama või vahetusüliõpilaseks** ja erinevatel põhjustel enam ei naase õpingute juurde.

„Meie erialal on see iseloomulik, et väga paljud käivad ära, vahetusõpilaseks. Et on palju neid võimalusi ja mõned jäävadki mitmeks aastaks. Sellepärast jäävad ... kas just pooleli, aga võibolla on tagasi tules midagi muutunud. Või siis, kuidas neid välisülikooli punkte üle kanda. Minnakse lootusega, et kõik saab üle kanda ja jätkata niimoodi nagu poleks ära olnud, aga tihtipeale selgub, et asi ei ole nii lihtne. Mõned vist ei olegi tagasi tulnud.“ (Katkestaja, N 31–35 MAG)

Üksikud intervjueeritavad mainisid ära ka järgmisi katkestajate tüüpe: probleemidega üliõpilased; üliõpilased, kes jäävad kõrgharidussüsteemi või õppekavamuutuste hammasrataste vahele; elavad Tallinnast kaugel; langevad tasulisse õppesse; on nii kaua õppinud, et jäävad ülikoolist ja õpingutest kaugeks; kasutavad mõnd eriala selleks, et ülikooli sisse saada; välisüliõpilased.

Kokkuvõte

Tallinna Ülikooli katkestajate uuringu eesmärgiks oli välja selgitada, millised on õpingute katkestamise põhjuste tagamaad ja mida saaks ülikool teha selleks, et muuta õppeprotsess sujuvamaks ja sellest lähtuvalt katkestajate osakaalu väiksemaks.

Aruanne koosneb kahest osast: õppeinfosüsteemi (ÕIS) andmestiku analüüs õpingute katkestajate, õpinguid jätkavate ja lõpetajate võrdlemiseks ning 42 intervjuud õppejuhtide, katkestajate ja õpinguid jätkavatega käsitlemaks katkestamise põhjuseid, protsessi ja võimalikke lahendusi katkestamiste vähendamiseks.

ÕISi andmestiku analüüs kinnitab varasemate uuringute tulemusi (Tinto, 1988; Hixenbaugh jt, 2012; Yorke, 2004; 2006; vt ka Kukk, 2009), mille kohaselt õpingud katkestatakse valdavalt **esimesel õppeaastal** ja teiste õppeastmetega võrreldes kõige sagedamini **bakalaureuseõppes**. Õpingute katkestajate õpitulemused **hinnete** ja eriti sooritatud **ainepunktide** osas on õppijate ja lõpetanute omadest nõrgemad. Raskused tekivad seega eelkõige ainete eduka läbimisega. Tasuta kõrgharidusele ülemineku mõju (kehtib alates 2013/2014. õppeaastast) sai antud uuringu raames hinnata riivamisi, kuna ÕISi andmed piirduvad 2014. aasta sügissemestriga. Sellegipoolest nähtub, et 2013/2014. õppeaastal sisseastunute õpitulemused ei ole oluliselt erinevad varasematel aastatel sisseastunutest.

Teiste tegurite järgi ilmneb, et katkestajate hulgas on rohkem **mehi** ja **nooremaid õppijaid**. Võimalik, et nooremad õppijad on sagedamini ebakindlad oma õpihuvide osas. Tulemused soo lõikes on murettekitavad, kuna Eestis on juba praegu meeste hulgas naistega võrreldes ligikaudu poolteist korda vähem kolmanda astme hariduse omandanud. Intervjuudena kogutud andmestik ei võimalda teha üldistusi ja soospetsiifilisi järeldusi, ent tõenäoliselt saab probleemile valgust heita meeste ja naiste haridusväärtuste uurimine.

Praegusel kujul on ÕISi andmestikku keeruline sisukalt analüüsida, kuna süsteem on mõeldud eelkõige üliõpilasega seotud toimingute jäädvustamiseks. ÕISi edasiarendamisel tuleks arvesse võtta ka andmete sisulise statistilise analüüsi lihtsustamist.

Uuringu peamise osa moodustab **intervjuudega kogutud materjali analüüs**. Käsitlemist leidsid nii ülikoolivälised (töö ja pereelu ühitamine õpingutega, rahalised raskused) kui ka üliõpilase ja ülikooliga seotud katkestamise põhjused. Kokkuvõttes keskendumine viimasele, kuna just siin on ülikoolil kõige enam võimalik panustada. Tuleb ära märkida, et mitmed intervjuueeritud katkestajad pole õpingutest loobunud ja jätkavad kas TLÜs mõnel teisel erialal või on vahetanud õppeasutust.

Läbiviidud intervjuude peamiseks väärtuseks on see, et nad aitavad paremini mõista, mis on enimlevinud õpingute katkestamise põhjuste tagamaad ja selgitavad katkestamise protsessi tervikuna. Nii nähtub, et õpingute katkestamine on **mitmetahuline** ning enamasti viib selleni **erinevate probleemide kuhjumine** (vt ka Espenberg jt, 2014). Näiteks võib õpingute kõrval töötamine (mis võib üliõpilasele olla ainus väljapääs majandusliku kindlustatuse tagamisel) olla nii kurnav, et pärast tööpäeva ei jõua sellega tegeleda, sooritamata tööd hakkavad kuhjuma, mis

omakorda võib tekitada vastumeelsust loengutesse ja seminaridesse minna ning õppejõudude või õppejuhtidega probleemide lahendamiseks ühendust võtta. Kõik need raskused viivad alla üldist õpimotivatsiooni ja huvi eriala vastu ning tööturul edu kogedes ei pruugi hariduse omandamine enam tunduda vajalik.

Õppejuhtide nägemuse kohaselt on õpingute katkestamine probleem ja seda peamiselt kahel põhjusel: instituutide **õpperahastus** sõltub lõpetajate arvust ja pooleli jäänud **õpinguid on hiljem keeruline jätkata**. Lisaks tajutakse viimastel aastatel suuremat survet ülikooli juhtkonnalt tegeleda katkestamiste vähendamisega, mis väljendub põhjalikumalt **statistika tegemises** ja **üliõpilastega esimeste raskuste tekkimisel ühenduse võtmises**. Individuaalne nõustamine võtab palju inimressurssi, ent katkestajate õpingute juurde tagasitoomine on veelgi ressursinõudlikum. Õppejuhtide hinnangul on viimane **kõrgharidusreform** teatud määral suurendanud väljalangemist, kuna ühelt poolt on üliõpilastel võimalus tasulised õpingud katkestada ja asuda õppima tasuta ning erialavahetus on lihtsam, teiselt poolt on aga õppekava täitmise nõuded rangemad.

Õpingute katkestamisega seotud teemad, mis on pigem **üliõpilastest** tulenevad, on: **õpingute raskus** (eelkõige keeleõppes) ja koormus; **tervisprobleemid** (sh suur pingeline stress), mis tõenäoliselt jäävad ülikoolil sageli märkamata; **ebakindlad tulevikuväljavaated** (hariduse kvaliteet, erialavalik, tööturg); **Eestist lahkumine** (õppima ja/või töötama).

Ülikooliga seotud õpingute katkestamise põhjused saab jagada kolmeks. Esiteks õppetöö korraldus, mille all leidsid käsitlust seitse alateemat: muutused õppekavas ja ülikooli reeglistikus, lõputöö, eksamid, ainete vastavus õppija tasemele, õpetamise viisid ja meetodid, õppematerjalid ja paindlik õpe. Teine suurem teemadering puudutas õppejõudude taset ja suhtumist üliõpilastesse. Kolmas ülikooliga seotud õpingute katkestamise põhjus seostub õppe- ja karjäärinõustamisega, kus saab eristada õppenõustamist, erialavalikuga seonduvat ja psühholoogilist abi.

Õppetöö korralduse osas leiavad erinevad osapooled, et **õppekavad võiksid olla stabiilsemad** või peaksid suuremate muutuste korral tagama piisava nõustamise ja paindlikkuse reeglites neile, kes soovivad õpinguid jätkata teatud aja möödudes. Ainete paindlikuma sooritamise osas (näiteks kui need ei toimu igal õppeaastal) pakutakse välja **lektüüreksemeid** ja **e-kursuseid**.

Problemaatiline on **lõputöö kirjutamine** (sh teema valik ja koostöö juhendajaga). Siin pakutakse lahendusena **juhendajapoolset suuremat initsiatiivi** ja **kontrolli** üliõpilase tegemiste üle, kuigi teisalt nenditakse, et ülikooliõpingud eeldavad iseseisvust. Intervjueeritavad tõid välja, et kõikidel erialadel ei pakuta **lõputöö kirjutamiseks ettevalmistavat õppeainet**, küll aga on selline aine ja täiendav seminar olemas keskmiselt madalama katkestajate määraga uuringus osalenud instituudis. Samuti on selle instituudi lõputööde juhendis soovitatud sõlmida **kirjalik juhendamiskokkulepe**, mille eesmärgiks on hõlbustada juhendaja ja juhendatava vahelist koostööd ning tagada tähtaegadest kinni pidamine (sh koostatakse ajakava). Teisest instituudist tuli aga idee korraldada lõputöö tegemata jätmise tõttu katkestajatele **infopäev**, kus oleks võimalus arutada lõputöö teemasid ja kohtuda võimalike juhendajatega.

Eksamite sooritamise teemat käsitledes ilmnes, et mitte alati ei järgi õppejõud TLÜ õpekorralduse eeskirja ja nii on mõnel juhul kahe eksamisoorituse asemel võimaldatud ainult ühte. Samuti leidis osa katkestajaid, et **erialaeksamite nõuded** on õppekava nõuetega võrreldes **liiga kõrged**. Puudutati ka viimase kõrgharidusreformiga kaasnenud **rangemat ainete sooritamise korda** (lühema aja jooksul ja vähem eksamite sooritamisi) ning mitmel juhul leiti, et see muutus on positiivne, kuna õppetöövõlgnevusi kuhjub vähem. Õppejuhtide nägemuse järgi võiks **teadmiste kontroll** olla üle semestri **ühtlasemalt jaotatud** (pigem jooksvalt kodutööde sooritamine kui aine lõpus eksam), nii oleks eksamisessioonil pinget väiksem.

Ainete mittevastavust õppija tasemele rõhutati vaid keeleõppega seotud erialade puhul ning leiti, et **õpe tuleks ümber korraldada** ka madalama tasemega õppijatele vastavaks või sellist mittevastavust ennetada **sisseastumisnõudeid tõstes**.

Õpetamise viiside ja meetodite osas tuntakse puudust **isiklikumast lähenemisest** ja **õppejõudude tagasisidest** tehtule. Lahendusena pakutakse välja **suuremat seminaride osakaalu** või ka **loengutesse arutelude sissetoomist** ning **väiksemaid loengurühmi** (st mitte massiloenguid), mis soodustavad aktiivõpet. Samuti oodatakse rohkem **praktilisvõimalusi**. Seega kõlas intervjuudest läbi vajadus **mitmekesiste õpetamisviiside** järele, kuna üliõpilaste huvid ja võimed on erinevad. Ühe õppejuhi ettepanek on **korraldada õppejõududele seminare**, kus saaks teineteisega õpetamise kogemusi vahetada ning seeläbi teineteiselt õppida.

Õppematerjalide kättesaadavusega on raskusi **asenduskirjanduse** puhul ja mõningatel **vanematel õppijatel**, kellel ei ole töö ja/või perekondlike kohustuste tõttu aega materjale ise otsida. Tuleks tagada võimalikult **lihtne ligipääs õppematerjalidele** (raamatukogus ja/või veebis).

Väga põhjalikult leidis käsitlemist **paindliku õppe** pakkumine. Osalt leitakse, et ülikool ei saa palju paindlikumaks muutuda, kuna õpinguid alustades tuleb ka õppijatel võtta vastutus õppetöös osalemise eest. Kuna aga Eestis on töötavate üliõpilaste osakaal väga suur, siis on see ülikoolidele pidev väljakutse. Abiks oleks **kaugõppe** võimaluste laiendamine. Siinkohal on erinevaid lahendusi: **tsükliõpe**, **õhtune õpe** ja **e-õpe**. Taoliste õppevormide pakkumine eeldab ülikoolidelt lisaressursse või õppekavade koondamisi, ent kuna rahvastiku demograafilise olukorra tõttu on keskkooli lõpetajate arv vähenemas, aga teisalt võib loota vanemate õppijate arvu suurenemist, siis tuleb muutustega kaasa minna. Väiksemat pingutust nõudva lahendusena pakuvad intervjuueeritud **loengutes** või **seminarides osalemise asendamist iseseisva tööga**, mis samuti võimaldaks paremini õpinguid töötamise ja pereeluga ühitada. Seminaride puhul tuleks rohkem kasutada kaasaegseid **tehnoloogilisi võimalusi** (näiteks osalemine Skype'i või mõne sarnase rakenduse vahendusel).

Õppejõududelt oodatakse **sõbralikku** ja **vahetut** suhtlemist, mida soodustavad **väiksemate osalejatega loengud** ja **seminarid**. Lisaks soovitakse, et õppejõud pigem **innustaks** ja **julgustaks** kui et rõhuta eksimusi. Osades instituutides tunnetatakse **õppejõudude puudust**, mistõttu üliõpilaste valikuvõimalused on väiksemad ja mitmeid erialaaineid viivad läbi ühed ja samad õppejõud, kes ei pruugi alati olla vastava valdkonna spetsialistid. Üksikutel juhtudel kirjeldati **konflikte õppejõududega**, mille

puhul pakuti välja, et instituut võiks õppejõududega **vestelda** või pakkuda **suhtlemisotskusi arendavaid koolitusi**.

Samuti käsitleti intervjuudes väga põhjalikult **õppe- ja karjäärinõustamise** teematikat. Leiti, et katkestamisi aitaks ennetada võimalikult **individuaalne lähenemine** üliõpilastele ning raskuste tekkimisel õppejuhtide või -assistentide poolt **ise õppijatega ühenduse võtmine**. Rõhutati, et eriti esmakursuslastel on keeruline mõista erinevaid korralduslikke aspekte ja sellega kaasnevat spetsiifilist terminoloogiat, mistõttu vajatakse rohkem toetust ja nõustamist. Teabe kättesaadavus ja mõistetavus on probleemiks ka vene emakeelega üliõpilastele. Lahendusena tulid arutluse alla **õppeaasta alguse infotunnid**, samas leiti, et need on liialt üldised või on sisseastuja jaoks infotulv niivõrd suur, et on raske kõike meelde jätta ja tervikpilti luua. Samuti arvati, et tuleks täpsemalt selgitada, mida tähendab ülikoolis õppimine ja millised on **ootused üliõpilasele**, kuna värskele sisseastujatele võib jääda mulje, et kõrghariduse omandamine ei nõua suurt pühendumist (loengutes osalemine on vabatahtlik jms). Nõustamise osas on olukord erinevates instituutides väga erinev. Mõnes ollakse õppekeskuse töö ja nõustamisega väga rahul samas teisel tõesid katkestajad, et ei julge õppejuhtide või -assistentide poole abi saamiseks pöörduda, kuna tajutakse ebasõbralikku suhtumist. Seega tuleks selgemalt **rõhutada, kelle poole ja mis küsimustes** on üliõpilased väga **oodatud probleemide korral pöörduma**. Tõhusama õppenõustamise korraldamise lahendusena on ühes instituudis korraldatud **enne eksamisessiooni arutelusid**, kus erinevate kursuste üliõpilased saavad omavahel kogemusi vahetada ja teineteiselt õpioskusi omandada.

Parema ülikooliellu lõimumise lahendusena pakkus üks õppejuhtidest, et igal kursusel võiks olla **õppejõust kursuse juhendaja/mentor**, kellega arutada õppetööd puudutavaid küsimusi, kuna võrreldes keskkooliga on ülikoolis suurem anonüümsus ning seetõttu ei tihata õppejõududega isiklikult ühendust võtta. Õppejõududest mentorite sisseviimine eeldaks vastava koolituse läbimist.

Intervjuudest koorus ka ettepanek **kaasata õppetöösse vilistlasi** (mida on ühes instituudis juba tehtud), kes tutvustaksid oma kogemust ja selgitaksid, millele on eriti oluline õpingute käigus tähelepanu pöörata. See motiveeriks õppijaid ja ühtlasi näitaks, kui erinevaks võivad sama eriala lõpetajate töökarjäärid kujuneda.

Eraldi probleemideringina kirjeldati **erialavalikut** ja sellega seonduvat nõustamist. Võimalike lahendustena pakuti välja, et **karjääri- ja nõustamiskeskus** peaks ülikoolis aktiivsemalt tegutsema ning tuleks teha rohkem koostööd keskkoolidega tutvustamiseks õpetatavaid erialasid. Ka **erialade tutvustus** (sh õppekavades) võiks olla selgem ja täpsem (st mitte loosunglik) – mida eriala endast kujutab ning millised on tööalased väljavaated. Leiti, et ülikoolis võiks õpingute jooksul toimuda **järjepidev kutsenõustamine** ning vajadusel võimaldataks eriala vahetust. Võimalik, et õige eriala äratundmisele aitaks kaasa ka see, kui **esimesel õppeaastal oleks rohkem erialaaineid** (praegu on suur rõhk üldainetel). Intervjuudes arutati muuhulgas ka õpingute katkestamise või erialavahetusega seonduva **stigmatiseerimise üle** ning seda mitte ainult ülikoolis vaid ka ühiskonnas laiemalt, mistõttu ei julgeta enda jaoks õiget valikut teha. Negatiivsena tajuti ka survet just ülikoolis, ja mitte näiteks kutsekoolis või rakenduskõrgkoolis, õppida.

Kolmanda nõustamisalase teemana mainisid intervjueeritud vajadust **psühholoogilise abi** järele, kuna alati ei tulda ise toime **depressiooni**, **eksamihirmu** või **vaimse ettevalmistusega lõputöö kirjutamiseks**. Tallinna Ülikool ei paku psühholoogilist tuge, ent kodulehel on üleval viited erinevatele psühholoogilise ja psühhiaatrilise abi saamise võimalustele.

Õpimotivatsioonist tingitud raskused ühendavad nii ülikooliväliseid kui ka ülikooli ja üliõpilasega seotud katkestamise põhjuseid. Ülikooli võimuses on ennetada **õppe kvaliteedis pettumist**. Nii tuleks pakkuda huvitavat, kaasavat ja erinevaid tehnoloogilisi võimalusi rakendavat õpet. Sisemise motivatsiooni suurendamiseks pakuti lahendusena **motivatsioonitehnikate õpetamist**, kuna õppimine on raske protsess, mille käigus võibki motivatsioon kõikuda. Samuti leiti, et õpimotivatsiooni tõstaks võimalus **aktiivseks üliõpilaseluks**, seega ei tohiks alahinnata sotsiaalsete suhete positiivset mõju. Küll aga on see eriline väljakutse töötavate üliõpilaste puhul, kellel ei pruugi olla aega õppetööväliseks tegevusteks. Täiendavalt toodi ära, et liiga lihtsad või pealiskaudsed sisseastumistingimused ei mõõda õppijate huvi eriala vastu. Seetõttu on oluline korraldada **sisseastumiseksameid**, **eriala sobivuse teste** ja/või **vestlusi**.

Võimalik, et erinevate nõustamise ja motivatsiooniga seotud infotunnid, vestlused, seminarid vms peaks olema teatud määral **kohustuslikud**, kuna need, kes tõeliselt abi vajavad, ei pruugi osa võtta (vt ka Espenberg jt, 2014).

Eraldi teemana palusime uuringus osalenutel kirjeldada oma või kursusekaaslaste kogemuste läbi õpingute katkestajate tüüpe. See küsimus oli intervjueeritavatel esmalt keeruline, aga sellegipoolest saab eristada **ühteist enimnimetatud katkestaja tüüpi** (esinemissageduse järjekorras), mis küll teataval määral on või võivad olla omavahel seotud ning haakuvad selgelt ka eespool käsitletud õpingute katkestamiste põhjuste ja väljapakutud lahendustega:

- õppimise kõrval on palju muid töö ja perekonnaga seotud tegevusi;
- on teinud vale eriala valiku;
- ei soovi end valitud erialal rakendada või ei näe selleks häid võimalusi (seostub vale eriala valikuga);
- on rahalistes raskustes (võib seostuda õppimise kõrvalt töötamisega või tasulisse õppesse üleviimisega);
- on kuhjunud õppevõlgnevused, ei saa õpingutega hakkama (võib seostuda õppimise kõrvalt töötamisega, perekondlike kohustustega või terviseprobleemidega);
- ei tule toime ülikoolis õppimise akadeemilise vabadusega või on laisk (seostub õppevõlgnevuste kuhjumisega);
- on raskused lõputööga (võib seostuda õppimise kõrvalt töötamisega, perekondlike kohustustega, terviseprobleemidega või ka vale eriala valikuga);
- ei pea kõrgharidust (diplomit) vajalikuks (võib seostuda töötamisega või vale eriala valikuga);
- on pettunud õppekavas või õppekvaliteedis, instituudi lubatu ei vasta tegelikkusele (võib seostuda töömaailmas kogetud eduga);
- on probleemid tervise, emotsioonide või enesekindlusega (seostub õppevõlgnevuste kuhjumisega ja/või õppekvaliteedis kahtlemisega);

- on asunud välismaale õppima või elama.

Uuringu tulemused näitavad, et õpingute katkestamine on kompleksne nähtus, milleni viivad väga erinevad asjaolud, õigemini isegi asjaolude rägastikud, mistõttu ei saa loota universaalsetele lahendustele, vaid pigem tuleks pakkuda individuaalseid ja mitmekesiseid ennetusmeetmeid. Tallinna Ülikooli katkestajate uuring kinnitab paljuski varasemaid uuringuid samas vallas (Eestis läbiviidutest Must jt, 2006; Murakas jt, 2007; Espenberg jt, 2014). Seega, kuigi teadmine õpingute katkestamisega seotud probleemidest on mõnda aega olemas, siis tõenäoliselt ressursside puuduse tõttu (aeg, raha, inimesed) ei ole piisavalt palju ette võetud. Teisest küljest on olustik ja õppijate vajadused pidevas muutumises, seetõttu on vaja teha jätkuvaid pingutusi üliõpilaste ja ülikooli parema kokkusobitumise jaoks. Kuna käesolevas uuringus välja toodud katkestamise põhjused on sarnased varasematele uuringutele, võivad siin pakutud lahendused olla rakendatavad ka teistes Eesti ülikoolides.

Lõpetuseks on hea tõdeda, et intervjuudes peegeldus juba toimuv tegevus katkestamise ennetamiseks Tallinna Ülikoolis (mh korraldatakse akadeemiliste nõustajate võrgustiku kokkusaamisi ja ühiseid arutlusi). Loodetavasti annab käesolev uuring veelgi enam ainet vastavate meetmete planeerimiseks ning katkestamise kui nähtuse mõistmiseks.

Kasutatud kirjandus

Espenberg, K., Aksen, M., Beilmann, M., Vahaste, S., Loogus, T. & Kührt, U. (2014). *Kõrgkooliõpingute katkestamise põhjused ja ennetamise võimalused Euroopa Liidu riikide näitel*.

Euroopa Liidu statistikaameti Eurostat elektrooniline andmebaas. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Georg, W. (2009). Individual and institutional factors in the tendency to drop out of higher education: a multilevel analysis using data from the Konstanz student survey. *Studies in Higher Education*, 34(6), 647–661.

Glaesser, J. (2007). Dropping out of further education: a fresh start? Findings from a German longitudinal survey. *Journal of Vocational Education and Training*, 58(1), 83–97.

Haridusstatistika visuaalne veebikeskkond. www.HaridusSilm.ee

Hauschildt, K., Gwosć, C., Netz, N. & Mishra, S. (2015). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*. EUROSTUDENT V 2012–2015, Synopsis of Indicators. <http://www.eurostudent.eu/results/reports>

Hixenbaugh, P., Dewart, H. & Towell, T. (2012). What enables students to succeed? An investigation of socio-demographic, health and student experience variables. *Psychodynamic Practice*, 18(3), 285–301.

Hovdhaugen, E. & Aamondt, P. O. (2009). Learning environment: relevant or not to students' decision to leave university. *Quality in Higher Education*, 15(2), 177–189.

Hsieh, P., Sullivan, J. & Guerra, N. (2007). A closer look at college students: self-efficacy and goal orientation. *Journal of Advanced Academics*, 18(3), 454–476.

Kinzie, J., Palmer, M., Hayek, J., Hossler, D., Jacob, S., Cummings, H. (2004). Fifty yeras of college choice. *Lumina*, 5(3).

Kukk, I. (2009). *Väljalangevuse ennetamine Eesti kõrgkoolides*. Ettekanne.

Moulin, S., Doray, P., Laplante, B. & Street, M. C. (2012). Work intensity and noncompletion of university: longitudinal approach and causal inference. *Journal of Education and Work*, 26(3), 333–356.

Must, O., Kaldma, T., Must, A., Niin, B. & Raudik, L. (2006). *Mittenormatiivse õpiedu asjaolud ja motivatsioon*. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduskond, psühholoogia osakond.

Murakas, R., Lepik, A., Dsiss, H., Tõugu, R. & Veski, L. (2007). *Ülikooliõpingute katkemine ja tasakaalustamise võimalused*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Robbins, S., Lauver, K., Le, H., Davis, D., Langley, R. & Carlstrom, R. (2004). Do psychosocial and study skill factors predict college outcomes? A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 130(2), 261–288.

Roosalu, T., Roosmaa, E.-L., Lindemann, K., Reiska, E. & Võormann, R. (2013). *Täiskasvanud Õppijad Eesti Kõrgharidussüsteemis. Kes püüab kõigest väest, saab üle igast mäest?* Uuringu aruanne. Tartu: SA Archimedes.

Roosmaa, E-L. & Aavik, K. (2015). Gender gaps in adult learning: participation in Estonia in comparison to other European countries. In T. Roosalu & D. Höfacker (Eds.). *How Gender Works? Testing Established Social Theories in Post-Socialist Labour Markets*, pp xx–xx. Palgrave Macmillan [ilmumas].

Saar, E., Unt, M. & Roosmaa, E-L. (2014). Cumulative Inequality Effects of Adult Learning in Estonia. In H-P. Blossfeld, E. Kilpi-Jakonen, D. Vono de Vilhena & S. Buchholz (Eds.). *Adult Learning in Modern Societies: An International Comparison from a Life-Course Perspective*, pp. 162–183. Edward Elgar Publishing.

Tallinna Ülikooli koduleht (2015). www.tlu.ee

Tallinna Pedagoogikaülikool (2005). 2004. aasta TPÜ eksmatrikuleerimiste analüüs.

Tinto, V. (1998). Colleges as communities: taking research on student persistence seriously. *The Review of Higher Education*, 21(2), 167–177.

Tinto, V. (1988). Stages of student departure: reflections on the longitudinal character of student leaving. *The Journal of Higher Education*, 59(4), 438–455.

Yorke, M. (2004). Retention, persistence and success in on-campus higher education, and their enhancement in open and distance learning. *Open Learning*, 19(1), 19–32.

Yorke, M. (2006). Non-completion of undergraduate study: some implications for policy in higher education. *Journal of Higher education*, 20(2), 189–201.

Yorke, M. (2000). The quality of the student experience: what can institutions learn from data relating to non-completion? *Quality in Higher Education Policy and Management*, 6(1), 61–75.

LISA A – Intervjuude kavad

1. poolstruktureeritud individuaalintervjuud õppejuhtidega

- ✓ Kas katkestamine on sellel õppekava(de)l probleem, kas seda tajutakse probleemina?
- ✓ Millised on eksmatrikuleerimise reeglid ja praktika, kuidas protsess välja näeb?
- ✓ [Palve kirjeldada mõnda konkreetset juhtumit, kui abstraktselt katkestamiste teemal on raske rääkida].
- ✓ Mida nähakse katkestamise peamiste põhjustena (kas tuuakse välja ka kohti, kus õppekavajuht, õppejuht ja TLÜ saaks panustada või ainult TLÜst mitteolenevaid põhjusi)?
- ✓ Kas eristuvad tüüpkatkestajad?
- ✓ Mis aitaks katkestamist vähendada? Kelle puhul mis meetmed aitaksid? Kas juba praegu ja kuidas sellega tegeldakse? Millisele rühmale pööratakse praegustes meetmetes tähelepanu ja mis suunas oleks vaja edasi arendada?
- ✓ Millised oleksid reaalsed sammud, mida oleks vaja astuda sellel õppekaval (instituudis) õpingute katkestamise vähendamiseks? Mida saaks teha antud õppekava hoidev instituut, mida oodatakse TLÜlt?
- ✓ Milliseks hinnatakse kõrgharidusreformi mõju katkestamisele? Kas on märgata mingisuguseid muudatusi katkestamise trendides?

2. rühmaintervjuud TULE programmiga õpingute juurde naasnutega

- ✓ Miks jäid eelmine kord õpingud pooleli? Miks otsustati tagasi tulla?
- ✓ Milliseid probleeme kogeti õpingute ajal?
- ✓ Mis aitas takistusi ületada? Kas instituut või TLÜ tegi/pakkus midagi sellist, millest oli abi?
- ✓ Mida võiks instituut või TLÜ teha, et katkestamist vähendada?
- ✓ Kuidas iseloomustaksid enda õppekava katkestanuid? Kas oskaksid välja tuua tüüpilised katkestamise põhjused ehk katkestajate tüübid?
- ✓ Kelle puhul mis meetmed aitaksid õpingute katkestamisi vähendada?

3. poolstruktureeritud individuaalintervjuud õpingute katkestajatega

- ✓ Milline on antud õpingutele eelnev haridustee?
- ✓ Kui ka varem on õpingud pooleli jäänud, siis mis oli põhjus tookord? Mis aitas takistusi ületada?
- ✓ Milliseid probleeme kogeti õpingute ajal (intervjuude analüüsi aluseks võtame Täiskasvanud õppija uuringu raames väljatöötatud motivatsiooni ja barjääride analüüsi metoodika.)?
- ✓ Kas enne viimaste õpingute katkestamist pakkus instituut/TLÜ abi või võimalusi õpingute jätkamiseks? Kui jah, siis miks ikkagi katkestati?
- ✓ Kui on soov õpingud mõne aja möödudes lõpule viia, siis mis aitaks takistusi ületada?
- ✓ Mida saaks konkreetne instituut/TLÜ teha, et katkestamist vähendada?
- ✓ Kuidas nad iseloomustaksid teisi enda õppekava katkestanuid? Kas nad oskaksid välja tuua tüüpilised katkestamise põhjused/ katkestajate tüübid?
- ✓ Kelle puhul mis meetmed nende arvates aitaksid?
- ✓ Kas kõrgharidusreformiga kaasnenud muudatuste mõju tunnetatakse?

Lisa B – Valim

Tabel B1. TLÜ instituutide lõikes kahe õppeaasta üliõpilaste ja katkestajate arv ning katkestajate määr

Instituut	Üliõpilaste arv 2012	Katkestajad 2012-13	Katkestajate % 2012-13	Üliõpilaste arv 2013	Katkestajad 2013-14	Katkestajate % 2013-14
Ajaloo Instituut	181	26	14	178	28	16
Õigusakadeemia	485	133	27	579	100	17
Balti Filmi- ja Meediakool	414	32	8	427	32	7
Eesti Demograafia Instituut	6			7	2	29
Eesti Keele ja Kultuuri Instituut	497	83	17	473	70	15
Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituut	540	107	20	483	129	27
Eesti Humanitaarinstituut	582	115	20	527	136	26
Haapsalu Kolledž	246	32	13	244	31	13
Informaatika Instituut	405	63	16	412	84	20
Infoteaduste Instituut	161	60	37	155	42	27
Kasvatusteaduste Instituut	1229	158	13	1127	177	16
Katariina Kolledž	166	34	20	183	51	28
Kommunikatsiooni Instituut	345	47	14	413	42	10
Kunstide Instituut	646	91	14	593	88	15
Matemaatika ja Loodusteaduste Instituut	565	73	13	530	98	18
Psühholoogia Instituut	516	91	18	538	54	10
Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut	202	23	11	180	36	20
Riigiteaduste Instituut	697	126	18	704	101	14
Rakvere Kolledž	215	19	9	231	22	10
Slaavi Keelte ja Kultuuride Instituut	231	46	20	215	40	19
Sotsiaaltöö Instituut	368	33	9	472	71	15
Pedagoogiline Seminar	981	44	4	848	132	16
Terviseteaduste ja Spordi Instituut	531	107	20	497	102	21

Allikas: TLÜ õppeosakond

Märkus: esitatud üliõpilaste arv on vastava aasta 1. novembri seisuga, katkestajate arv perioodi kohta september kuni august; paksus kirjas tähistatud instituudid on kvalitatiivse andmestiku valimiks.

Tabel B2. Ülevaade läbi viidud intervjuudest

	Instituut	Roll	Sugu	Vanus	Keel	Õppetase
1.	EHI	TULE programmiga jätkav	Naine	26-30	eesti	bakalaureus
2.	EHI	TULE programmiga jätkav	Naine	26-30	eesti	magister
3.	EHI	TULE programmiga jätkav	Naine	36+	eesti	bakalaureus
4.	GRKKI	TULE programmiga jätkav	Naine	26-30	eesti	magister
5.	SKKI	TULE programmiga jätkav	Mees	26-30	vene	bakalaureus
6.	RASI	TULE programmiga jätkav	Mees	31-35	eesti	magister
7.	RASI	TULE programmiga jätkav	Mees	31-35	eesti	bakalaureus
8.	RASI	TULE programmiga jätkav	Naine	31-35	eesti	bakalaureus
9.	RASI	TULE programmiga jätkav	Mees	36+	eesti	bakalaureus
10.	IN	Katkestaja	Naine	20-25	eesti	bakalaureus
11.	IN	Katkestaja	Naine	26-30	eesti	bakalaureus
12.	IN	Katkestaja	Naine	26-30	eesti	bakalaureus
13.	EHI	Katkestaja	Naine	26-30	eesti	bakalaureus
14.	EHI	Katkestaja	Mees	36+	eesti	bakalaureus
15.	EHI	Katkestaja	Naine	20-25	eesti	bakalaureus
16.	EHI	Katkestaja	Naine	26-30	eesti	bakalaureus
17.	EHI	Katkestaja	Naine	26-30	eesti	bakalaureus
18.	EHI	Katkestaja	Naine	31-35	eesti	magister
19.	EHI	Katkestaja	Mees	20-25	eesti	bakalaureus
20.	EHI	Katkestaja	Naine	20-25	eesti	bakalaureus
21.	EHI	Katkestaja	Mees	36+	eesti	magister
22.	EHI	Katkestaja	Mees	20-25	eesti	bakalaureus
23.	GRKKI	Katkestaja	Naine	20-25	eesti	bakalaureus
24.	GRKKI	Katkestaja	Naine	20-25	eesti	bakalaureus
25.	GRKKI	Katkestaja	Naine	36+	eesti	magister
26.	GRKKI	Katkestaja	Naine	36+	eesti	magister
27.	GRKKI	Katkestaja	Naine	26-30	eesti	magister
28.	GRKKI	Katkestaja	Naine	20-25	eesti	bakalaureus
29.	GRKKI	Katkestaja	Naine	31-35	eesti	magister
30.	RASI	Katkestaja	Mees	26-30	vene	magister
31.	RASI	Katkestaja	Naine	20-25	vene	bakalaureus
32.	RASI	Katkestaja	Mees	20-25	vene	bakalaureus
33.	RASI	Katkestaja	Mees	20-25	vene	magister
34.	KK	Katkestaja	Naine	20-25	eesti	bakalaureus
35.	KK	Katkestaja	Mees	26-30	eesti	bakalaureus
36.	SKKI	Katkestaja	Naine	20-25	vene	bakalaureus
37.	SKKI	Katkestaja	Naine	26-30	vene	magister
38.	SKKI	Katkestaja	Naine	20-25	vene	bakalaureus
39.	SKKI	Katkestaja	Naine	26-30	vene	magister
40.	SKKI	Katkestaja	Naine	26-30	vene	magister
41.	KK	Katkestaja	Naine	20-25	eesti	bakalaureus
42.	RASI	Õppejuht	Naine		eesti	
43.	GRKKI	Õppejuht	Naine		eesti	
44.	IN	Õppejuht	Naine		eesti	
45.	EHI	Õppejuht	Naine		eesti	
46.	KK	Õppejuht	Naine		vene	
47.	SKKI	Õppejuht	Naine ja mees		vene	

Märkus: instituutide tähised: EHI, Eesti Humanitaarinstituut; GRKKI, Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituut; SKKI, Slaavi Keelte ja Kultuuride Instituut; RASI, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut; IN, Infoteaduste Instituut; KK, Katariina Kolledž

Lisa C – ÕISI andmestiku analüüs

Tabel C1. Õppimine, õpingute katkestamine ja lõpetamine immatrikuleerimise aasta ja õppeastme järgi, %

Õppeaste ja sisseastumise aasta/ Rakenduskõrgharidus	Õppivad	Katkestanud	Lõpetanud	Kokku %	Kokku arv
2011	33	21	46	100	70
2012	83	15	2	100	61
2013	89	11	0	100	72
2014	100	0	0	100	35
Kokku	73	13	14	100	238
Bakalaureus					
2011	39	36	25	100	1735
2012	67	31	2	100	1547
2013	76	24	0	100	1603
2014	99	1	0	100	1189
Kokku	67	25	8	100	6074
Magistriõpe					
2011	29	23	48	100	855
2012	50	21	29	100	744
2013	89	10	1	100	868
2014	99	1	0	100	591
Kokku	65	15	20	100	3058
Doktoriõpe					
2011	79	21	0	100	81
2012	94	4	2	100	46
2013	95	5	0	100	43
2014	100	0	0	100	10
Kokku	88	11	1	100	180